

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Resul Buğra ATEŞ

ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Resul Buğra ATEŞ

ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ

Danışman

Prof. Dr. Esra CENKÇİ

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Resul Buğra Ateş'in bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gözde Yirmibeşoğlu (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Esra Cenkeci (İmza)

Üye : Doç. Dr. Tayfun Ercan (İmza)

Tez Başlığı: ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME YÖNTEMLERİ

Tez Savunma Tarihi : 25/09/2025

Mezuniyet Tarihi :/...../202...

AKADEMİK BEYAN

Yüksel Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

RESUL BUĞRAATEŞ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Resul Buğra Ateş
Öğrenci Numarası	202252025006
Anabilim Dalı	Özel Hukuk
Programı	Özel Hukuk Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Esra Cencki
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2772547251
Rapor Tarihi	06.10.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %15 Alıntılar dahil: %15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 119 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Esra Cencki İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR CETVELİ	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETTE TEMEL ÖDEME BİÇİMLERİ

1.1. Ödeme Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2. Peşin Ödeme (Advance Payment)	6
1.2.1. Genel Olarak.....	6
1.2.2. Alıcı Firma Prefinansmanı (<i>Prefinancing</i>)	10
1.3. Kabul Kredili Ödeme (<i>Acceptance Credit</i>)	10
1.4. Açık Hesap/ Mal Mukabili Ödeme (<i>Open Account/Cash Against Goods</i>)	12
1.4.1. Genel Olarak.....	12
1.4.2. Konsinye Satış (<i>Consignement</i>)	15
1.5. Vesaik Mukabili Ödeme (<i>Documentary Collection</i>)	16
1.5.1. Tanımı	16
1.5.2. Terminoloji	17
1.5.3. Tahsillere İlişkin Birörnek Kurallar (URC 522).....	18
1.5.4. Tarafları ve İşleyişi	19
1.5.5. Hukuki Niteliği.....	24
1.5.6. Bankanın Sorumluluğuna Dair Hükümler	26
1.5.7. Ödeme Karşılığı Vesika Teslimi (<i>Documents Against Payment</i>)	28
1.5.8. Kabul Karşılığı Vesika Teslimi (<i>Documents Against Acceptance</i>).....	30

İKİNCİ BÖLÜM

NİTELİKLİ ÖDEME BİÇİMLERİ

2.1. Akreditif (Letter Of Credit).....	33
2.1.1. Tanımı ve Önemi	33
2.1.2. Hukuki Niteliği	34

2.1.3. Tarafları.....	36
2.1.3.1. Akreditif Amiri (<i>Applicant For Credit</i>)	36
2.1.3.2. Amir Banka (<i>Issuing Bank</i>).....	37
2.1.3.3. Lehtar (<i>Beneficiary</i>)	39
2.1.3.4. Görevli Banka (<i>Nominated Bank</i>).....	39
2.1.3.5. Teyit Bankası (<i>Confirming Bank</i>)	39
2.1.3.6. Muhabir Banka (<i>Advising Bank</i>).....	41
2.1.3.7. Rambursman Bankası (<i>Reimbursing Bank</i>)	42
2.1.3.8. İştira Bankası (<i>Negotiating Bank</i>).....	43
2.1.4. Tarafların Yükümlülükleri	43
2.1.4.1. Akreditif Amirinin Yükümlülükleri	43
2.1.4.2. Amir Bankanın Yükümlülükleri.....	44
2.1.4.3. Lehtarın Yükümlülükleri.....	46
2.1.4.4. Görevli Bankanın Yükümlülükleri.....	47
2.1.4.5. Teyit Bankasının Yükümlülükleri	47
2.1.4.6. Muhabir Bankanın yükümlülükleri.....	48
2.1.4.7. Rambursman Bankasının Yükümlülükleri.....	49
2.1.4.8. İştira Bankasının Yükümlülükleri.....	49
2.1.5. İşleyişi.....	50
2.1.6. UCP 600 ve Akreditife İlişkin Uluslararası Düzenlemeler.....	53
2.1.6.1. Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları (UCP 600)....	53
2.1.6.2. Elektronik İbraz İçin Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları Sürüm 2.1 (eUCP)	55
2.1.6.3. Uluslararası Standart Bankacılık Uygulaması (ISBP)	55
2.1.6.4. Ticari Evraklara İlişkin Uyuşmazlık Çözümü Bilirkişiliği (DOCDEX).....	56
2.1.6.5. Akreditifte Bankalararası Rambursmana İlişkin Birörnek Kurallar (URR) .	56
2.1.7. Akreditif Türleri.....	57
2.1.7.1. Dönülebilir ve Dönülemez Akreditif (Revocable/Irrevocable L/C)	57
2.1.7.2. Teyitli ve Teyitsiz Akreditif (Confirmed/Unconfirmed L/C).....	58
2.1.7.3. Devredilebilir Akreditif (Transferable L/C).....	59
2.1.7.4. Rotatif Akreditif (Revolving L/C)	60
2.1.7.5. Ard Arda Akreditif (Back to Back L/C).....	60
2.1.7.6. Kırmızı Kayıt ve Yeşil Kayıt Akreditif (Red Clause/Green Clause L/C)	60
2.1.8. Akreditifte Kullanılan Belgeler	61
2.2. Banka Ödeme Yükümü (Bank Payment Obligation)	63
2.2.1. Tanımı ve Önemi	63

2.2.2. Tarafları.....	64
2.2.3. İşleyişi.....	65
2.2.4. Baseline’da Bulunması Gereken Bilgiler	66
2.2.5. Banka Ödeme Yükümlüğüne İlişkin Birörnek Kuralların (URBPO) Uygulanması.....	67
2.2.6. Banka Ödeme Yükümlüğüne İlişkin Diğer Hükümler	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ BİR ÖDEME METODU OLARAK KRİPTO PARA

3.1. Genel Olarak.....	70
3.1.1. Blokzincir (<i>Blockchain</i>).....	70
3.1.2. Kripto Para (<i>Cryptocurrency</i>).....	72
3.1.2.1. Bitcoin.....	75
3.1.2.2. Ethereum.....	76
3.1.2.3. BNB	76
3.1.2.4. Tether	77
3.1.2.5. Ripple.....	77
3.1.3. Kripto Paranın Hukuki Niteliği	78
3.1.3.1. Avrupa Birliği Hukukundaki Durumu	78
3.1.3.2. Amerikan Hukukundaki Durumu.....	78
3.1.3.3. Türk Hukukundaki Durumu.....	80
3.1.4. Kripto Para Transferlerinin İşleyişi	85
3.1.5. Uluslararası Ticarete Kripto Paraların Kullanımı.....	86
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	94
Ö Z G E Ç M İ Ş	104

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BPO	: Bank Payment Obligation (Banka Ödeme Yükümü)
C.	: Cilt
DOCDEX	: Documentary Instruments Dispute Resolution Expertise
E.	: Esas
eUCP	: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic Presentation (Elektronik İbraz İçin Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları)
eURC	: Uniform Rules for Collections for Electronic Presentation (Elektronik İbrazlara ilişkin Birörnek Kurallar)
f.	: Fıkra
FIATA	: International Federation of Freight Forwarders Associations (Uluslararası Nakliye Acenteleri Birlikleri)
ICC	: International Chamber of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası)
K.	: Karar
L/C	: Letter of Credit (Akreditif)
m.	: Madde
MiCA	: Regulations on Markets on Crypto Assets (Kripto Varlıklar Piyasası Düzenlemesi)
MÖHUK	: 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
NFT	: Non-Fungible Token (Gayri Misli Token)
PoW	: Proof of Work (İş İspatı)
PoS	: Proof of Stake (Pay ispatı)
TSU	: Trade Services Utility (Ticari Hizmet Birimi)
TMA	: Transaction Matching Application (Elektronik Veri Eşleştirme Sistemi)

T/T	: Telegraphic Transfer (Telegrafik Transfer)
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
s.	: Sayfa
SWIFT	: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
URBPO	: Uniform Rules for Bank Payment Obligations (Banka Ödeme Yükümlüne İlişkin Birörnek Kurallar)
UCP 600	: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (2007 Revision)
UCP 500	: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (1993 Revision)
URC 522	: Uniform Rules for Collections (1995 Revision)
URR 725	: Uniform Rules For Bank-To-Bank Reimbursements Under Documentary Credits (Akreditifli İşlemlerde Bankalar Arası Rambursman Kuralları)
Yy	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1: 2023 yılında Türkiye’de ithalatta kullanılan ödeme yöntemleri	6
Tablo 1. 2: 2023 yılında Türkiye’de ihracatta kullanılan ödeme yöntemleri	7
Tablo 1. 3: Peşin Ödeme İşleyiş Tablosu	9
Tablo 1. 4: Mal Mukabili Ödeme İşleyiş Tablosu	14
Tablo 1. 5: Ödeme Karşılığı Vesika Teslimi İşleyiş Tablosu.....	29
Tablo 1. 6: Kabul Karşılığı Vesika Teslimi İşleyiş Tablosu.....	31
Tablo 2. 1: Akreditif İşleyiş Tablosu	50
Tablo 2. 2: Banka Ödeme Yükümü İşleyiş Tablosu.....	65
Tablo 3. 1: Blokzincir İşleyiş Grafiği	71
Tablo 3. 2: Kripto Para Piyasası Baskınlık Grafiği	74

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 3. 1: Bitcoin Anlık Onaylanmamış İşlem Listesi.....	75
Fotoğraf 3. 2: USB Donanım Formunda Soğuk Cüzdan.....	84
Fotoğraf 3. 3: Kağıt Formunda Soğuk Cüzdan.....	84
Fotoğraf 3. 4: Bitcoin Anlık İşlem Örneği.....	85

ÖZET

Uluslararası ticaretin ortaya çıkışı, paranın icadından da eskiye dayanmaktadır. İnsanların her ihtiyaçlarını, bizzat kendileri yahut bulundukları toplum içinden karşılaması mümkün değildir. Bu nedenle, farklı kişi ve topluluklarla etkileşime girerek, ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmişlerdir. Bu şekilde, uluslararası ticaret ortaya çıkmıştır. Ancak bu faaliyetin doğal sonucu olarak, malların bedelinin nasıl ödeneceği sorunu ortaya çıkmıştır. Başta en ilkel metot olan malların takası, yani trampa kullanılsa da bu yöntemin de bazı kronik sorunları vardır. Sonrasında paranın icadıyla, ödeme vasıtaları şekillenmiş ve yüzlerce yıl içerisinde çeşitli gelişmeler göstermiştir. 20.yy'da ani teknolojik gelişmelerle ödeme araçları çeşitlenmiş ve bu, uluslararası ticarete de nüfuz etmiştir. Günümüzde, bu teknolojik imkanlar kullanılmadan ödeme yapılması dahi yadırganacak bir hal almıştır. Zaten bu gelişmelerin de pratik ihtiyaçlar nedeniyle, ortaya çıktığı söylenebilecektir.

Peşin ödeme ve mal mukabili ödeme, en sade ve en eski ödeme yöntemleri olarak kabul edilebilirler. Vesaik Mukabili ödeme ise, paranın güvenli nakli gibi bazı teknik sorunlara çözüm bulunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Bunu takiben, bankacılık sektörünün ortaya çıkışı, tarafların menfaatler dengesini sağlamasında, akreditifi ortaya çıkarmıştır. Günümüzde, bu ödeme yöntemleri hala gelişmekte ve değişmektedir. 2013 yılı itibariyle, banka ödeme yükümü de ICC'nin ilgili yayını sonrası uygulanmaya başlanmıştır. Bu yöntemler, yıllardır kullanılagelmenin etkisiyle, sistematik yapı kazanmış olsa da halen regülasyona ihtiyaç duyan kripto para gibi bir yöntem de mevcuttur.

Kripto para, teknik yapı olarak diğerlerinden farklılaşmaktadır. Şöyle ki, mevcut ödeme sistemlerinin temel yapısı olan paranın, dijitalizasyonu söz konusudur. Ortaya çıkışındaki saik, para transferlerini güvenli ve hızlı şekilde gerçekleştirmektir. Bunu da herkese açık, ortak bir ağ üstünden gerçekleştirmek üzere dizayn edilmiştir. Bu anlamda ödeme yöntemi olarak kullanılmak için var olan bir sistem olduğu söylenebilecektir. Ancak kripto paranın, devlet müdahalesinin dışında olması, devletlerin ona temkinli yaklaşmasına sebep olmaktadır. Her ülke, kripto paralar için milli menfaatleri doğrultusunda, çeşitli düzenlemeler getirmeye çalışmaktadır. Bu durum beraberinde farklılaşan düzenlemeleri getirmekte ve kripto paranın niteliğini belirsizleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Peşin Ödeme, Akreditif, Vesaik, Mal Mukabili Ödeme, Kripto Para

SUMMARY

PAYMENT METHODS IN INTERNATIONAL TRADE

The emergence of international trade dates back to the invention of money. It's not possible for people to meet all their needs either by themselves or within the society they live in. For this reason, they have sought to meet their needs by interacting with different people and communities. By this way, the international trade has emerged. However, as a natural consequence of this activity, the problem of how payment will be made has emerged. Even though the most primitive method, barter, was used at first, this method has some chronic problems. Later, with the invention of money, payment instruments were shaped and have shown various developments over the years. Thanks to sudden technological developments in the 20th century, payment instruments have diversified and this has also permeated international trade. Today, paying without using these technological opportunities considered weird. In fact, it can be said that, these instruments have emerged due to practical needs.

Advance payment and cash against goods, can be considered the simplest and oldest payment methods. On the other hand, documentary collection emerged to address certain technical issues, such as the secure transfer of money. Subsequently, the emergence of the banking sector led to the emergence of letters of credit, which helped balancing the interests of the parties. Today, these payment methods are still evolving and changing. As of 2013, bank payment obligations were implemented by following the relevant publication of the ICC. While these methods have gained a systematic structure due to years of use, there is also a method like cryptocurrency that still requires regulation.

In its technical structure, cryptocurrency differs from others. Namely, it means digitalization of money, which is the fundamental structure of existing payment systems. However, states approach it cautiously because of the fact that cryptocurrency is out of state intervention. Each country is trying to implement their own regulations for cryptocurrencies in line with their national interests. This causes different regulations and obscurities regarding the characteristics of cryptocurrency.

Key Words: International Trade, Advance Payment, Letter Of Credit, Documents, Cash Against Goods, Cryptocurrency

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana her konuda destek olup, motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan sevgili aileme teşekkürü borç bilirim. Hem konu seçiminde hem de sürecin yönetiminde bana sağladığı destek için tez danışmanım sayın Prof. Dr. ESRA CENKÇİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca sayın Dr. BANU BOZKURT'a tez konum olan "Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri" ne ilişkin paylaştıkları görüşleri için ve sayın Dr. ŞENGÜL AL KILIÇ'a vesaik mukabili ödeme kapsamındaki değerli görüşlerini benimle paylaştığı için teşekkürlerimi sunarım. Son olarak yüksek lisans sürecimde beni maddi olarak destekleyen TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2210-A Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında beni destekleyen BİDEB'e teşekkürlerimi sunarım.

Resul Buğra Ateş
ANTALYA, 2025

GİRİŞ

Ticaret en basit tanımıyla malların kâr amacıyla alım satımıdır. Ticaret antik çağlardan beri ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülmektedir. Günümüzde artan üretimle birlikte hem ham madde ihtiyacı hem de üretilen malın sunulacağı pazar arayışları artmıştır. Bu durum ulusal ticaretin yetersiz kaldığını ve hem ham madde hem de pazar ihtiyaçlarında dışa dönmenin başlangıcı olmuştur. Bu raddede uluslararası ticaret daha sistematik temellerle oturmuştur. Uluslararası ticareti malların farklı ülkeler arasında alım satımı olarak tanımlayabiliriz. Günümüzde ticaret ve uluslararası ticaretin kapsamı genişlemiş ve kapsamına hizmet sektörü de dahil olmuştur. Şöyle ki; ticaret kâr amacıyla malların ve hizmetlerin alım satımıdır. Bunun farklı ulusların fertleri arasında ya da bizzat devletlerce yürütülmesi mümkün olup bunu uluslararası ticaret olarak tanımlamak mümkündür.

Adam Smith'in Ulusların Zenginliği adlı eseri kapitalizmin temellerini attığı gibi uluslararası ticaretin potansiyelini de ortaya koymuştur. Bu potansiyel üreticileri uluslararası ticaretin bir aktörü olmaya zorlamaktadır. Ayrıca gelişen lojistik imkanlar ve cezbedici kâr marjları da buna eklenince ihracat, üreticiler için bir gereklilik halini almıştır.

Uluslararası ticaret ülkeler için de bir gerekliliktir. Zira ihracat üretimin artırılmasını destekleyerek istihdamın ve dolayısıyla gayrisafi yurtiçi hasılanın artmasını sağlamaktadır. İhracatçı firmalar esasında ortaya bir ürün koymakta olup ortaya çıkan ürünle bir katma değer yaratarak bunu ülkeye kazandırmaktadırlar. Ancak burada ihracatın konusu pek tabi ham madde de olabilir. Uluslararası ticaretin ülkelerin ekonomik çıkarlarına etkilerinden dolayı devletler ihracat ve ithalatı da düzenlemektedir. Örneğin bazı ürünlere daha yüksek gümrük vergileri getirmek gibi müdahalelerde bulunmaktadır.

Uluslararası ticaretin tüketiciler açısından faydasına gelecek olursak; tüketiciler uluslararası ticaret vesilesiyle ülkelerinde bulunmayan bir ürüne ulaşabilmekte yahut olan bir ürünü daha ucuza temin edebilmektedirler.

Üreticiler açısından ise pazarın genişlemesi söz konusudur. Şöyle ki; 2023 yılında Türkiye nüfusu 84.372.377 kişiye, Dünya nüfusu 8 milyarın üstündedir. Yani yaklaşık 96 kat daha büyük bir pazar ürün beklemektedir.

Uluslararası ticaret, tarafları birbirinden uzak ve hatta ortak dili konuşmayan kimselerin ticari ilişki içerisinde olduğu bir yapı olması nedeniyle birtakım riskleri de ihtiva eder. Öncelikli risklerden biri uyuşmazlık halinde uygulanacak hukukun tayinidir. Her ne kadar ülkeler milletlerarası özel hukukun uygulanmasında sözleşmelerle hukuk tayinine müsaade etse de ,ki Türk hukukunda 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un

24.maddesi de bu yönde düzenlenmiştir, çok hukukluluk olgusu halen aşılamamaktadır. Kaldı ki; tarafların hukuk tayininde dahi gümrük mevzuatı her hâlükârda uygulanacaktır. Zira gümrük mevzuatı ülkesel olup ülkenin egemenlik haklarını doğrudan ilgilendirir.

Uluslararası ticarete bir diğer risk faktörü ise para birimi farklılığıdır. Zira dalgalı bir para biriminin kullanılması sözleşmenin yapılması esnasındaki menfaatler dengesiyle, edimin ifası anındaki menfaatler dengesi arasında ciddi farklılıklara neden olabilmektedir. Bunun yerine daha stabil para birimleri tercih edilebilecek olsa dahi bunların da değişim göstermesi pek tabi mümkündür. Bu nedenle, uluslararası ticaret ulusal ticarete nazaran daha fazla ticari riski barındırmaktadır. Ticari risk taraflar arasındaki ilişkiden kaynaklanan risktir. Ülkesel risk tarafların sorumluluğu dışında kalıp ülkeye atfedilen risk olarak tanımlanabilmektedir. Bu minvalde uluslararası ticaret ulusal ticaretten farklı olarak ülkesel riskleri de yapısı gereği içermektedir.

İşte tarafların birbirine pek de güvenemediği ve çeşitli riskleri de bünyesinde barındıran bu yapıda mal ya da hizmet bedelinin ödenmesi de özellik arz etmektedir. Buna ilişkin zaman içerisinde pek çok metot geliştirilmiş ve bu metotlara milletlerarası düzeyde işlerlik kazandırılmıştır. İşbu metotlar doktrinde farklı şekillerde sınıflandırılmakta ya da isimlendirilebilmektedir. Bununla beraber dikkate alınması gereken sınıflandırma kriterlerinden biri Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ¹ 'in 3.maddesinin 2.fikrasında yapılandır. Bu sınıflandırma:

- a) Akreditifli Ödeme,
- b) Vesaik Mukabili Ödeme,
- c) Mal Mukabili Ödeme,
- d) Kabul Kredili Akreditifli Ödeme,
- e) Kabul Kredili Vesaik Mukabili Ödeme,
- f) Kabul Kredili Mal Mukabili Ödeme,
- g) Peşin Ödeme,
- ğ) Banka Ödeme Yükümlülüğü,

şeklinde yapılmıştır. Lâkin buradaki kabul kredili ödeme biçimleri, esasen diğer ödeme biçimlerinin kapsamında kalmaktadır. Bu nedenle, tebliğdeki isimlendirmeler, doktrinde bulunanlarla harmanlanarak sınıflandırılmıştır.

Bu çalışmada ödeme biçimleri temel ödeme yöntemleri, nitelikli ödeme yöntemleri ve en yeni ödeme yöntemi olan kripto parayla ödeme olmak üzere 3 bölümde incelenmiştir. Temel

¹ 04.09.2018 tarihli 30525 sayılı resmi gazete yayımlanan 2018-32/48 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (İhracat Bedelleri Hakkında)

ödeme yöntemleri 3.kişi aktörlerin pek bulunmadığı daha sade ödeme yöntemlerini içermektedir. Nitelikli ödeme yöntemleri nispeten daha yeni ve bankaların aktif rol aldığı daha karmaşık ve ana ilişki haricinde de sözleşmesel ilişkilerin bulunduğu yapılar olarak ayrı bir başlık altında incelenmektedir. Halen gelişim aşamasında olmasına rağmen uygulamada kendine önemli bir yer bulan kripto para işlemleri ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Zira bu alanda blokzinciri (*Blockchain*) ağının işleyişinin ve kripto paranın ne olduğunun öncelikle tespiti gerekmektedir. Henüz kodifikasyonu tamamlanmamış bir alan olması ve vaat ettiği potansiyel nedeniyle kripto parayla ödeme 3. bir başlık altında münhasıran incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı bir bütün olarak uluslararası ticarete kullanılan ödeme yöntemlerini incelemek ve henüz tam anlamıyla yasal çerçevesi çizilmemiş olan kripto parayla ödemenin bu yöntemler arasındaki yeri ve işleyişini belirlemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETTE TEMEL ÖDEME BİÇİMLERİ

1.1.Ödeme Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi

Uluslararası ticaretteki ödeme biçimlerini daha iyi anlamak için uluslararası ticaretin tarihçesinin incelenmesi gerekir. Paranın icadı öncesinde dahi uluslararası ticaret takas suretiyle yapılmaktadır. Ancak bu durum, kısıtlı lojistik imkanlar ve takas edilecek ürünlerin ömürlerinin az olması gibi sorunları da getirmekteydi. Paranın icadıyla, bu değiş-tokuş kolaylaşmıştır. Ancak her ne kadar altın ve gümüş gibi değerli madenler takas dönemine ait bazı kronik sorunlara çözüm bulsa da hırsızlık ve yağma gibi durumlara karşı bir koruma sağlayamamaktadır. Buna çözüm bulunması, çok sonraları olmuştur. Deniz ticaretinin gelişmesiyle evrak vasıtasıyla yapılan ödemeler öne çıkmaya başlamıştır. Bu günümüzdeki vesaik mukabili ödemedan farklı olup birbirini tanıyan kimseler arasında gerçekleşmektedir. Ancak bankacılık sektörünün ilkel örnekleriyle, ödeme yöntemleri çeşitlenerek daha güvenli bir hal almıştır.

Bankacılık sektörünün kökeni haçlı seferlerine dayanmaktadır. Kudüs'ün Hristiyanlar tarafından fethi sonrası Avrupa'dan yola çıkan hacılar Kudüs'e seyahatleri esnasında büyük bir mesafe kat etmek durumundaydı. Yol boyunca yağmalanma gibi risklerle karşı karşıya olmaları nedeniyle yollarında para taşımaktan imtina ediyorlardı. Bu sorunun aşılması Tapınak Şövalyelerinin (*Pauperes commilitones Christi Templique Solomonici*) kurduğu bir sistemle giderildi. Para bir tapınak şövalyesinin hesabına yatırılıyor ve yatıran kişiye sadece tarikat üyelerinin çözebileceği şifreli bir pusula veriliyordu. Hacı adayı gideceği yere vardığında oradaki üyeden yatırdığı parayı alabilirdi. Bu şekilde çek sisteminin ilkel bir halini meydana getirmişlerdi. Tapınak şövalyeleri hem kredi sağlamak hem de para transferleri yapmak suretiyle genele yaygın bir güvene de mazhar olmuştur. Kurdukları bu sistem günümüz bankacılığının temeli kabul edilmektedir. Buradan sonra, bankacılık faaliyetleri, ödeme sistemlerini etkisi altına almıştır. Bankanın rol aldığı çeşitli ödeme yöntemleri türemiştir. Vesaik mukabili ödemede bankaların aracılığı söz konusu olmuş ve akreditifli ödeme ortaya çıkmıştır. 18.yy'da akreditifin örnekleri görülmeye başlanmış olup ilk formları mektup şeklindedir².

² Özalp, Abdurrahman, **Dış Ticarete Yeni Kurallar UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, 4.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2021, (Akreditif), s.14.

18 ve 19.yy’larda sanayi devriminin de etkisiyle üretim imkanları artmıştır. Bu ürün fazlalığı dış pazar arayışlarına neden olarak uluslararası ticaretin hacmini genişletmiştir. Ayrıca buharlı gemilerin de kullanımıyla mal tedariği de kolaylaşmış oldu. Pek tabi bu durum ticari ilişkileri de etkileyerek birbirilerini hiç tanımayan kişiler arasında da faaliyetlerin doğmasına ve artmasına sebep olmuştur. Bu durum daha güvenli ödeme araçlarını gerektirmiştir. Burada akreditifli ödemeler öne çıkmıştır. Zira bu ödeme yöntemi, bankaların da yükümlenmesi ve mal üstündeki kontrolün düzenlenebilmesi sebebiyle risk/avantaj dengesini sağlamada daha başarılıdır.

20.yy’a gelindiğindeyse uluslararası ticarete ödeme araçları anlamında bir alt yapı oluşmuştur. Ancak yeknesak düzenlemelerin yokluğu tarafları mağdur etmekteydi. Bu hususta çözüm devletlerden gelmiş ve 20.yy’ın başlarında çeşitli alanlarda sözleşmelerle uluslararası ticaret kurallara bağlamaya çalışmışlardır. Bu sözleşmeler diğer devletlerin de kabulüyle ve yeni anlaşmaların yapılmasıyla daha geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulamaların denetlenmesi içinse bir denetim makamına ihtiyaç duyulmuş ve buna ilişkin uluslararası ticareti düzenleyecek ICC gibi çeşitli kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar vasıtasıyla uluslararası ticarete yeknesaklık sağlanmaya çalışılmış ve URC, UCP gibi çeşitli düzenlemelerde ödeme yöntemleri düzenlenmiş. Hatta ICC tarafından yayınlanan INCOTERMS’lerle milletlerarası ticarete bulunan teslim ilişkisi dahi yeknesak bir düzenleme altında alınmıştır.

20.yy’ın sonları ve 21.yy ise bilişim çağı olmuştur. Başta teleks gibi sistemler kullanılmıştır. 1973’te bankalar arası iletişimin sağlanması için SWIFT ağı kuruldu. Burada da yine teleks sistemi kullanılmıştır. Bu sistem de yerini bilişim sistemlerine bırakmıştır. Artık bilişim sistemleri bütünüyle bankacılık sistemine entegre olmuş ve haliyle bu durum ödeme araçlarını da çeşitlendirerek mevcut olanlar daha da geliştirilmiştir. 2013 yılında ise yeni bir ödeme biçimi olan Banka Ödeme Yükümü (*Bank Payment Obligation-BPO*) ortaya çıkmıştır.

2009 da ise ilk kripto para olan Bitcoin ortaya çıkmıştır. Bu birim mevcut sistemlerden çok farklı olup fikri anlamda da mevcut statükoya ters düşmektedir. Şöyle ki; paranın devlet kontrolünden çıkarılması istenerek merkezi olmayan bir yapı hedeflenmiştir. Bu anlamda başarılı bir proje olduğu aşikardır zira para transferleri tam anlamıyla takip edilememektedir. Devletlerin kontrolünün ve nüfuzunun azaldığı bir alan haline gelmiştir. Bu sebeplerden kirli para aktarımlarında tercih edilen bir yöntem halini almıştır. Bunun en iyi örneği olan Silk Road, 2010’ların başlarında etkin olmuş ve yasadışı madde satışı ile tanınan online karaborsa ve

darknet³ marketiydi. Ancak her ne kadar kirli işlerde kullanılmış olsa da piyasaya çıkışından günümüze kadar popülerlik kazanarak muazzam bir hacme ulaşmıştır. Bankalar aksine kripto para sistemlerinin çok daha düşük işlem ücreti talep etmesi ve bankalara nazaran sadece dakikalar içerisinde para transferlerinin yapılabilmesi sebebiyle tercih edilebilen bir yöntemdir. Ancak daha çok yeni bir ödeme aracı olması nedeniyle regüle edilmemiş bir alan olup muhtelif devletler uhdesinde düzenlemeler yapılmaktadır.

1.2. Peşin Ödeme (Advance Payment)

1.2.1. Genel Olarak

Peşin ödeme, bedelin edimin ifasından önce ödendiği yöntemdir⁴. Bu ödeme yöntemi yapısı gereği çeşitli riskleri bünyesinde barındırır. İthalatçı nezdinde bedelin ödemesine rağmen mala kavuşamama, malın ayıplı çıkması veya gecikmesi gibi riskler bulunmaktadır. Bu ödeme biçiminde satıcı yani ihracatçı fazlasıyla avantajlı konumdadır. Zira kendisi açısından en büyük risk olan bedeli elde edememe ihtimali ortadan kalkmaktadır. Her ne kadar alıcı için dezavantajları bulunsada bazı avantajları da mevcuttur. Öncelikle peşin ödeme halinde alıcılar bedelde iskonto elde edebilmektedirler. Çünkü bu ödeme biçiminde satıcının eline bedel daha işe başlamadan geçmekte olup alıcının iskonto talebine olumlu karşılık verebilmektedirler. Ayrıca uluslararası ticarete tercih edilen ödeme yöntemlerinde ödeme yapılmasına ilişkin masraflar genellikle alıcının üzerindedir. İşte tam da burada peşin ödeme yöntemi diğer metotlara nazaran ucuz olmasıyla alıcıya bir avantaj sağlar⁵.

Tablo 1. 1: 2023 yılında Türkiye’de ithalatta kullanılan ödeme yöntemleri (Değer: Bin ABD \$)⁶

1	Mal mukabili ödeme	220 969 245
2	Peşin ödeme	89 894 556
3	Vesaik mukabili ödeme	5 125 150
4	Kabul kredili ödeme	3 056 749

³ Darknet, piyasada kullanılan web tarayıcılarıyla erişilemeyen ve internetin daha derin katmanı olan Deepweb’in karanlık işler için kullanılan kısmıdır.

⁴ Ekşi, Nuray, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, 4.basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, (Ticaret), s.276.

⁵ Zira akreditifle yapılan ödemelerde bankalar nisbi olarak akreditif tahsis ücreti almaktadır. Bu tahsis ücreti bankadan bankaya farklılık göstermekle birlikte örnek olarak: ING Bankta bu oran %5, azami tutar 1650 TL (Bk. https://www.ing.com.tr/F/Documents/pdf/Bilgi_Destek/TiCARI_TARiFE_UCRETleri_11.01.2024.pdf Erişim tarihi: 15.06.2024) iken; Ziraat Katılım Bankasında %2, azami tutar olarak 150 USD (Bk. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/urun-ve-hizmet-ucretleri/dis-ticaret> Erişim Tarihi: 15.06.2024) olarak düzenlenmiştir. Bu oranlar da ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte riskin yüksek olduğu ülkelerde çok daha yüksek oranlara ulaşabilmektedir.

⁶ TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu 2023 (data.tuik.gov.tr Erişim tarihi: 03.11.2024)

5	Peşin akreditif	67 681
6	Vadeli akreditif	15 477 586
7	Bedelsiz	19 273 933
8	Ödeme şekli belirsiz	1 790 869
9	Yurtdışı kredili (Kamu)	477
10	Mahsuben takas	31
11	Özel takas	16 065
12	Akreditif	5 634 634
13	Bağlı muamele	624
14	Kabul kredili akreditif	39 729
15	Kabul kredili vesaik mukabili	543 927
16	Kabul kredili mal mukabili	25 672
17	Özel hesap	49 982
	Toplam	363 710 575

Tablo 1. 2: 2023 yılında Türkiye’de ihracatta kullanılan ödeme yöntemleri (Değer: Bin ABD \$)⁷

1	Mal mukabili ödeme	176 113 085
2	Peşin ödeme	43 032 831
3	Vesaik mukabili ödeme	22 742 666
4	Kabul kredili ödeme	47 514
5	Peşin akreditif	19 712
6	Vadeli akreditif	2 113 341
7	Bedelsiz	2 237 313
8	Ödeme şekli belirsiz	1 900 514
11	Özel takas	15 781
12	Akreditif	7 213 911
13	Bağlı muamele	1 011
14	Kabul kredili akreditif	13 252
15	Kabul kredili vesaik mukabili	130 926
16	Kabul kredili mal mukabili	33 842
17	Özel hesap	11 729
	Toplam	255 627 429

Tablolardan da görüldüğü üzere, Türk uluslararası ticaretinde peşin ödeme yöntemi hem ithalatta hem de ihracatta aktif biçimde kullanılmaktadır. Peşin ödemeye konu olan mallar

⁷ TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu 2023 (data.tuik.gov.tr Erişim tarihi: 03.11.2024)

çoğunlukla piyasada fazla talep gören mallardır. Zira ithalatçıların bu denli riskleri alması için tüketicilerin mala yönelik talebinin yüksek olması icap eder. Örneğin, Bucak mermer sektöründe de yüksek talepler ve ihracatçının güvensizliği nedeniyle, öncelikle peşin ödeme yöntemi tercih edilmektedir⁸.

Peşin ödeme nakitle, kredi kartıyla, çekle, telegrafik transferle(T/T), elektronik ödemeyle (*Wire Transfer*) yapılabilir⁹. Nakit olarak ödenecekse bedelin yurda getirilme süresi fiili ihrac tarihinden itibaren 180 günü geçemez¹⁰. Belirli bir miktarın¹¹ ya da eşiti efektif üzeri miktarın yurtdışına çıkarmak istenmesi halinde gümrük memuruna beyanda bulunmak zorunludur. Bu miktarlar altındaki nakitlerin beyan edilmesi zorunlu değildir. Bu beyan doğrultusunda “Nakit Beyan Formu” tanzim edilir¹².

Bir kambiyo taahhüdü olan çekle yapılan ödeme ifa uğruna edimdir¹³. Çekte kural olarak vade yoktur ve görüldüğünde ödenir. Bu açıdan çekle yapılacak ödeme de peşin ödeme olarak kabul edilmelidir. Bu durum peşin ödeme hakkında bahsettiğimiz ödemenin elde edilememe riskini bertaraf etmemektedir. Zira çekin tahsili için bankaya başvurulduğunda çekle çalışan hesapta yeterli karşılık bulunmayabilir. Bu durumda ithalatçı bedeli tahsil edememe riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Ancak garantili çek ve teyitli çeklerin kullanımıyla bu riskin bertaraf edilmesi mümkündür. Şöyle ki; garantili çek, bankaların belirli bir miktara kadar karşılığını araştırmaksızın çek hamiline ödeme yaptıkları çeklerdir¹⁴. Teyitli çek de ise çek bedeli, çekle çalışan hesapta bloke edilmektedir. Çekin teyitli olduğu üzerine banka tarafından düşülen “teyit edilmiştir” veya “bloke edilmiştir” şeklindeki ifadelerle belirtilmektedir¹⁵. Her iki özel çek türünde de çekin ibrazı durumunda, hamil bedeli elde edebilecektir. Fakat karşılıksız çek düzenlenmesi halinde hapis cezası yaptırımının kaldırılarak yerine adli para cezasının

⁸ Top, Fatma, **Dış Ticarete Ödeme ve Teslim Şekilleri: Bucak Mermer Sektörü Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2014, s.100.

⁹ Hinkelman, Edward G, **A Short Course in International Payments**, 3rd Edition, World Trade Press, California, 2009, s.12.

¹⁰ Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (İhracat Bedelleri Hakkında) (Tebliğ No: 2018-32/48)’De Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2019-32/56) m.1 f.2 “*Türkiye’de yerleşik kişiler tarafından gerçekleştirilen ihracat işlemlerine ilişkin bedeller; ithalatçının ödemesini müteakip doğrudan ve gecikmeksizin ihracata aracılık eden bankaya transfer edilir veya getirilir. Bedellerin yurda getirilme süresi fiili ihrac tarihinden itibaren 180 günü geçemez.*”.

¹¹ Türk parasında 25.000 TL, dövizde ise 10.000 Euro Bk. <https://ticaret.gov.tr/gumruk-muhafaza/sikca-sorulan-sorular#:~:text=%C3%9Ckımızde%2C%20T%C3%BCrk%20paras%C4%B1nda%2025.000%20TL,nakitlerin%20beyan%20edilmesi%20zorunlu%20de%C4%9Fildir>. (Erişim tarihi: 16.06.2024).

¹² 28.02.2008 tarihli, 26801 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ m.3 f.5.

¹³ Ülgen, Hüseyin/ Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan/Ertan, Füsün Nomer, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 11.Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.256.

¹⁴ Kurt, Eda, **Karşılıksız Çek Keşide Edilmesini Önlemek İçin Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.105-106.

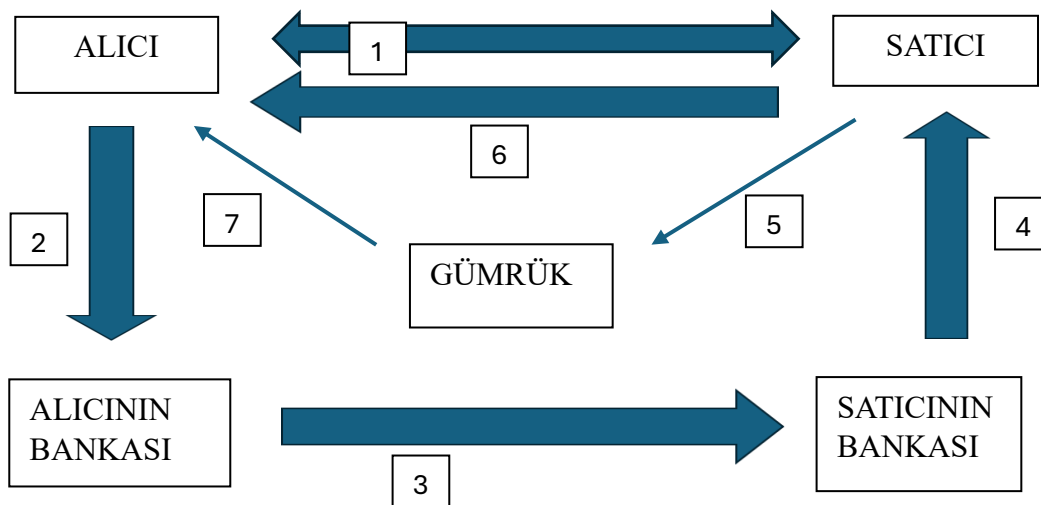
¹⁵ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, s.297.

getirilmesi çeke olan güveni sarsmıştır. Günümüzde çekle ödeme, özel çek türleri hariç tutulmak kaydıyla pek de ödeme garantisi barındırmamaktadır. Çek, uluslararası ticarete tercih edilen bir peşin ödeme aracı değildir¹⁶.

Telegrafik transfer elektronik ödemeye göre daha eski bir ödeme vasıtasıdır. Kablolu sistemler ve telefon, telgraf, teleks gibi araçlar kullanılarak yapılan bir para transferi biçimidir. Günümüzde “Telegrafik Transfer (T/T)” kavramı bir anlam genişlemesine uğramış ve yer yer SWIFT’le yapılan elektronik ödemeleri de kapsar şekilde kullanılmaya başlamıştır¹⁷.

Elektronik ödeme ise günümüz teknolojilerinin para transferlerinde kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Elektronik ödemede kullanılan temel sistem “Dünya Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Birliği (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication- SWIFT*)”dir. Bu ödeme sisteminde bankalar arasındaki SWIFT ağıyla haberleşme sağlanır. Para aktarımı da bu ağ üzerinden yapılmaktadır. SWIFT aktarımlarında ihracatçı aktarım için gereken banka adı, bankanın SWIFT kodu, ihracatçının tam adı gibi verileri doğru ve tam olarak ithalatçıya sağlamalıdır. T/T’de olduğu gibi elektronik ödemelerde de bankalar ücret almaktadır. Bankalarca alınacak komisyonun kimin üstünde olduğuna dair olası uyuşmazlıkların önüne geçilmesi için bu husus, taraflarca asıl sözleşmede belirlenmelidir¹⁸. Çünkü Türk hukuk sistemi gibi diğer pek çok iç hukuk sistemi de bu hususta bir düzenleme getirmemiştir. Böylesi bir düzenleme boşluğu halinde başvurulacak yer örf ve âdet hukukudur. Burada da eğer bir kural bulunmazsa, hâkimin hukuk yaratmasına başvurulabilecektir.

Tablo 1. 3: Peşin Ödeme İşleyiş Tablosu

¹⁶ Kim, Sang Man, **Payment Methods and Finance for International Trade**, Springer, Singapore, 2021, s.65.

¹⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Telegraphic_transfer (erişim tarihi:03.11.2024).

¹⁸ Kim, s.65.

Peşin ödemenin işleyişi şu şekildedir:

- 1- Taraflar arasında bir satım sözleşmesi düzenlenir.
- 2- Alıcı bankasına bedelin ödenmesi talimatı verir. (Peşin ödemede kredi kartı vb. araçlar da kullanılabilir. Fakat aracın farklılığı tabloyu pek de etkilememeyecektir.)
- 3- Alıcının bankası bedeli satıcının bankasına aktarır.
- 4- Satıcının bankası bedeli satıcıya hesaben öder.
- 5- Satıcı malı alıcıya gönderir. (Bu aşama yukarıda bahsedilen aşamalardan daha önce de olabilir ancak taşıyıcının limana varması zaman almaktadır.)
- 6- Satıcı taşıma evraklarını (konişmento, fatura, ambalaj listesi vs.) alıcıya gönderir.
- 7- Alıcı konişmentoyu ibraz ederek malı gümrükten çeker.

1.2.2. Alıcı Firma Prefinansmanı (*Prefinancing*)

Aslında, alıcı firma prefinansmanı da bir peşin ödeme yöntemidir. Bu yöntemin peşin ödemeden ayrıldığı nokta, ihracatçının ürünün üretiminde finanse edilmesi saikidir. Bu yolla bedel kısmen ya da tamamen peşin ödenerek ihracatçının ürünü üretimi veya tedarigi finanse edilir. Peşin ödemenin özelliklerini gösterir. Peşin ödenen bedel satıcı için bir kredi teşkil eder¹⁹. Peşin ödenen bedel faiziyle birlikte mal bedelinden düşülür²⁰. Genellikle maliyeti yüksek mal imalatı ya da temininde kullanılır. İhracatçı için pek risk taşımazken, ithalatçı için peşin ödemedeki gibi malı elde edememe, malın ayıplı teslimi gibi rizikoları bünyesinde barındırır.

1.3. Kabul Kredili Ödeme (*Acceptance Credit*)

Kabul kredili ödeme yöntemi diğer ödeme yöntemlerinin içinde erimiş biçimde bulunmaktadır. Kabul kredili ödemeyi diğer yöntemlerden ayırtıran unsur vadeli bir poliçe üzerinden işliyor oluşudur²¹. 2018-32/48 sayılı Tebliğin 3.maddesinin 2.fıkrasında; kabul kredili vesaik mukabili ödeme, kabul kredili mal mukabili ödeme, kabul kredili akreditifli ödeme şeklindeki ayrımla hangi ödeme biçimlerinin kabul kredili olarak yapılabileceği örneklenmiştir.

¹⁹ Budak, Uygur, **Payment Transactions in International Trade**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.5.

²⁰ Budak, s.5.

²¹ Ekşi, Ticaret, s.278.

Kabul kredili vesaik mukabili ödeme, uluslararası uygulamada “*Documents Against Acceptance (D/A)*” olarak da adlandırılmaktadır. Bu ödeme yönteminde vadeli bir poliçe kullanılıyor olup, işbu poliçe müşteri kabullü veya banka avallı olabilir²². Genelde müşteri kabullü olarak düzenlenmektedir²³. Bu ödeme biçimi, vesaik mukabili ödeme başlığı altında daha detaylı olarak işlenecektir.

Kabul kredili mal mukabili ödemede ise; ithalatçı, aynı mal mukabili ödemede olduğu gibi, önce malı alır ve ihracatçının vadeli olarak düzenlediği poliçeyi kabul eder²⁴. Yani bu ödeme biçiminde mal mukabili ödemede ödemenin yerini poliçenin kabulü alır. Öngörülen vade sayesinde bedelin ödenmesi ertelenmiş olup mal mukabili ödemeye nazaran alıcı için daha avantajlı bir durumdur. Unutmamak gerekir ki poliçe bir kıymetli evrak olup tedavül kabiliyetini haizdir. Bu anlamda ihracatçı her ne kadar ödemeyi elde edemese de poliçeyi tabi olduğu rejime²⁵ göre devrederek değerlendirmesi mümkündür. Ödememe riski, poliçenin yapısı gereği mevcuttur. Ancak bankanın aval vermesiyle ya da bankanın poliçeyi kabul etmesiyle bu risk önlenebilecektir.

Kabul kredili akreditifte ise yine vadeli bir poliçe bulunmakta olup alıcıya doğrudan bedeli ödemek yerine bir vade sağlanmaktadır. Bu ödeme biçiminde akreditif belgeleri arasında poliçe de bulunur. Akreditif belgeleri ve poliçe görevli bankaya yahut teyit bankasına ibraz edilir. İbraz edilen belgeler akreditifte öngörülen koşullara uygunsa poliçe kabul edilir ve vadesinde lehtara ödenir²⁶. Yani bedel ibrazın akabinde değil; poliçe vadesinin dolmasıyla ödenir. UCP 600 m.7 ve m.8 gereğince akreditif teyitli olarak açılmışsa poliçe teyit bankası üzerine, teyitsiz açılmışsa amir banka üzerine keşide edilir. UCP 600 m.6/c’de poliçenin alıcı yani akreditif amiri adına keşide edilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir. Fakat alıcı adına keşide edilmişse bu poliçe ek belge olarak kabul edilir²⁷ ve bankalarca dikkate alınmaz²⁸. Bu ödeme biçiminde de diğer kabul kredili ödeme biçimlerinde olduğu gibi doğrudan bedel elde edilemiyor olsa da poliçe ciro edilebilir. Eğer aksine bir düzenleme yoksa poliçe iskonto da edilebilir. Bu iki

²² Dilek, Marziye, **Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.13.

²³ Bayazıtlı, Kübra, **Yeni Bir Ödeme Şekli Olarak Banka Ödeme Yükümlülüğü ve Uygulaması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s.32.

²⁴ Özel, Sibel, **Yargıtay Kararları Eşliğinde Akreditif ve Hukuki Niteliği**, 1.Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1991, s.8.

²⁵ TTK m.681 gereği poliçe nama veya emre yazılı olarak düzenlenebilir ancak hamiline yazılı olarak düzenlenemez. Nama yazılı bir poliçe temlik beyanı ve zilyetliğin devriyle; emre yazılı bir poliçe ciro ve zilyetliğin devriyle devredilebilir. Bk. **Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan**, s.110.

²⁶ Kostakoğlu, Cengiz, **Banka Kredileri Tüketici ve Konut Kredileri İle Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar – Akreditif**, 8.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.1013.

²⁷ Durukanoğlu, Nihayet, **Dış Ticaret Dünyası Örnek Olay ve Tablolar**, 2.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008. s.121.

²⁸ **Özalp**, Akreditif, s.41.

şekilde de lehtar elindeki kıymetli evrakı değerlendirerek, kendine finansman sağlayabilmektedir. Bu ödeme biçimiyle akreditifle yapılan ödemelere ilişkin kronik bir sorunun önüne geçilmiştir. Şöyle ki; normalde akreditifle yapılan ödemelerde akreditif hükümlerine uygun belgelerin ibrazı halinde banka 5 iş günü içinde uygunluk kontrolü yapar. Ardından bedel lehtara yahut varsa teyit bankasına ödenir. Her ne kadar akreditif şartlarına uygun ibraz halinde bankanın ödeme yükümü bulunsu dahi ödemenin yapılması engellenebilmektedir. Uygulamada süreç şu şekilde işler; malın ayıplı çıkması halinde alıcı mahkemeden ihtiyati tedbir talep ederek ödemeyi mahkemenin ara kararıyla engellemeye çalışmaktadır²⁹. Fakat poliçenin kullanılması halinde bu sorunun ortadan kalkması mümkündür³⁰. Şöyle ki; poliçe bir kambiyo senedidir, kendine özgü kurallara tabidir. Kural olarak, alt ilişkiden mücerrettir. Ancak, Türk hukukunda poliçe emre ve nama düzenlenebilen bir evrak olup bu ayrım tarafların ileri sürebileceği itiraz ve defilerin niteliğini de değiştirmektedir. Nama yazılı kıymetli evrak, zilyetliğin devri ve temlik beyanıyla birlikte devredilir. Temlik işleminin sonucu olarak da soyutluk ilkesi, nama yazılı evrakta uygulanamaz. Taraflar alt ilişkideki defileri ileri sürebilecektir³¹. Bu açıklama doğrultusunda emre yazılı bir poliçe düzenlenmesi halinde alt ilişkideki herhangi bir sorun kural olarak poliçeyi etkilemeyecektir. Ödeme de akreditif nedeniyle değil; poliçe kapsamında yapılacaktır.

1.4. Açık Hesap/ Mal Mukabili Ödeme (*Open Account/Cash Against Goods*)

1.4.1. Genel Olarak

Mal mukabili ödeme peşin ödemenin tam tersidir. Yani alıcı önce malı alır sonra bedeli öder. Burada risk satıcıdadır. Zira mal ya da hizmet bedelini hiç alamama yahut geç alma riskiyle karşı karşıyadır. Satıcı elinde herhangi bir garanti bulunmaksızın malları teslim etmektedir³². Ancak taraflar satım sözleşmesinde alıcının satıcıya bir teminat sağlamasını kararlaştırabilirler. Bu teminat, bir teminat akreditifi (Standby L/C) şeklinde olabilir. Teminat akreditifi, banka teminat mektubuna karşılık gelmektedir. Banka, burada amirin sözleşmeden doğan yükümünü yerine getirmemesi halinde, akreditifte belirtilen tutarı ödemeyi taahhüt

²⁹ Reisoğlu, Seza, **Akreditifle İlgili 600 Sayılı Kuralların Uygulanması ve Sorunlar**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:490, Ankara, 2014, (600 Sayılı), s.15.

³⁰ Reisoğlu, Seza, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**, 2.baskı, Cem Web Ofset San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, 2009, (Akreditif), s.115.

³¹ Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan, s.64.

³² Kim, s.69.

eder³³. Yani, teminat akreditifinde bankanın ödeme yapması, amirin edimini ifa etmemesine bağlanmıştır.

Yalın haliyle mal mukabili ödeme satıcının alıcıyı tanımasına ve ödemenin yapılacağı hususunda güvenine dayanmaktadır. Bir teminat akreditifi ya da bir talebe bağlı garanti (*demand guarantee*) sağlanması halinde ödemenin yapılacağı garanti altına alınmaktadır. Ancak bunlar esasen bir ödeme aracı değildir³⁴. Alıcının fatura bedelini ödememesi halinde ihracatçı teminat akreditifi ve diğer garantiler kapsamında bedeli tahsil edebilir.

Unutulmamalıdır ki; ödeme yapmayan bir alıcı karşısında sözleşmeler, faturalar ve taşıma belgeleri alıcının ülkesi hukukunca tanınıyorsa tahsilatın sağlanmasına yardımcı olabilir³⁵. Buna benzer bir evrakın yokluğu halinde, ödeme yapmayan ithalatçıdan bedelin tahsilinde, yasal yollara başvurulsa dahi güçlük yaşanacaktır. Bu anlamda satıcı açısından en riskli ödeme yöntemidir.

Konişmentonun³⁶ satıcıya verilmesiyle ihracatçı malların mülkiyetini kaybeder. İthalatçı bu konişmentoyla malları gümrükten çekebilecektir. Bu ödeme biçimi satıcı için epey riskli olsa da alıcı için konsinye satıştan sonra en avantajlı ve güvenli ödeme biçimidir. Bu sebeple alıcı için en cazip ödeme biçimidir.

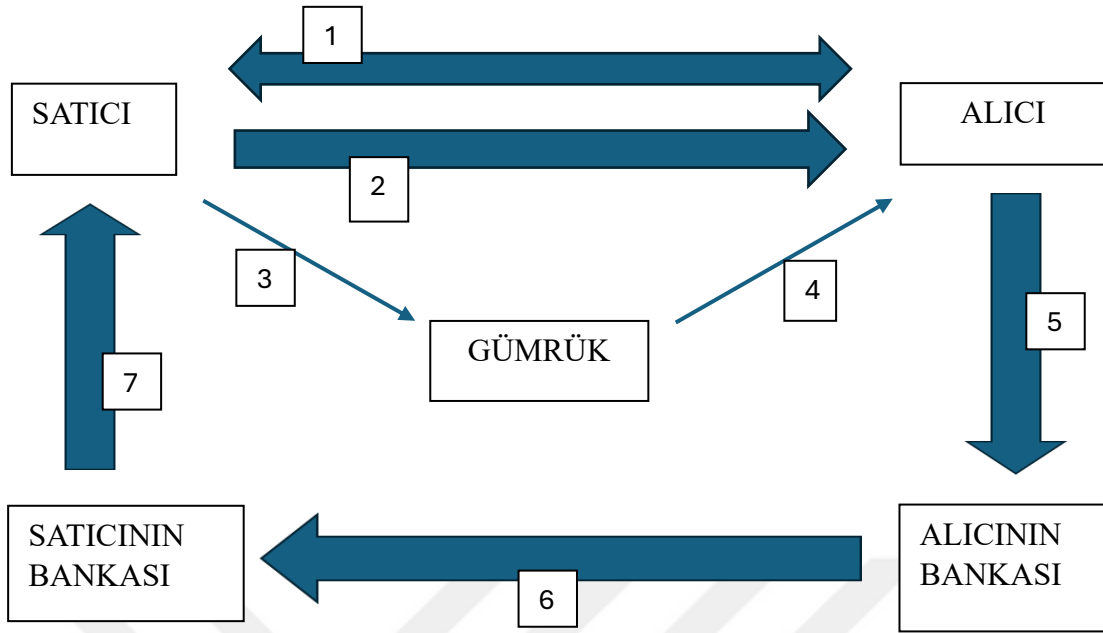
³³Erdem, Ercüment, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2024, s.597.

³⁴ Jimenez, Guillermo C, **ICC Guide to Export/Import: Global Standards for International Trade**. 4th Edition, International Chamber of Commerce, ICC Publication No:686E, 2012. s.111.

³⁵ Giovannucci, Daniele, **Basic Trade Finance Tools: Payment Methods in International Trade**, A Guide To Developing Agricultural Markets And Agro-Enterprises, World Bank, 2002. s.9.

³⁶ Konişmento, hem taşıyıcıyla yapılan ayrı bir sözleşme olup hem de mülkiyeti temsil eden bir kıymetli evraktır. Bk. **Kim**, s.30.

Tablo 1. 4: Mal Mukabili Ödeme İşleyiş Tablosu

Mal mukabili ödemenin işleyişi şu şekildedir:

- 1- Satıcı ve alıcı arasında satım sözleşmesi düzenlenir.
- 2- Satıcı taşıma evraklarını(konışmento, fatura ambalaj listesi vs.) alıcıya gönderir.
- 3- Satıcı malları gönderir ve mallar gümrük depolarında bekler.
- 4- Alıcı konışmentoyu ibraz ederek malı gümrükten çeker.
- 5- Alıcı bedelin ödenmesi için bankasına transfer talimatı verir.
- 6- Alıcının bankası, satıcının bankasına sözleşme bedelini transfer eder.
- 7- Satıcının bankası bedeli satıcının hesabına aktarır.

Mal mukabili ödemede satıcı mala ilişkin taşıma evrakını alıcıya kendisi gönderir³⁷. Vesaik mukabili ödemede bu evrak aktarımını banka yaparken mal mukabilinde bankanın böyle bir görevi bulunmamaktadır. Banka yalnızca paranın transferini gerçekleştirir. Bankanın bu kısıtlı rolü nedeniyle mal mukabili ödeme diğer metotlara nazaran daha ucuzdur.

Mal mukabili ödeme yönteminin uluslararası ticarete kullanılan bir diğer formu da Netting'dir. Bu yapı bir ödeme biçiminden ziyade satım türüdür. Bu nedenle mal mukabili ödemenin daha uzun bir periyoda yayılmış şekli olarak değerlendirilebilir. Bu satım yöntemini türkçeleştirecek olursak "Mahsuplaşmalı Satım" demek kanaatimizce uygundur. Bu yöntemde

³⁷ Dilek, s.5.

satıcı malları, alıcının ülkesindeki kendi deposuna gönderir³⁸. Alıcı ise malları dönem dönem teslim alır ve satar. Ödemeyi de üçüncü kişiye yapılan satım sonrası ihracatçıya yapar³⁹.

1.4.2. Konsinye Satış (*Consignement*)

Bir ödeme yönteminden ziyade bir satım yöntemi niteliği taşır. Bu minvalde konsinye satışta yapılan ödemeler, mal mukabili ödemenin bir varyasyonu⁴⁰ olsa da kanaatimizce doğrudan mal mukabili ödeme olarak değil; muhtelif bir alt tip olarak ele alınmalıdır.

İhracat Yönetmeliği⁴¹ m.4 f.7-h’de “Konsinye İhracat: Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere yurt dışındaki alıcılara, komisyonculara, ihracatçının yurt dışındaki şube veya temsilciliklerine mal gönderilmesi...” şeklinde tanımlanmıştır. Malı teslim alan yurt dışındaki alıcılara, komisyonculara, ihracatçının yurt dışındaki şube veya temsilciliklerine konsinyatör denir⁴². Bu yapıda ihracatçı malı konsinyatöre gönderir. Konsinyatör malı üçüncü kişilere sattıktan sonra bedeli ihracatçıya öder.

Konsinyatör piyasa araştırması yaparak pazardaki alıcıları tespit ederek malın fiyatını tayin eder⁴³. Ayrıca konsinyatör malın satımı için yaptığı masrafları ve kendi komisyonunu düşerek kalan bakiyeyi ihracatçıya ödemekle yükümlüdür⁴⁴. Uygulamada konsinye satışta satım için süreler öngörülmekte olup bu süreler zarfında satış yapılamazsa mallar masrafları ihracatçıya ait olmak üzere iade edilebilir⁴⁵. Konsinye satımda ihracatçı ve konsinyatör arasında dolaylı temsil⁴⁶ söz konusu olup mülkiyet ödemenin yapılmasıyla ihracatçıdan üçüncü kişi alıcıya geçer⁴⁷. Yani malın zilyedi konsinyatör olsa dahi ihracatçı, mülkiyeti bedelin ödenmesine kadar muhafaza eder⁴⁸. Malın satılamaması halinde temel durum iadesidir; lâkin bu duruma karşı tarafların farklı bir anlaşma yapması da mümkündür. Bu farklılaşmış hal

³⁸ Kim, s.136.

³⁹ Kim, s.136.

⁴⁰ Doug, Bary, **A Basic Guide to Exporting**, 11th edition, U.S. Department of Commerce, Washington, 2015, s.163.

⁴¹ 06.06.2006 tarihli 26190 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İhracat Yönetmeliği.

⁴² Ekşi, Ticaret, s.280.

⁴³ Ekşi, Ticaret, s.280.

⁴⁴ Budak, s.7.

⁴⁵ Kim, s.135.

⁴⁶ Bratiloveanu, Izabela/Dogaru, Dan Mihail, “The Consignment Agreement”, **Revue des Sciences Politiques NO. 53•2017**. Editura Universitaria Craiova, 2017, s.45-54, s.53.

⁴⁷ Dilek, s.5.

⁴⁸ Bratiloveanu/Dogaru, s.47.

uygulamada “müşterek hesap” adını almıştır⁴⁹. Bu yapıda konsinyatör asgari bir fiyatı ihracatçıya garanti eder⁵⁰. Mal satılamasa dahi bu bedeli ihracatçıya ödemekle yükümlüdür.

Konsinye satışta malın satışında kesinlik yoktur. Zira konsinyatör malın iç piyasada satışını sağlayan bir distribütördür. Üçüncü kişiye satım yapılsa bile bedel ihracatçıya konsinyatör üstünden aktarılacaktır. Bu dolaylı yapı, bedelin ihracatçıya aktarımında gecikmelere neden olur. Kaldı ki, bu yöntemde ürünün iadesi riski de mevcut olup iade halinde buna ilişkin masraflar ihracatçı üzerindedir.

Ancak bu dezavantajlara rağmen bu metot bazı önemli avantajları da bünyesinde barındırır. Şöyle ki; ihracatçıyı malın depolaması derdinden kurtarır. Zira gönderilen mal satılana kadar konsinyatörün deposunda muhafaza edilecektir. Bununla birlikte yerel piyasayı daha iyi tanıyan ve tüketiciye daha kolay ulaşabilecek bir aracının varlığı ürünün pazarlanmasını kolaylaştırarak malın daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlar⁵¹.

İhracat Yönetmeliğinde konsinye satışa ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Yönetmeliğin 9.maddesinde konsinye olarak gönderilen malın ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde kesin satışının yapılması gerektiği, haklı ve zorunlu nedenlere istinaden müracaat edilmesi halinde, izni veren İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince sürenin iki yıl daha uzatılabileceği düzenlenmiştir. Yine aynı maddede satılan mallara ait faturanın ve gerekli diğer belgelerin izni veren İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine ve aracı bankaya bildirileceği düzenlenmiştir. Buna karşın İhracat Yönetmeliği m.9 f.6’da malın izin süresi içinde satılamaması halinde, malın gümrük mevzuatı çerçevesinde yurda getirileceği düzenlenmiştir.

1.5. Vesaik Mukabili Ödeme (*Documentary Collection*)

1.5.1. Tanımı

Vesaik mukabili ödemeyi, ihracatçının malları sevk ettikten sonra ilgili vesaiki kendi bankasına düzenleyeceği tahsil talimatı (*collection order/collection instruction*)⁵² gereğince tahsilinin sağlanması yahut evrakla birlikte bırakılan poliçenin ithalatçı tarafından kabulünün

⁴⁹ Gerni C. **Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri**, 1989, s.3 akt.(Dilek, s.6).

⁵⁰ Öztaban, Onur, **Dış Ticaretin Finansmanı ve Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri İle Makroekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2016, s.34.

⁵¹ **Bratiloveanu/Dogaru**, s.46.

⁵² Al Kılıç’ın ifadesiyle tahsil talimatı “ihracatçı tarafından hazırlanarak gönderi bankasına verilen, vesaik karşılığı tahsilatın şartlarını belirten anahtar belgedir”. Al Kılıç, Şengül, “Uluslararası Ticarete Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 14, S. 2, 2010, s. 1-44, s.16.

sağlanması için bıraktığı bir ödeme yöntemi olarak tanımlayabiliriz. Banka burada bedel ödenmeden yahut poliçenin kabulü sağlanmadan mala ilişkin vesaiki ithalatçıya teslim etmeyecektir. Yani bankanın bu ödeme biçimindeki rolü taşıma belgelerini göndererek bedelin tahsilini yapmaktan öte geçmez⁵³.

Vesaik mukabili ödeme Tahsillere İlişkin Birörnek Kurallar (Uniform Rules For Collections-URC 522) m.2/d'de finansal dokümanların, ticari dokümanlarla birlikte tahsil edildiği ya da ticari dokümanların finansal dokümanlar olmaksızın tahsili şeklinde iki tipte tanımlanmıştır⁵⁴. Finansal dokümanların ve ticari dokümanların ayrımı da bizzat URC 522 m.2/b'de:

- Finansal Belgeler: Poliçeler, çekler, ödeme taahhütleri gibi para tahsiline yarayan araçları,
- Ticari Belgeler: Fatura, konşimento yahut havayolu konişmentosu gibi taşıma belgeleri ve finansal olmayan diğer her türlü belge olarak tanımlanmıştır⁵⁵.

Buna mukabil aynı maddenin c bendinde “temiz tahsil” diyebileceğimiz “*Clean Collection*” düzenlenmiştir. Temiz tahsilde ticari dokümanlar olmaksızın finansal dokümanlar kullanılarak bedel tahsil edilir. Yani poliçe, bono, çek gibi finansal evraklar kullanılıyor olup ekli evrak yoktur⁵⁶. Temiz tahsil esasında poliçe kullanılarak yapılan bir mal mukabili ödemedir⁵⁷.

1.5.2. Terminoloji

Terminolojide “*documentary collection*” ya da “*cash against documents*” şeklinde kullanımı mevcuttur. Türk hukukundaki ismi ise “vesaik mukabili ödeme”dir. Ancak bu isimlendirme doktrinde eleştirilmektedir⁵⁸. Vesaik mukabili ödeme ifadesi sanki evrakların ibrazı sonucu bir ödeme elde edileceği görüntüsü oluştursa da bu düşünce yanlıştır. Çünkü

⁵³ Kim, s.72.

⁵⁴ URC 522 m.2/d “*Documentary collection*” means collection of: 1-Financial documents accompanied by commercial documents; 2-Commercial documents not accompanied by financial documents.”

⁵⁵ URC 522 m.2/b: “*Documents*” means financial documents and/or commercial documents: 1-“*Financial documents*” means bills of exchange, promissory notes, cheques, or other similar instruments used for obtaining the payment of money; 2-“*Commercial documents*” means invoices, transport documents, documents of title or other similar documents, or any other documents whatsoever, not being financial documents.”

⁵⁶ Edwards, William C. Jr, “Introduction To The Methods Of Payment Involving Banks”, **North Carolina Journal of International Law and Commerical Regulation**, C.4, S.2, 1979, s.207-216, s.209.

⁵⁷ Jimenez, s.113.

⁵⁸ Al Kılıç, s.3.

burada bankanın kural olarak bir ödeme yükümü bulunmayıp yaptığı işlem bir tahsil işlemidir⁵⁹. Bizim de desteklediğimiz bu görüş kapsamında işbu terim Türkçe'ye “vesikalı tahsil/belgeli tahsil” olarak aktarılmalıydı⁶⁰. Kaldı ki “*documentary collection*” ifadesinin birebir çevirisi de “belgeli tahsil”dir. Ancak bu terim başta 2018-32/48 sayılı Tebliğ olmak üzere sair mevzuatta vesaik mukabili ödeme olarak ifade edilmiştir.

1.5.3. Tahsillere İlişkin Birörnek Kurallar (URC 522)

20.yüzyıl her ne kadar şiddetli savaşları da barındırsa, küreselleşmenin öne çıktığı, farklı uluslar arasında mal ve hizmet aktarımlarının hız kazanarak arttığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde ticaretin her alanında yeknesak kurallara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç nezdinde uluslararası ödemelerde uzun yıllardır kullanımda olan vesaik mukabili ödemede de yeknesaklık bir ihtiyaç halini almıştır. Zira ülkeler arası uygulama farklılıkları ya da taraflar arası belirsizlikler uyuşmazlıklara sebebiyet vermekteydi. Bu nedenle ICC tarafından 1956 yılında “Tahsillere İlişkin Birörnek Kurallar (*Uniform Rules for Collection-URC*) ” yayımlanmıştır. Bu metin ticari hayatın gereksinimlerine uygun olarak 1967 ve 1978 yıllarında revize edilmiştir. Güncel metin Haziran 1995'te yayımlanmış olup “URC 522” olarak anılmaktadır. İşbu metin 1 Ocak 1996'dan beri yürürlüktedir. URC 522, 26 maddelik bir metin olup *lex mercatoria*⁶¹ olarak kabul edilmektedir⁶².

URC 522'nin uygulanması için taraflar, URC 522'ye tabi olduğunu açık ve net olarak yazılı şekilde ifade etmelidir⁶³. Bu ifade, URC 522 m.1 gereği tahsil talimatında bulunmalıdır. URC 522'nin uygulanmaması için tarafların URC 522'nin uygulanmasına yönelik bir düzenleme yapmaması yahut uygulanmayacağını hüküm altına alması gerekir⁶⁴.

Ancak vesaik mukabili ödemede amir ve muhatap arası ilişkide yabancılık unsurunun varlığı halinde 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) uygulama alanı bulur. Zira MÖHUK m.1' f.1'de “*Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası*

⁵⁹ Banka, aval vermesi yahut kıymetli evrakta lehtar olarak düzenlenmiş olup gerçek lehtara temlik ya da ciro etmesi halinde, başvuru borçlusu durumuna gelebilecektir. Bu durumda bankanın kıymetli evraka ilişkin ahkam neticesinde ödeme yükümü doğacaktır.

⁶⁰ Al Kılıç, s.3.

⁶¹ *Lex mercatoria* Cemal Şanlı'nın tanımıyla: “...*Lex Mercatoria, milletlerarası ticari ilişkileri düzenlemek amacıyla geliştirilmiş bulunan kurallar ile bu ticarete beynelmilel bir kabule mazhar olmuş ticari örf-adet ve teamülleri kapsar...*” Bk. Şanlı, Cemal, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 9.Bası, Beta Yayıncılık. İstanbul, 2021, s.14.

⁶² Al Kılıç, s.8.

⁶³ Durukanoglu, s.128.

⁶⁴ Ekşi, Ticaret, s.281.

yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.” denilerek kanunun kapsamı belirtilmiş ve yabancılık unsurunun varlığı halinde işbu kanun hükümlerine göre uygulanacak hukukun tespitinin yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda uygulanacak hukuk MÖHUK m.24’e göre tespit edilecektir. Uygulanacak hukukun tespiti sonrası URC 522 hükümleri tespit edilen bu hukukun emredici hükümlerine aykırı ise uygulanmayacaktır⁶⁵.

Bahsettiğimiz üzere URC 522, 1995’te düzenlenmiş bir metin olup günümüz şartlarına uyum sağlamada eksikleri mevcuttur. Şöyle ki; elektronik sistemler bankacılık işlemlerinde yaygın şekilde kullanılmaktadır. URC 522 ise elektronik ortamda yapılan ibraz ve diğer işlemleri düzenlemekte yetersiz kalmaktadır. ICC ve çeşitli otoriteler elektronik ortamda yürütülen bu işlemleri de düzenleme yoluna gitmişlerdir. Bu kapsamda ICC 825E numaralı yayınıyla ICC “Elektronik İbrazlar İçin Birörnek Tahsil Kuralları (*Uniform Rules for Collections for Electronic Presentation-eURC*)”nı düzenlemiştir. Bu metin elektronik ibrazilara ilişkin düzenlemeler getirmekte olup yürürlükte bulunan metin 29 Ocak 2023 tarihli 1.1 sayılı versiyondur. Bu metin tahsil talimatında açıkça atıf bulunması halinde uygulanabilir olup eksik kaldığı kısımlarda URC 522 uygulanacaktır⁶⁶. İşbu metin gönderi bankası, tahsil bankası ve ibraz bankası arası metinlerde uygulama alanı bulacaktır.

1.5.4. Tarafları ve İşleyişi

Bu ödeme biçimi çok taraflı bir özellik gösterir. Taraflar, URC 522 m.3’te tek tek sayılmıştır⁶⁷:

- Amir (Principal): Bankayı tahsil işlemiyle görevlendiren kişiyi (URC m.3/a-1)
- Gönderi Bankası (Remitting Bank): Tahsille görevlendirilen bankayı (URC m.3/a-2)
- Tahsil Bankası (Collecting Bank) :Gönderi bankasının tahsille görevlendirdiği bankayı (URC m.3/a-3)
- İbraz Bankası (Presenting Bank): Muhataba ibrazda bulunan tahsil bankasını (URC m.3/a-4)

⁶⁵ Al Kılıç, s.10.

⁶⁶ ICC 825E ,eURC md.1.

⁶⁷ URC 522 m.3: “*ARTICLE 3 PARTIES TO A COLLECTION*

a For the purposes of these Articles the "parties thereto" are:

1 the "principal" who is the party entrusting the handling of a collection to a bank;

2 the "remitting bank" which is the bank to which the principal has entrusted the handling of a collection;

3 the "collecting bank" which is any bank, other than the remitting bank, involved in processing the collection;

4 the "presenting bank" which is the collecting bank making presentation to the drawee.

b The "drawee" is the one to whom presentation is to be made in accordance with the collection instruction.”.

- Muhatap (Drawee): Tahsil talimatı mucibince ibrazın yapılacağı kişiyi (URC 522 m.3/b) ifade eder.

Burada gönderi bankası satıcının bankası olup satıcı tarafından belirlenir. Tahsil bankası alıcının bankasıdır. Genellikle tahsil bankası ve ibraz bankası aynı bankadır. İbraz bankası evrakların eline ulaştığını alıcıya haber vererek ödemeyi talep eder. URC 522 m.4/a'da düzenlendiği üzere tahsil bankası, tahsil talimatı (collection instruction) gereğince hareket etmek zorundadır. DOCDEX (*Documentary Instruments Dispute Resolution Expertise*)⁶⁸ 306 numaralı kararında ise “*İbraz bankası tahsilatı kabul etmekle, tahsilatı URC 522 ve tahsilat talimatında belirtilen şartlara uygun olarak yapmayı kabul etmiş sayılır*” şeklinde hüküm vermiştir⁶⁹. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da tahsil talimatını yahut tahsilatı alan bankanın eğer talimat kapsamında hareket etmek istemiyorsa URC 522 m.1/c gereği en hızlı şekilde bu talimatı ya da tahsilatı aldığı yere durumu bildirmesi gerekmektedir. Aksi durumda URC 522 m.1/a gereği URC 522 hükümleriyle bağlanmış olacaktır. DOCDEX 283 no'lu kararında bankanın tahsilatı kabul etmekle tahsil talimatıyla ve URC 522'yle bağlı olduğunu kabul etmiştir⁷⁰.

Yine URC m.4'te bankaların diğer belgeleri kendine kılavuz edinemeyeceği düzenlenmiştir. Tahsil talimatının içeriği bankadan bankaya farklılık gösterse de asgari gerekliliklerin ne olduğu URC 522 m.4/b'de münhasıran düzenlenmiştir⁷¹:

⁶⁸ DOCDEX, ICC bünyesinde kurulan Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Merkezi bünyesinde yürütülen ve uluslararası ticarete kullanılan belgelere dayalı uyuşmazlıkların çözülmesinde faaliyet gösteren bir bilirkişiliktir. Bk. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/docdex/> (Erişim tarihi:02.06.2025).

⁶⁹Gary Collyer/Katz, Ron, (2012). **Collected DOCDEX Decisions 2009-2012**, ICC Publication No. 739E, Paris, (docdex), s.89.

⁷⁰Gary/Katz, docdex, s.25.

⁷¹ URC 522 m.4/b : “ *A collection instruction should contain the following items of information, as appropriate.*
1 Details of the bank from which the collection was received including full name, postal and SWIFT addresses, telex, telephone, facsimile numbers and reference.

2 Details of the principal including full name, postal address, and if applicable telex, telephone and facsimile numbers.

3 Details of the drawee including full name, postal address, or the domicile at which presentation is to be made and if applicable telex, telephone and facsimile numbers.

4 Details of the presenting bank, if any, including full name, postal address, and if applicable telex, telephone and facsimile numbers.

5 Amount(s) and currency(ies) to be collected.

6 List of documents enclosed and the numerical count of each document.

7 a. Terms and conditions upon which payment and/or acceptance is to be obtained.

b. Terms of delivery of documents against:

1) payment and/or acceptance

2) other terms and conditions

It is the responsibility of the party preparing the collection instruction to ensure that the terms for the delivery of documents are clearly and unambiguously stated, otherwise banks will not be responsible for any consequences arising therefrom.

8 Charges to be collected, indicating whether they may be waived or not.

9 Interest to be collected, if applicable, indicating whether it may be waived or not, including:

- Bankaya ilişkin detaylar (SWIFT kodu vs.)
- Amire ilişkin bilgiler
- Alıcıya ilişkin bilgiler
- İbraz bankasına ilişkin bilgiler
- Ekli belgelerin listesi ve adeti
- Ödeme ve/veya kabulün alınacağı şartlar ve koşullar
- Kabul veya ödeme karşılığı evraka ilişkin şartlar
- Muafiyet halini belirtir şekilde masraflar
- Tahsil edilecek faiz⁷²
- Ödeme şekli
- Ödeme yapılmaması, kabul edilmemesi ve/veya diğer talimatlara uyulmaması durumunda yapılacakları barındırır.

Ayrıca URC 522 m.4/b gereğince tahsil talimatı muhatabın tam adresini ya da ibraz adresini barındırmalıdır aksi halde tahsil bankası adresin yanlış ya da eksik olmasından mesul olmaksızın adres tespiti yapabilecektir. Bu gibi hallerde zarara uğramamak için tam ve eksiksiz olarak tahsil talimatının düzenlenmesi gerekir. Bir olayda Yargıtay tahsil bankasının adresinin tahsil talimatına yanlış yazılması sonucu, evrakların doğrudan alıcı firmanın eline geçmesi halinde gönderi bankasının sorumsuzluğuna karar vermiştir⁷³.

İşbu tahsil talimatı, bankalar nezdinde matbu form şeklinde olup, amir tarafından doldurulmaktadır. Bu kapsamda, muhatabın da amire doğru bilgiler vermesi önem arz eder. Vesaik mukabili ödemede ibraz edilecek evraklar, taraflar arasındaki asıl ilişkide tayin edilir⁷⁴. Bu evrakların ne olduğu her bir sözleşme için farklılık gösterebilir. Ancak temel olarak tahsil evrakları şunlardır:

- Poliçe yahut bir Kambyo Senedi (Draft)
- Ticari Fatura (Commercial Invoice)
- Ambalaj Listesi (Package List)

a. rate of interest

b. interest period

c. basis of calculation (for example 360 or 365 days in a year) as applicable.

10 Method of payment and form of payment advice.

11 Instructions in case of non-payment, non-acceptance and/or non compliance with other instructions... ”.

⁷² Faizin tahsili için faizin oran ve süresinin hem tahsil talimatında hem de poliçe üzerinde bulunması gerekir. Ancak poliçe üzerinde faizin öngörülebilmesi 6102 sayılı TTK m.675 gereği görüldüğünde yahut görüldüğünden belirli bir süre ödenmesi şart kılınmış poliçeler için mümkündür. Bk. **Al Kılıç**, s.19.

⁷³ Yargıtay 11.H.D. 2012/8362 E. 2013/7912 K. (<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay> Erişim Tarihi:05.09.2025)

⁷⁴ **Kim**, s.77.

- Taşıma Evrakları (Konişmento, Havayolu Konişmentosu Vs.)
- Muayene Belgesi (Inspection Certificate)
- Sigorta Evrakları (Insurance)
- Menşei Sertifikası (Certificate Of Origin)

Bu evrakın geçerliliği hususunda ise yine 5718 sayılı MÖHUK'un 7.maddesine başvurmak gerekir. Maddede “...*Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir...*” denilmiştir. Bu durumda, vesaik mukabili ödemede kullanılan evrakın geçerliliğinin düzenlendiği yer ya da yetkili hukuka tabi olduğu söylenebilecektir.

Amir ve gönderi bankası arası ilişkide, yabancılık unsuru genellikle bulunmazken gönderi bankası ve tahsil bankası arası ilişkide, farklı ülkelerde bulunan bankalar olması nedeniyle yabancılık unsuru bulunur. Yabancılık unsuru bulunan bu ilişkiye de MÖHUK m.24 mucibince taraflar, serbestçe uygulanacak hukuku tayin edebilirler.

İhracatçının açık yetkilendirmesi olmadan banka kısmi ödemeyi kabul edemez⁷⁵. Ödememe ya da poliçenin kabul edilmemesi halinde banka durumu gönderi bankasına bildirir. 60 gün içinde talimat verilmezse belgeleri gönderi bankasına iade eder⁷⁶.

Malların bankanın adresine gönderilmesi halinde bankanın bu malları kabul yükümü bulunmamaktadır⁷⁷. Banka malların korunmasıyla da yükümlü olmayıp bununla alakalı üçüncü kişilerin fiillerinden de sorumlu değildir. Banka komisyon ve masraflarına ilişkin olarak tahsil talimatında muhatap konumunda bulunan ithalatçı bunlardan mesul tutulmuş olabilir. Bu halde ithalatçı bunları ödemeyi reddederse banka komisyon ve masrafı tahsil etmeksizin kabul ya da ödeme halinde belgeleri teslim edebilir⁷⁸. Ancak bu komisyon ve masrafların ödemekten imtina edilemeyeceği tahsil emrine yazılmışsa, muhatabın bu bedelleri ödemeyi reddetmesi halinde ibraz bankası vesaiki teslim etmeyecektir⁷⁹. Fakat bankanın vesaiki teslimi halinde yapılan ödemeden kesinti yapmak suretiyle komisyon ve masrafı tahsili mümkün değildir⁸⁰.

Komisyonlara ilişkin olarak bankaların birtakım uygulamaları da sorunlara sebep olabilmektedir. Şöyle ki, taşıma belgeleri ya da poliçe banka adına da keşide edilebilmekte olup

⁷⁵ Durukanoğlu, s.125.

⁷⁶ URC 522 m.26/c-3.

⁷⁷ Özalp, Akreditif, s.12.

⁷⁸ URC 522 m.21/a.

⁷⁹ URC 522 m.21/b.

⁸⁰ Gary, Collyer/Katz, Ron, **ICC Banking Commission Opinions 2009 - 2011 New Opinions on UCP 600, ISBP 681, UCP 500, URC 522 and URDG 758**, ICC Publication No.732E, Paris, 2012, (Opinions), s.135.

bu durumda, bankanın konişmento ve poliçeyi ciro yoluyla devretmesi gerekir⁸¹. Bankalar bu cirolama işlemi karşılığında “*endorsment fee*” adı altında komisyon talep edebilmektedir⁸². Bu masrafin kime ait olduğu zaman zaman uyuşmazlıklara sebebiyet verebilmektedir.

Banka, bu ödeme yönteminde aktif bir rol alıyor olsa da bedelin tahsili ve evrakın aktarımı dışında bir görevi, ve yukarıda bahsettiğimiz hususlar dışında bir sorumluluğu, bulunmamaktadır. Bu kapsamda, bankaların yürüttükleri faaliyet neticesinde vesaik mukabili ödemede aldıkları komisyon, akreditifle yapılan ödemelere nazaran daha düşüktür. Kaldı ki, banka açısından pek de risk barındırmamaktadır.

Durukanoğlu, vesaik mukabili ödeme kapsamında belgelerin banka haricinde doğrudan alıcıya da gönderilebileceği görüşündedir⁸³. Ancak, buna katılmıyoruz. Şöyle ki, ödeme karşılığı vesaik tesliminde ödeme öncesi malları temsil eden belgelerin doğrudan ithalatçıya gönderilmesi vesaik mukabili ödemenin yapısına uymayıp bunu mal mukabili ödemeye çevirecektir. Ödemenin, belgelerin ulaşması öncesinde yapılması durumunda peşin ödeme olarak değerlendirilmelidir. Zira ihracatçı mal üstündeki kontrolünü kaybetmemiş olup, yürütülen süreç de peşin ödemeye benzer durumdadır. Fakat kabul karşılığı vesika tesliminde, belgelerin doğrudan ithalatçıya gönderilmesi vesaik mukabili ödeme kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Vesaik mukabili ödemeye ilişkin süreç, bankanın rolünü yitirmesi dışında değişmemektedir. Bir bankanın varlığı temel alınarak düzenlenen URC 522 hükümlerinin pek çoğu böylesi bir durumda uygulanamaz hale gelse de bu durum ödeme yönteminin niteliğini değiştirmez. Sadece aracı konumundaki bankanın aradan çıkarılarak, ihracatçı ve ithalatçı arasındaki güven ilişkisine dayanan iki taraflı bir ilişki haline getirir. Bu nedenlerle, kabul karşılığı vesaik tesliminde belgeler doğrudan ithalatçıya da gönderilebilir.

Bu ödeme yönteminde ihracatçı için en büyük risk malın sevki sonrası ithalatçının vazgeçmesidir. Zira bu durumda satıcı hem ödemeyi alamamış olup hem de malı, masrafları kendine ait olarak geri getirmek yahut başka bir alıcı bulmak zorunda kalabilir⁸⁴. Bu durumda ihracatçının ekonomik zarara uğrayacağı açıktır.

Bu yöntemin en önemli tercih sebeplerinden biri de nimet külfet ilişkisinin taraflar arasında daha dengeli olmasıdır. Zira, peşin ödeme ihracatçı lehineyken, mal mukabili ödeme

⁸¹ Hem konişmento hem de poliçe kıymetli evrak olup nama da düzenlenebilmektedir. Bu halde işbu evrakların devri ciroyla değil temlik beyanıyla gerçekleştirilir.

⁸² Yurtsever, Hatice, “Uluslararası Ödeme Şekillerinde Bankalarca Alınan Komisyon ve Vergi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Ege Akademik Bakış*, C.10, S.3, 2010, s.855-869, s.853.

⁸³ *Durukanoğlu*, s.125.

⁸⁴ *Durukanoğlu*, s.124.

ithalatçı lehinedir. Vesaik mukabili ödeme ise ödeme karşılığı vesika teslimi şeklinde yapılıyorsa bu nimet külfet dengesi taraflar açısından birbirine daha önce bahsettiğimiz yöntemlere göre daha yakinken, kabul karşılığı vesika tesliminde bu denge her ne kadar bahsi geçen yöntemlere göre daha dengeli olsa da ödeme karşılığı vesika teslimine göre kanaatimizce ithalatçı lehine dönmüştür. Zira kabul karşılığı vesika tesliminde kambiyo senedine bankanın aval vermemesi yahut herhangi bir garantisinin bulunmaması halinde bedel yine ithalatçıdan tahsil edilecek olup bedelin ödenmemesi riski hala mevcuttur.

Vesaik mukabili ödemenin pek bilinmeyen bir alt türü “banka garantisi karşılığı vesaik teslimi” olarak adlandırılmaktadır⁸⁵. Bu yöntemde bedelin güvence altına alınması saiki ön plana çıkmaktadır. Bu metotta tahsil bankası ilgili vesaiki alıcının bedeli belirlenen tarihte ödeyeceğini garanti ederek teslim eder⁸⁶. Banka doğrudan ödemeyi taahhüt etmemektedir.

Temel olarak vesaik mukabili ödeme iki türe ayrılır: Ödeme Karşılığı Vesika Teslimi (*Documents Against Payment*), Kabul Karşılığı Vesika Teslimi (*Documents Against Acceptance*).

1.5.5. Hukuki Niteliği

Vesaik mukabili ödeme birden fazla tarafın bulunduğu bir yapıdır. Taraflar arasındaki ilişkiler tek bir sözleşme kapsamında açıklanamaz. Bu nedenle parçalanarak incelenmelidir.

Al Kılıç; amirle gönderi bankası arası ilişkiyi, gönderi bankasının amire karşı bağımsız olmaması nedeniyle, bir vekalet akdi olarak nitelememektedir⁸⁷. Bu bağımsızlık halinin yokluğu ve gönderi bankasının tahsil talimatıyla bağlı olması nedeniyle⁸⁸, işbu ilişkinin TBK m.313 anlamında bir hizmet sözleşmesi olduğunu kabul etmektedir.⁸⁹ Ancak doktrinde baskın görüş, amir ile gönderi bankası arası ilişkiyi vekalet akdi olarak nitelemektedir⁹⁰.

⁸⁵ Dilek, s.14.

⁸⁶ Dilek, s.14.

⁸⁷ Al Kılıç, s.10-11.

⁸⁸ Bayram, Orkun, “Uluslararası Ticarete Tahsil Esasına Dayalı Ödeme Şekilleri (Collection Basis) ve Uygulama Adımları”, *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.2, S.2, 2019, s.209-216, (Tahsil), s.213.

⁸⁹ Al Kılıç, s.11.

⁹⁰ Atalay, Ersan, *Uluslararası Ticaret Hukukunda Vesaik Mukabili Ödeme*, Yayınlanmış Doktora Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s.241; Akkaya, Ümit, *Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili Ödeme Şekillerinin Karakteristik Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s.60; Battal, Ahmet, *Güven Kurumu Nitelendirmesi İşığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001, s.279.

Gönderi bankası ve tahsil bankası arası ilişki, amirle gönderi bankası arası ilişkiyle aynı mahiyettedir⁹¹. Gönderi bankasının tahsil bankasını belirlediği durumda tahsil bankasının bir alt vekil olarak değerlendirilebilecektir⁹². Fakat bu ilişkiyi de hizmet akdi olarak nitelendiren bir görüş de mevcuttur⁹³.

Tahsil bankası ve muhatap arasında, tam anlamıyla sözleşmesel bir ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle ne hizmet akdi ne de vekalet akdi olarak nitelenebilir. *Al Kılıç*'ın desteklediği görüş kapsamında tahsil bankası ile muhatap arası ilişki asli edim yükümlerinden bağımsız bir borç ilişkisi⁹⁴ olarak değerlendirilmektedir⁹⁵. Ancak, bu görüşün eksik kaldığını ve üçüncü kişiyi korucuyu etkili sözleşme teorisinin uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu teoriyle, koruma yükümlülüğü sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişilere de uygulanarak borca aykırılık hükümlerine göre sorumlu tutulmaları mümkün olacaktır⁹⁶. Bu teori borç ilişkisinin nisbiliğine bir istisna teşkil eder⁹⁷. Tahsil bankası ve muhatap arasında sözleşmesel bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak, vesaik mukabili ödeme, sözleşmeden yoksun bir ilişki değildir. Süreci başlatan amir ve muhatap arası ilişki olup, onların arasındaki sözleşmenin bir ard etkisi olarak tahsil bankası ve amir arası ilişki ortaya çıkmıştır. Amir ve muhatap arasında asıl ilişkide, satım ya da hizmet ilişkisine dayalı bir akit bulunmaktadır. Bu sözleşme kapsamında, ihracatçı gönderi bankasına tahsil talimatı verirken ithalatçının zarara uğramaması saikini de taşımaktadır. Tahsil talimatı ve buna dayalı olarak düzenlenen römiz mektubu (*remittance letter*) da bu saiki barındıracaktır. Bu evrakları teslim alan bankaların da, bu metinler kapsamında hareket etme zorunlulukları nedeniyle ithalatçıya karşı onu korumakla yükümlendiği kabul edilmelidir. Temeli satım yahut hizmet sözleşmesine dayanan bu yükümlenmenin Türk Medeni Kanunu m.2'de düzenlenen dürüstlük kuralından kaynaklanan⁹⁸ bir borç doğurduğunu ve bu borcun, “Üçüncü Kişiyi Korucuyu Etkili Sözleşme Teorisi”

⁹¹ Akça, Hande, **Vesaik Mukabili Ödemededen Doğan Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuk**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s.26.

⁹² Akça, s.26.

⁹³ Al Kılıç, s.13.

⁹⁴ Yakın ilişkiye giren kişilerin birbirlerinin güvenliğini koruması gerektiğine dayanan sözleşmesel ilişki dışı bir borç kaynağıdır. Türk Medeni Kanunu m.2 kapsamında dürüstlük kuralından doğan bir borçtur. Bk. Öz, M. Turgut/Oğuzman, M. Kemal, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt 1, 16.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, (Genel 1), s. 39.

⁹⁵ Al Kılıç, s.14.

⁹⁶ Öz/Oğuzman, Genel 1, s.39; Öz, M. Turgut/Oğuzman, M. Kemal, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt 2, 14.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, (Genel 2), s.448.

⁹⁷ Çelt, Damla Özden, **Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme Teorisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2023, s.26.

⁹⁸ Üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerinin genişletilmesiyle doğmuş olup sonradan dürüstlük kuralına dayandırılmıştır. Bk. Öz/Oğuzman, Genel 2, s.447.

kapsamında ele alınması gerektiğini savunmaktayız. Bu teori kapsamında, edim yükümünden bağımsız bir borç ilişkisinin doğduğunu düşünmekteyiz.

1.5.6. Bankanın Sorumluluğuna Dair Hükümler

Bu ödeme yönteminde bankanın sorumluluğu, bankaların rol aldığı diğer yöntemlere nazaran daha dardır⁹⁹. Bankaların sorumlulukları belgeleri ilgilendirmektedir. Vesaik mukabili ödeme yönteminde bankalar sunulan evrakın geçerliliğinden ve doğruluğundan mesul değildir¹⁰⁰. Bankaların belgelerdeki eksiklik ya da aykırılıklardan mesuliyeti, kendilerinden beklenen özeni göstermemeleri halinde söz konusudur¹⁰¹. URC 522 m.9’da, bankanın iyiniyetle ve makul özenle hareket edeceği düzenlenmiş olup, URC 522 m.13 nezdindeki sorumsuzluğun sınırı da yine bu makul özendir. Ancak sorumluluğun tayininde, aradaki ilişkinin de dikkate alınması gerekir. Eğer bu ilişkiye uygulanacak hukuk Türk hukuku ise vekalet akdi kapsamında özen borcunun incelenmesi gerekir. Gönderi bankasının bir vekil olarak kabulü halinde TBK m.506’nın uygulanması gerekir¹⁰². Buna göre bankanın göstereceği özen, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış olarak belirlenmiştir. Basiretli bir tacir olan bankanın; bilgisine, tecrübesine duyulan güven, “yeterli özen” sorumluluğunun ağırlaştırılmasına neden olmalıdır¹⁰³. Bankalar kendilerine verilen izinle bankacılık faaliyeti yaparlar. Bankaların izne tabi bir güven kurumu olarak faaliyet göstermesi de sorumluluğu ağırlaştıran etkenler arasındadır¹⁰⁴.

URC 522 m.11’de gönderi bankası, tahsil talimatı kapsamında hareket ettiği müddetçe, tahsil bankasının eylemlerinden bağışık tutulmuştur. Ayrıca yine aynı maddede, görevlendirdiği bankanın eylemsizliği ve bankanın seçiminden sorumsuzluğu düzenlenmiştir.

⁹⁹ **Eksi**, Ticaret, s.283.

¹⁰⁰ URC 522 m.13: “...Banks assume no liability or responsibility for the form, sufficiency, accuracy, genuineness, falsification or legal effect of any document(s), or for the general and/or particular conditions stipulated in the document(s) or superimposed thereon; nor do they assume any liability or responsibility for the description, quantity, weight, quality, condition, packing, delivery, value or existence of the goods represented by any document(s), or for the good faith or acts and/or omissions, solvency, performance or standing of the consignors, the carriers, the forwarders, the consignees or the insurers of the goods, or any other person whomsoever.

¹⁰¹ **Al Kılıç**, s.39.

¹⁰² **Akça**, s.34.

¹⁰³ **Atalay**, s.173.

¹⁰⁴ **Akkaya**, s.65.

Tahsil bankası işlemde görev almak istemiyorsa, URC m.1/c gereği bunu talimatı aldığı yere vakit kaybetmeden bildirmelidir. Yargıtay bir kararında, bu bildirimin geç yapılması sonucunda doğan zarardan tahsil bankasını sorumlu tutmuştur¹⁰⁵.

Uygulanacak hukukun Türk hukuku olması halinde URC 522'nin sorumsuzluk kaydının uygulanması mümkün değildir. Çünkü bu sorumsuzluk hali Türk hukukunun emredici hükümleriyle çelişmektedir¹⁰⁶. Tahsil bankasının bir alt vekil olarak kabulü durumunda TBK m.116 uygulanacaktır¹⁰⁷. Bu hüküm hem emredici bir düzenlemedir hem de TBK m.116/3'te sorumsuzluk anlaşmaları geçersiz kılınmıştır¹⁰⁸. Bu durumda TBK m.116 hükmü emredici bir kural olarak URC 522'ye nazaran öncelikli olarak uygulanacaktır.

Bankanın, mala ilişkin herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Fakat taraflardan birine karşı, bu konuda taahhütte bulunması mümkündür. Bu durumda, URC 522 m.10 uygulama alanı bulur. Bu madde kapsamında sorumluluk tayin edilir.

URC 522 m.14/1'de “...Bankalar, herhangi bir mesaj, mektup veya belgenin aktarımında meydana gelen gecikme ve/veya kayıptan yahut herhangi bir telekomünikasyon iletiminde meydana gelen eksiklik ya da diğer hatalardan veya teknik terimlerin tercüme ve/veya yorumlanmasındaki hatalardan kaynaklanan sonuçlardan hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz...”¹⁰⁹ şeklinde düzenleme getirilmiştir. Yani bankalar; iletişim aksaklıkları, gecikmeler, çeviri hataları ya da teknik terimlerin farklı yorumundan sorumsuz kılınmıştır. Lakin *Al Kılıç* işbu hükümle, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m.76 arasında çatışmalar yaşanabileceğini savunmaktadır¹¹⁰. Zira Bankacılık Kanunu m.76'da bankalar, müşterilerinin, verilen hizmetlerden kaynaklanan her türlü sorularına cevap verecek bir sistem kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Bankalar doğal afet, isyan, ayaklanma, iç karışıklık, savaş hali, grev, lokavt gibi kontrolü dışındaki durumlardan yani mücbir sebeplerden de sorumlu tutulmamıştır¹¹¹. Grev ve lokavt durumunun genel mi özel mi olduğu madde metninde ayrıştırılmamıştır. Fakat Atalay,

¹⁰⁵ Yargıtay 11.H.D. 2000/10201 E. 2001/1368 K. (<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay> Erişim Tarihi: 05.09.2025)

¹⁰⁶ **Atalay**, s.200.

¹⁰⁷ **Akkaya**, s.67.

¹⁰⁸ **Akça**, s.35.

¹⁰⁹ URC 522 m.14: “...a Banks assume no liability or responsibility for the consequences arising out of delay and/or loss in transit of any message(s), letter(s) or document(s), or for delay, mutilation or other error(s) arising in transmission of any telecommunication or for error(s) in translation and/or interpretation of technical terms. b Banks will not be liable or responsible for any delays resulting from the need to obtain clarification of any instructions received....”

¹¹⁰ **Al Kılıç**, s.39.

¹¹¹ URC 522 m.15.

maddenin sadece genel bir durumu kapsamadığı banka özelinde bir durumu da kapsadığını değerlendirmektedir¹¹².

Görüldüğü üzere URC 522 kapsamında bankaların yükümleri kısıtlı olup pek çok hususta sorumsuzlukları öngörülmüştür. Kanaatimizce bu kabul edilebilir bir düzenlemedir zira burada banka bir aracı konumunda olup tahsilatı sağlamayı hedeflemektedir. Bunun dışında eğer kıymetli evraka aval vermemişse yahut evrakı ciro etmemişse bankanın başka bir yükümü bulunmamaktadır¹¹³.

1.5.7. Ödeme Karşılığı Vesika Teslimi (*Documents Against Payment*)

Uygulamada “D/P” olarak da kullanılmaktadır¹¹⁴. “Documents Against Payment”ın kısaltmasıdır. Burada ihracatçı malı sevk eder ve ilgili vesaiki bankasına teslim eder. Gönderi bankası olan satıcının bankası vesaiki ithalatçının bankasına gönderir. Bu banka vesaikin eline ulaştığını ithalatçıya bildirir. Ancak ibraz bankası alıcının bankası olmak zorunda olmayıp başka bir banka olabilir. Lakin çoğunlukla alıcının bankası aynı zamanda ibraz bankasıdır. Son olarak alıcı ibraz bankasına ödemeyi yaparak vesaiki teslim alır. Bu ödeme yönteminde banka ödemeyi almadan evrakları teslim etmeyecektir. Bu yapıda konişmento, ödeme yapılmaya kadar teslim edilmemekte ve ihracatçı bu süre zarfında mülkiyeti muhafaza etmektedir¹¹⁵. Bu yöntemde ithalatçının edimini ifa edeceğine ilişkin herhangi bir garanti bulunmamaktadır. Poliçe düzenlenmesi bir zorunluluk değildir. Sadece taşıma evrakıyla da pek tabi bu ödeme yöntemi yürütülebilmektedir. Ancak poliçe kullanımı halinde bu ödeme yönteminin varlığı için poliçenin görüldüğünde ödemeli olarak düzenlenmesi gerekir¹¹⁶.

Bu yöntem, kabul karşılığı vesika teslimine nazaran satıcı için daha güvenlidir. Zira malı temsil eden konişmento, ödeme karşılığı ithalatçıya teslim edilecektir. Bu ödeme yönteminde alıcı ödeme ya da kabul öncesi belgeleri kontrol edebilse de kural olarak¹¹⁷ malları görmeden ödeme yapar¹¹⁸. Bu durumda ödeme karşılığı vesika tesliminde ithalatçı nezdinde malların fatura ya da konişmentoya uygun olmaması riski bulunmaktadır¹¹⁹. Buna karşı ithalatçının sözleşmeye uluslararası bir denetim kuruluşundan denetim raporu alınmasını eklemesi ve

¹¹² Atalay, s.259.

¹¹³ Giovannucci, s.7.

¹¹⁴ Jimenez s.113.

¹¹⁵ Kim, s.76.

¹¹⁶ Edwards, s.209.

¹¹⁷ Satıcının özel izniyle malların kontrolü mümkündür. Bk. Durukanoglu, s.125.

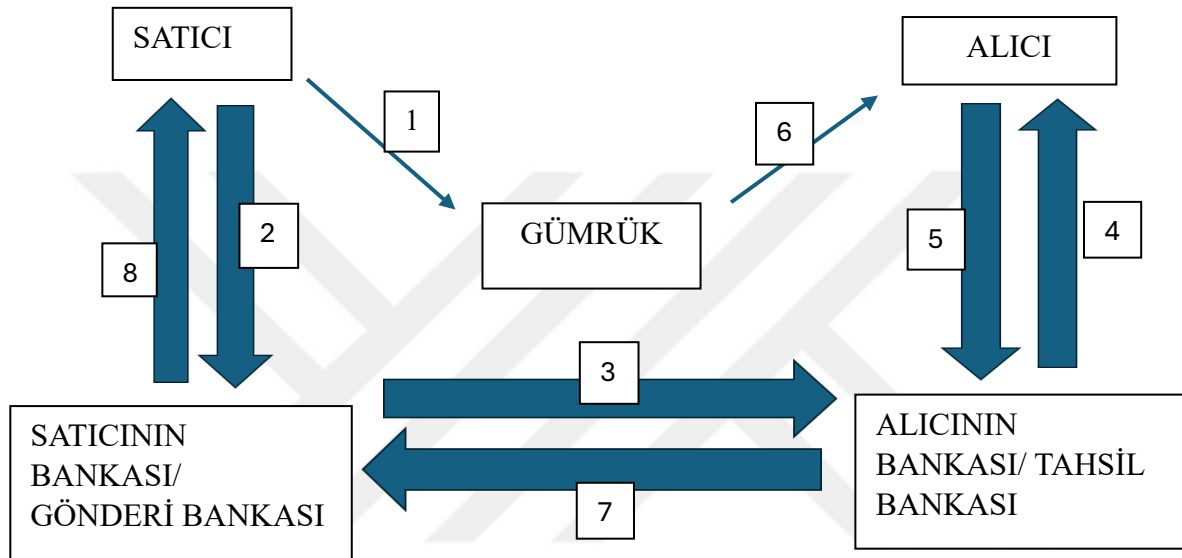
¹¹⁸ Özalp, Akreditif, s.10.

¹¹⁹ Jimenez s.114.

teslim edilecek evraklar arasında bunun da bulunması ithalatçının üstlendiği bu riski azaltacaktır¹²⁰.

Belgelerin tesliminin kabul karşılığı mı yoksa ödeme karşılığı mı gerçekleştirileceğinin tahsil talimatında düzenlenmesi gerekir. Tahsil talimatında buna ilişkin bir düzenlemenin olmaması halinde URC 522 m.7 bir yedek hüküm olarak ödeme karşılığında teslimin gerçekleştirileceğini düzenlemektedir.

Tablo 1. 5: Ödeme Karşılığı Vesika Teslimi İşleyiş Tablosu

- 1- Satıcı malı gönderir.
- 2- Satıcı mala ilişkin evrakla birlikte kambiyo senedini tahsil talimatıyla birlikte bankasına verir.
- 3- Gönderi bankası olan satıcının bankası bir römiz mektubu(remittance letter) düzenler¹²¹. Tahsil talimatı, römiz mektubu ve diğer evrakları tahsil bankasına gönderir.
- 4- Tahsil bankası çoğunlukla ibraz bankası durumunda olup belgelerin eline ulaştığını alıcıya bildirir.
- 5- Alıcı ödemeyi yaparak ilgili vesaiki teslim alır.
- 6- Alıcı belgeleri ibraz ederek malı gümrükten çeker.
- 7- Tahsil bankası parayı gönderi bankasına havale eder.
- 8- Gönderi bankası parayı amire yani satıcıya hesaben yahut nakden öder.

¹²⁰ Al Kılıç, s.39.

¹²¹ Demir, Belgi, **Uluslararası Bankacılıkta Ödeme Yöntemlerinden Akreditif ve Akreditifte Karşılaşılan Sorunlar ile Çözüm Önerileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010, s.11.

1.5.8. Kabul Karşılığı Vesika Teslimi (*Documents Against Acceptance*)

Bir vesika mukabili ödeme yöntemi olduğu gibi aynı zamanda bir kabul kredili ödeme biçimidir. Uygulamada “*Documents Against Acceptance*”ın kısaltması olan “D/A” şeklinde de kullanılmaktadır. Bu yöntemde vadeli bir poliçe kullanılmakta olup bunun kabulüyle ilgili vesaik ve konişmento alıcıya teslim edilir. Poliçenin kabulü, evrakın ön yüzüne kabul edildiği yazılıp imzalanarak gerçekleştirilir¹²².

Bu yöntem alıcı lehinedir. Alıcı ödemeyi gerçekleştirirmeden malları teslim almakta¹²³ ve poliçede bulunan vade süresince¹²⁴ bedeli başka şekillerde değerlendirebilmektedir. Buna mukabil satıcının konumunu da bir o kadar zayıflatmaktadır. Şöyle ki; kabulle birlikte konişmento teslim edileceği için satıcı mal üstündeki hakimiyetini bedeli elde etmeksizin kaybedecektir. Poliçenin ödenmesine ilişkin kural olarak bir garanti bulunmamaktadır. Kabul edilmiş poliçenin muhatabının banka olması yahut bankanın aval vermesi halinde satıcının edimin ifasına ilişkin menfaati banka tarafından garanti altına alınmış olur. Bu durumda ödemenin yapılması bankanın başvuru borçlusu haline getirilmesiyle güvence altına alınmıştır. Herhangi bir güvencenin bulunmaması halinde bedelin tahsili, alıcının borcuna sadakatine bağlıdır¹²⁵.

İthalatçı vade sonunda poliçe bedelini tahsil bankasına öder. Tahsil bankası parayı satıcının bankası olan gönderen bankaya (remitting bank) aktarır. Bu banka da bedeli satıcının hesabına aktarır.

Ancak unutulmamalıdır ki; poliçe bir kıymetli evrak olup tedavül kabiliyetini haizdir¹²⁶. Bu nedenle satıcı poliçe emre yazılı ise ciro ederek, nama yazılı ise temlik beyanıyla poliçeyi devredebilir (TTK m.681). Yani her ne kadar malın teslimi anında bedeli doğrudan alamasa da elindeki kıymetli evrakı paraya dönüştürmesi mümkündür.

¹²² Edwards, s.210

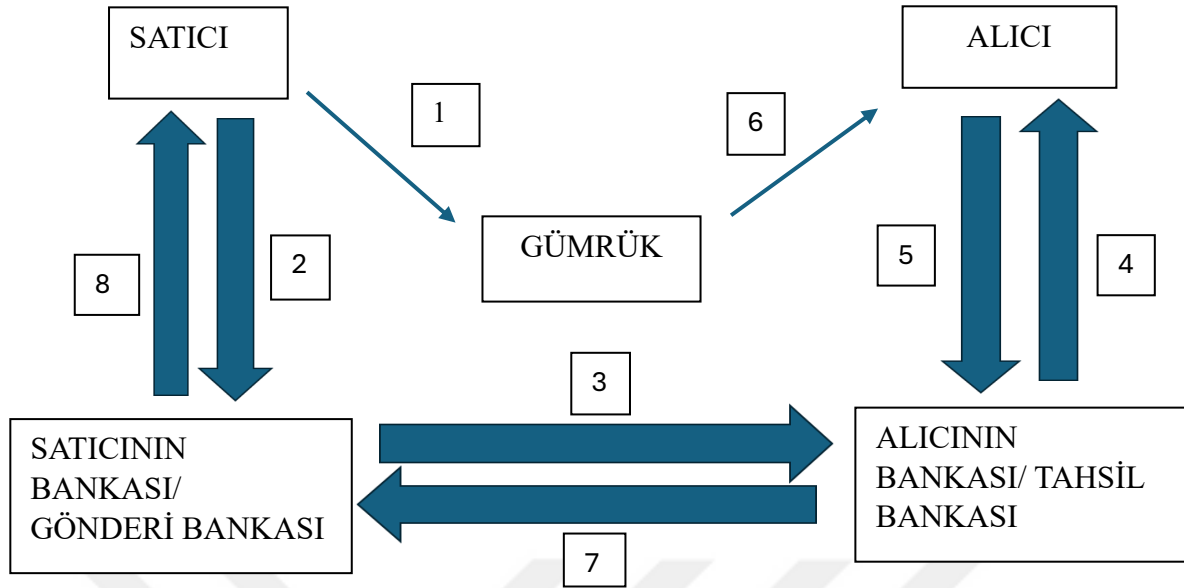
¹²³ Kim, s.81.

¹²⁴ Bedelin ödenmesine gerek olmadan geçen bu süreye “Grace Period” da denmektedir. Bk. Dilek, s.13.

¹²⁵ Edwards, s.210.

¹²⁶ Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan, s.18.

Tablo 1. 6: Kabul Karşılığı Vesika Teslimi İşleyiş Tablosu

- 1- Satıcı malı gönderir.
- 2- Satıcı mala ilişkin evrakla birlikte kambiyo senedini tahsil talimatıyla birlikte bankasına verir.
- 3- Gönderi bankası olan satıcının bankası bir römiz mektubu(remittance letter) düzenler¹²⁷. Tahsil talimatı, römiz mektubu ve diğer evrakları tahsil bankasına gönderir.
- 4- Tahsil bankası çoğunlukla ibraz bankası durumunda olup belgelerin eline ulaştığını alıcıya bildirir.
- 5- Alıcı poliçeyi kabul ederek ilgili evrakı alır.
- 6- Alıcı belgeleri ibraz ederek malı gümrükten çeker.
- 7- Tahsil bankası poliçeyi gönderi bankasına gönderir.
- 8- Gönderi bankası poliçeyi satıcıya teslim eder.

Kabul karşılığı vesaik tesliminde yoğun şekilde poliçe kullanılmaktadır. Bu nedenle kıymetli evrak hukukuna ait bir kavram olan protesto önem arz eder. Üç durumda protesto çekilecektir¹²⁸:

- 1- Görüldüğünde ödemeli poliçenin ibrazında ödenmezse,
- 2- Poliçenin kabul edilmemesi,
- 3- Kabul edilmiş bir poliçenin ödenmemesi.

¹²⁷ Demir, s.11.

¹²⁸ Durukanoglu, s.126.

Protesto, görüldüğünde ödemeli poliçe için usulünce ibraz yapıldığına ilişkin delil teşkil etmesiyle birlikte, kabul karşılığı vesaik tesliminde kıymetli evrak hukuku anlamında poliçeyi elinde bulunduranın varsa müracaat borçlularına ve keşideciye başvurmasına imkân sağlar.

Banka protesto çekilmesiyle yükümlendirilebilir. Mamafih URC 522 m.24'te de düzenlendiği üzere ödememe ya da kabul etmeme halinde protesto çekilmesine ilişkin tahsil talimatına hüküm konulması gerekir, aksi durumda bankanın bu işlemleri yapma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak bu işlemlerin yapılması halinde buna ilişkin masraf talimatı veren tarafa yani amire aittir. Lakin amir konumunda bulunan ihracatçı da bu masrafları ithalatçıdan yahut başvuru borçlularından geri alabilecektir¹²⁹. Ödememe ya da kabul etmeme halinde ibraz bankası durumu gönderi bankasına bildirecektir¹³⁰. URC 522 md.26/c-3 gereği 60 gün içerisinde gönderi bankasından herhangi bir talimat gelmezse evraklar gönderi bankasına iade edilir.

Kabul karşılığı vesaik tesliminde ihracatçı poliçe bedelinin daha erken ödenmesi konusunda bankayla anlaşabilir¹³¹. Bu anlaşma kapsamında banka bedele iskonto uygulayarak ödeme yapar¹³². Fakat bedelin alıcıdan tahsil edilememesi halinde alıcıdan tahsil edilemeyen kısım için banka ödemeyi alan satıcıya rücu edebilir¹³³

¹²⁹ Al Kılıç, s.27.

¹³⁰ Özalp, Akreditif, s.13.

¹³¹ Hinkelman, s.36.

¹³² Kim, s.169-170.

¹³³ Kim, s.170.

İKİNCİ BÖLÜM

NİTELİKLİ ÖDEME BİÇİMLERİ

2.1. Akreditif (Letter Of Credit)

2.1.1. Tanımı ve Önemi

Uluslararası ticarete kullanılan bir diğer ödeme biçimi ise akreditiftir. Uygulamada; Letter of Credit, L/C, Documentary Credit olarak da bilinmektedir. UCP 600’de akreditif “...adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenleme...” olarak tanımlanmıştır¹³⁴. Ekşi, akreditifi “ ...adı ve tanımlaması ne olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenleme...” şeklinde ifade etmektedir¹³⁵. Reisoğlu, daha yalın bir şekilde akreditifi “...akreditif bankasının bazı koşullarla mücerret borç üstlenmesi...” olarak ele almaktadır¹³⁶. Bu ödeme biçiminde bankalar hem sürecin yürütülmesi hem de ödemenin garanti altına alınması suretiyle aktif bir rol oynamaktadır.

Uluslararası ticarete tercih edilen bir ödeme yöntemi olan akreditif; ödeme, teminat ve kredi fonksiyonu icra etmektedir¹³⁷. Özellikle bankanın ödeme garantisi vermesi ve akreditifin aslında bir ödeme aracı olması ödeme ve teminat fonsiyonuna doğrudan neden olur¹³⁸. Uluslararası ticaretin vazgeçilmezleri arasında sayılmaktadır. Hatta uluslararası ticaretin cansuyu olarak da kabul edilmektedir¹³⁹.

Uluslararası ticarete edimlerin aynı anda ifası mümkün olmamaktadır. Bu durum, taraflar arasındaki menfaat ve risk dengesini bozar. Akreditifle ödeme ise alıcı ve satıcı arasındaki riskin eşit şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır¹⁴⁰. Satıcı, ödememe riskine karşı korunurken, alıcı da gönderilen malları teslim alamama ve malın sözleşmeye uygun olmaması riskine karşı korunmuştur. Ancak bu avantaj beraberinde daha büyük bir evrak kalabalığı ve işlem maliyetini de beraberinde getirmektedir. Bu halde dahi birbirlerini pek de tanımayan taraflar arasında, öncelikli olarak tercih edilen yöntemdir.

¹³⁴ UCP 600 m.2: “Credit means any arrangement, however named or described, that is irrevocable and thereby constitutes a definite undertaking of the issuing bank to honour a complying presentation.”

¹³⁵ Ekşi, Ticaret, s.288.

¹³⁶ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.9.

¹³⁷ Ercan, Tayfun, **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif ve Hukuki Niteliği**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.80.

¹³⁸ Caprioli, Eric A, **Le Crédit Documentaire : Évolution Et Perspectives**, Litec. Paris, s.3.

¹³⁹ RD Harbottle (Mercantile) Ltd v National Westminster Bank Ltd [1978] 1 QB 146, s. 155 (akt. Kim, s.92).

¹⁴⁰ Caprioli, s.2.

Akreditif spesifik düzenlemeler içerir ve katı şekilde uygulanır. Bu nedenle deneyimli tacirler dahi anlayıp uymakta zorlanmaktadır. Hatta ibrazların %50'ye yakını evrakların akreditif metnine uygun olmaması nedeniyle rezervle karşılaşmaktadır¹⁴¹. Zira ödeme akreditife uygun olarak düzenlenmiş evrakların ibrazı halinde yapılacaktır¹⁴².

2.1.2. Hukuki Niteliği

Akreditif, ithalatçı ve ihracatçı arasındaki satım akdinden ayrı ve bağımsız bir akittir¹⁴³. Bu nedenle satım sözleşmesine aykırı bir durum var olsa dahi akreditif hükümlerine uygun bir ibraz varsa banka bedeli ödeyecektir.

Bu ilişki, en yalın haliyle iki sözleşen (amir ve akreditifi açan banka) ve üçüncü kişi lehtar arasında gerçekleşir¹⁴⁴. Bu nedenle Yargıtay, 1964 yılında verdiği bir kararda¹⁴⁵, TBK m.555 vd. düzenlenen havaleye benzerliğine değinerek akreditifi bir havale olarak nitelendirmiştir. Havale, madde gerekçesinde bir sözleşme olarak nitelendirilmeyip çifte yetkilendirme içeren bir hukuki işlem olarak tanımlanmıştır¹⁴⁶. Ancak, bu niteleme de tam anlamıyla akreditif ilişkisine uymamaktadır. Şöyle ki, akreditif, lehtara karşı önceki ilişkilere dayanan itiraz ve defilerin ileri sürülmesini reddeden bir mekanizmadır¹⁴⁷. TBK m.557'de ise "Havale ödeyicisi, çekince belirtmeksizin havaleyi kabul ettiğini havale alıcısına bildirirse, ifa ile yükümlü olur ve ona karşı, ancak aralarındaki ilişkiden veya havalenin içeriğinden doğan savunmaları ileri sürebilir; havale

¹⁴¹ Giovannucci, s.9.

¹⁴² Jimenez, s.115.

¹⁴³ UCP 600 m.4/a: "A credit by its nature is a separate transaction from the sale or other contract on which it may be based. Banks are in no way concerned with or bound by such contract, even if any reference whatsoever to it is included in the credit. Consequently, the undertaking of a bank to honour, to negotiate or to fulfil any other obligation under the credit is not subject to claims or defences by the applicant resulting from its relationships with the issuing bank or the beneficiary..".

¹⁴⁴ Aydın, Gülşah Sinem/ Ersöz, Oğuz, "Akreditif Açtıran ile Akreditif Bankası Arasındaki İlişki", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.19, S.1, s. 521-556, 2020, s.524.

¹⁴⁵ Yargıtay HGK, 1964/942E. 1964/637K. "...Bir alıcının yurt dışındaki bir satıcıdan bir mal satın alırken, Bankaların komisyon karşılığında açtıkları akreditifin işlenmesi için hemen her zaman bir muhabir Bankayı kullanmaları, işin özelliğinden doğan bir zorunluluktur. Bankacılıkta akreditifin birçok türlerine (çeşitlerine) rastlanmaktadır. Bunlardan birisi de, belgeli akreditiftir. Belgeli (vesikalı) akreditif, alıcı yararına itibar tanıyan bankanın malı satanın akreditif şartlarında belli edilen belgeleri ibraz etmesi halinde parayı satıcıya ödemesi şeklinde kendisini gösterir. Bu durumu hukuki yönden açıklarsak, (belgeli akreditif, mal satın almış bir kimsenin, bir banka ile yaptığı anlaşma üzerine, o bankanın, belli belgelerin satıcı tarafından ibrazı karşılığında, bu satıcıya satış parasını ödemesini hedeftutan bir akittir) diye tanımlanabilir. Buna göre alıcı, Bankaya kendi hesabına satış parasını satıcıya ödeme yetkisini ve satıcıya da satış parasını kendi hesabına bankadan alma yetkisini vermektedir. O halde, bu, Borçlar Yasasının 457 inci maddesindeki (havele)nin tanımlanmasına uygun bir işlem, diğer deyimle havalenin uygulandığı bir işlemdir. Havale, kayıtsız şartsız olabildiği gibi herhangi bir şarta (mesela belli belgelerin ibrazı şartına) bağlı olabilir. Bundan dolayı, belgelerin ibrazı şartı, işlemin havale sayılmamasını gerektirmez..."(<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> erişim tarihi:03.06.2025).

¹⁴⁶ TBK m.555 Gerekçe: "... 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 457 nci maddesinde havalenin bir "akit" olarak nitelendirilmesi, teknik bakımdan hatalı bulunduğu için, Tasarı'da yapılan tanımda havalenin bir "hukukî işlem" olduğu belirtilmiştir. Gerçekten, havale bir sözleşme olmayıp, çifte yetkilendirme içeren bir hukukî işlemdir..."

¹⁴⁷ Reisoğlu, Akreditif, s.25.

eden ile kendi arasındaki ilişkiden doğan savunmaları ileri süremez.” şeklindeki düzenlemeyle havale ödeyicisi durumunda olan akreditif bankasının bazı defileri lehdara karşı ileri sürmesi mümkün hale gelmektedir. Bu durum akreditifle bağdaşmamaktadır.

Bir diğer görüş ise; akreditifi itibar mektubu veya kredi mektubu olarak kabul etmiştir¹⁴⁸. TBK m.515’te kredi mektubunun vekâlet sözleşmesi ve havale hükümlerine tabi olduğu düzenlenmiştir. Yani, havaleye ilişkin eleştiriler burada da geçerlidir. Bununla birlikte; bu görüş, doktrinde sıklıkla eleştirilmiştir¹⁴⁹.

Akreditifi, soyut borç vaadi olarak nitelendiren bir görüş de mevcuttur. Bu görüş akreditif bankasıyla lehtar arası ilişkiyi esas alınmış olup diğer ilişkileri açıklamakta yetersizdir¹⁵⁰.

Fransız içtihadından gelen bir diğer görüş ise akreditifi üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul etmektedir¹⁵¹. TBK m.129’da üçüncü kişi yararına sözleşme tarafların sözleşmeye üçüncü bir kişiye yönelik ifa edimi eklediği ve bunun ifasını talep edebildiği sözleşme olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda akreditif amiri ve amir banka arası ilişkinin lehtar lehine olması bakımından akreditiflerle benzeştiği görülmektedir¹⁵². Ancak, bu benzeşme akreditifi açıklamaya yetmemektedir. Çünkü banka, amirle arasındaki sözleşme gereğince ve aldığı talimata göre ödeme yapmaktadır. Bankanın satıcıya karşı edimi, alıcıya karşı ediminin bir karşılığı değildir¹⁵³.

İsviçre Federal Mahkemesi, akreditifi havale ve vekalet ilişkisinin bir birleşimi olarak nitelendirmiştir¹⁵⁴.

Doktrinde çoğunlukla kabul gören görüşe göre, akreditif birden çok bağımsız akitten oluşur¹⁵⁵. Bu akitler arası organik bir bağ yoktur yani hüküm ve sonuçları birbirinden bağımsızdır¹⁵⁶. Yalnızca, ekonomik bir bağ mevcuttur¹⁵⁷. Bu görüş kapsamında, akreditife katılanlar arasındaki her bir ilişki parçalara ayrılarak ayrı ayrı nitelendirilir.

¹⁴⁸ Özel, s.82.

¹⁴⁹ Ekici, Akıcı, Milletlerarası Ticaret Odası’nın Akreditifler Hakkında 500 Sayılı Yeknesak Teamül ve Uygulamaları Işığında Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, 1.Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1995, s.53; Özel, s.84.

¹⁵⁰ Özel, s.81.

¹⁵¹ Ekici, s.55.

¹⁵² Ercan, s.94.

¹⁵³ Ekici, s.55.

¹⁵⁴ BGE 114 II 45, 25.01.1988.

¹⁵⁵ Reisoğlu, Akreditif, s.26; Yılmazcan, Abdulkadir, UCP 600 Kuralları Çerçevesinde Akreditifin İşleyişi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s.38; Saraç, Semih, Akreditifin Hukuki Niteliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.138; Özel, s.86; Doğan, Vahit, Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif, Yetkin Basım Yayın ve Dağıtım A.Ş. Ankara, 2003, (Uluslararası), s.46.

¹⁵⁶ Çebi, Hande, Akreditif, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2022, s.30.

¹⁵⁷ Ekici, s.64.

Akreditif; çok fazla tarafın yer aldığı, karmaşık ilişkilerden oluşan bir yapıdır. Tek bir akit bünyesinde tüm bu ilişkilerin değerlendirilmesi, mümkün değildir. Dolayısıyla, bir bütün olarak ele almak yerine parçalayarak, muhtelif ilişkiler özelinde değerlendirme yapmak daha doğru olacaktır.

2.1.3. Tarafları

Akreditif ilişkisinde, mutlaka bulunması gereken üç taraf bulunur. Bunlar; akreditif amiri, amir banka ve lehtardır. Tarafların, sadece bunlardan oluştuğu akreditif örneklerini, yurt içi işlemlerde görmek mümkündür. Ancak alıcı ve satıcının farklı ülkelerde bulunduğu durumlarda amir banka, muhatabının bir başka banka olmasını tercih etmektedir. Bu nedenle, uluslararası ödemelerin söz konusu olduğu akreditif işlemlerinde görevli banka, teyit bankası, muhabir banka, rambursman bankası gibi çeşitli aktörler de yer alabilmektedir.

2.1.3.1. Akreditif Amiri (*Applicant For Credit*)

Tarafların akreditifle ödeme yapılmasını kararlaştırması akreditif ilişkisini doğrudan kurmaz. Bunun için akreditif amirinin yani alıcının, bankasına akreditifin açılması için talimat vermesi gerekir. Bu talimatı vererek akreditifi açan kişi, ki bu alıcıdır, akreditif amiri olarak isimlendirilir. Akreditif açılmasına ilişkin talimat, satıcıdan alınan proforma faturaya göre açılmak istenen akreditife ilişkin ayrıntılı bilgileri içerecek şekilde “Akreditif Açtırma Teklif Formu (*Application Form*)”nın doldurulmasıyla gerçekleştirilir¹⁵⁸. Ancak işbu talimatın verilmesi TBK m.12 gereği aksine bir düzenleme bulunmadığı için herhangi bir şekle tâbi değildir¹⁵⁹. Yani talimat yazılı verilebildiği gibi sözlü de verilebilecektir. Fakat bankalar, ispata ilişkin kaygılar ve uyuşmazlık halinde sağlam bir zeminde bulunma isteğiyle yazılı talimat alma yoluna gitmektedir.

Akreditif amiriyle amir banka arası ilişkinin ne olduğu doktrinde tartışılmaktadır. Bir görüş bunu eser sözleşmesi olarak değerlendirmektedir¹⁶⁰. Buna göre amirin talebini alan banka yalnızca bir hizmet edimi ifa etmemekte, bir somut ödeme yükümü altına da girmektedir. Bu nedenle somut bir neticenin temininin garanti edilmesi nedeniyle burada bir eser sözleşmesi olduğu savunulmaktadır¹⁶¹.

¹⁵⁸ Özalp, Akreditif, s.15.

¹⁵⁹ Aydın/Ersöz, s.526.

¹⁶⁰ Göğer, Erdoğan, “Belgeli Akreditifin Hukuki Mahiyeti ve Yargıtayın Bir İçtihadı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.4, S.4, 1968, s. 689.

¹⁶¹ Doğan, Vahit, **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**, 4.Bası. Savaş Yayınevi, Ankara. 2016, (Akreditif), s.77.

Baskın olan diğer görüş bunu bir vekalet akdi olarak kabul eder¹⁶². Buna göre bir talimat kapsamında hareket eden banka vekil konumundadır. Taraflar arası ilişkinin farklılaşan yapısı aradaki sözleşmeyi vekalet akdi olarak nitelemeyi zorlaştırırsa dahi, akreditif amiri ve amir banka arasındaki ilişki münhasıran kanun da düzenlenmediği gibi başka bir sözleşme olarak da nitelenememektedir. Bu nedenle herhalde TBK m.502/2 gereğince bu ilişkiye vekâlete ilişkin hükümler uygulanacaktır¹⁶³.

2.1.3.2. Amir Banka (*Issuing Bank*)

Amir banka, akreditif amirinin talebi üzerine akreditif düzenleyen bankadır. Genellikle ithalatçının ülkesindeki bir bankadır. *Kostakoğlu*, banka olmayan finans kuruluşlarının da akreditif açabileceğini ileri sürmektedir¹⁶⁴. Amir banka, akreditif düzenleyerek akreditife uygun ibraz halinde lehtara karşı dönülemez bir ödeme yükümü altına girmektedir¹⁶⁵. Burada dikkat edilmelidir ki amir bankanın ödeme yükümü edimin ifasında değil, akreditife uygun şekilde düzenlenen evrakların bankaya ibrazıyla ortaya çıkmaktadır¹⁶⁶.

Akreditif Açtırma Teklif Formu eline geçen banka bunu kabul etmek zorunda değildir fakat sessiz kalması zımni bir kabul teşkil eder¹⁶⁷. Bu nedenle, eline bir akreditif açtırma teklif formu geçmesi halinde, bu akreditifi açmak istemiyorsa vakit kaybetmeden teklifi reddetmelidir.

Amir banka, satıcının ibraz ettiği evrakları görevli bankadan teslim alarak 5 iş günü içerisinde inceler¹⁶⁸ ve akreditife uygun olarak düzenlenmesi durumunda ödemeyi gerçekleştirir. Ancak ibraz edilen evrakın akreditife aykırı olduğunun tespiti halinde banka akreditife rezerv koyar.

Akreditife rezerv önem arz etmektedir. *Ekşi* rezervi “bankaya ibraz edilen belgelerin, akreditif şartlarına uygulanabildiği ölçüde UCP kurallarına ve milletlerarası bankacılık uygulamalarına uygun olmaması sebebiyle yapılan işlem”¹⁶⁹ olarak tanımlamıştır. Rezerve ilişkin hususlar UCP 600’ün 16.maddesinde düzenlenmiştir. Banka kendisine ibraz edilen evrakı 5 iş günü içerisinde inceler. Bu incelemede esas alınan ibraz edilen evrakın akreditife dış görünüş itibarıyla katı uygunluğudur. Eğer evraklar akreditif metniyle uyuşmuyorsa banka

¹⁶² **Doğan**, Akreditif, s.77; Bahtiyar, Mehmet, “Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C.15, S. 3, 1990, s.71-88, s.77.

¹⁶³ **Aydın/Ersöz**, s.538.

¹⁶⁴ **Kostakoğlu**, s.1003.

¹⁶⁵ **Jimenez**, s.127.

¹⁶⁶ **Kim**, s.93.

¹⁶⁷ **Aydın/ Ersöz**, s.527.

¹⁶⁸ UCP 600 m.14.

¹⁶⁹ **Ekşi**, Ticaret, s. 307.

rezerv koyarak ödeme yapmayı yahut iştirâ etmeyi reddedecektir¹⁷⁰. Bu durumda banka lehtara rezerv unsurlarını ve gerekçelerini içerecek şekilde bildirimde bulunur. Bu bildirimde rezerv sonrası izlenecek yol da açıklanmaktadır. Şöyle ki; UCP 600 m.16/c-III ‘de: “...a)bankanın ibraz edenden yeni talimat beklerken belgeleri elde tutmakta olduğunu; veya

b) amir bankanın akreditif amirinden rezerv kaldırma talimatı alıp bunu kabul etmeyi uygun görünceye kadar veya rezerv kaldırma talimatını kabul etmeyi uygun görmeden önce ibraz edenden yeni talimat alıncaya kadar belgeleri elde tutmakta olduğunu; veya

c) bankanın belgeleri iade etmekte olduğunu; veya

d) bankanın ibraz edenden evvelce almış olduğu talimat uyarınca hareket etmekte olduğunu...” belirteceği öngörülmüştür. Ancak amir banka ibraz edilen evrakı 5 bankacılık iş gününde incelemese rezerv iddiasında bulunamaz. Yani ödeme yahut iştirâyla yükümlü hale gelir.

Amir bankanın sunulan evrakın akreditife aykırılığı halinde rezerv koyması bir hak olduğu gibi aynı zamanda bir yükümlülüktür. Zira DOCDEX 278 numaralı kararında, akreditife kararlaştırılandan daha fazla bir bedeli içeren evraka rezerv koymayan amir bankayı, bu aşkın bedelden de sorumlu tutmuştur¹⁷¹.

Akreditif düzenlenirken amir banka kendi formatını kullanabilir ancak SWIFT üzerinden açılan bir akreditifse bankalar tarafından ortak format kullanılır. Bu formatlardan MT700’ün¹⁷² tercih edildiği görülmektedir¹⁷³. MT 700 formatında zorunlu ve isteğe bağlı doldurulacak alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar akreditife ilişkin tüm bilgileri içerecek şekilde doldurulur. Akreditif amirine ve amir bankaya akreditife yapılacak düzenlemelerde serbesti tanınmıştır ancak bu sınırsız değildir. ICC Bankacılık komisyonu bir görüşünde; evrakların ilk ibrazında uygun olup düzeltme yapılamaması, iştirâ bankasının evrakların ilk ibrazda akreditife uygun şekilde ibraz edildiğini belgelemesi ve akreditife katı şekilde uygunluğun gözetilmesinin kararlaştırıldığı bir akreditifte, böyle bir düzenlemenin ölçülü olmadığını belirtmiş ve düzeltme yapılamaması dışındaki koşulların kötü bir uygulama olduğunu belirtmiştir¹⁷⁴.

¹⁷⁰ UCP 600 m.16.

¹⁷¹ Gary/Katz, docdex, s.11.

¹⁷² Bankalar şifreli yapısı nedeniyle sahteciliğin önüne geçilmesi ve belirli bir düzenin sağlanabilmesi nedeniyle SWIFT üstünden gönderilen mesajlarda çeşitli formatlar kullanılmaktadır. MT700’de kullanılan mesaj formatlarından birisidir.

¹⁷³ Kütükçü, Yahya, UCP 600 ve ISBP 745’e göre Akreditif Metinleri ve Belgeler, Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi, Ankara, 2013,(UCP) s.9.

¹⁷⁴ Gary/Katz, Opinions, s.8-9.

2.1.3.3. Lehtar (*Beneficiary*)

UCP 600 m.2’de tanımlandığı üzere lehine akreditif açılan satıcıdır¹⁷⁵. Pek çok kaynakta ihracatçı olarak da geçmektedir. Belgelerin akreditife uygun ibrazı halinde akreditif bedelinin alacaklısı haline gelir. Ancak lehtarın asıl ilişkideki satıcı olması gerekmez. Üçüncü bir kişi olabileceği gibi bir banka yani iştirak bankası da olabilir.

2.1.3.4. Görevli Banka (*Nominated Bank*)

UCP 600’ün 2.maddesinde görevli bankanın “...akreditifin kullanımda olduğu banka veya herhangi bir banka nezdinde kullanılır biçimde açılmış bir akreditifte herhangi bir banka...” anlamına geldiği düzenlenmiştir¹⁷⁶. Bu tanımlı sadeleştirmek mümkündür. Görevli banka, akreditif bankası tarafından akreditif kapsamında herhangi bir şekilde yetkili kılınan bankadır. Görevli bankanın esas görevi, kendine yapılan ibrazın vadesi içinde yapıp yapılmadığını tespitten ibarettir¹⁷⁷. Görevli banka; ertelemeli ödeme taahhüdünde bulunmak, poliçeli akreditifte poliçeyi kabul etmek ve belgelerin iştirakı hususunda özel olarak yetkilendirilmelidir¹⁷⁸. Her akreditifte görevli bankanın yetkilerinin neler olduğu belirtilir.

Akreditif metninde akreditifin sadece amir banka tarafından işletileceği düzenlenmediği sürece amir banka bir başka bankayı görevlendirir¹⁷⁹. Eğer akreditif serbestçe kullanılabilir(*freely available*) şekilde düzenlenirse herhangi bir banka görevli banka olabilir¹⁸⁰.

2.1.3.5. Teyit Bankası (*Confirming Bank*)

UCP 600’ün 2.maddesinde düzenlendiği üzere teyit bankası “...akreditif bankasının talebi veya verdiği yetki üzerine akreditife teyidini ekleyen banka...” dır. Burada bahsi geçen teyit geri dönülemez bir ödeme yükümü teşkil etmektedir¹⁸¹. Teyit, bir nevi kefalet olarak ifade edilebilir¹⁸². Bu durumda teyit bankası çeşitli riskler altına girmektedir. Belgelerdeki uyumsuzluğu tespit edememe ve amir bankadan ödeme alamama bunların başlıcalarıdır.

¹⁷⁵ UCP 600 m.2: “...Beneficiary means the party in whose favour a credit is issued...”

¹⁷⁶ UCP 600 m.2: “...Nominated bank means the bank with which the credit is available or any bank in the case of a credit available with any bank. ...”

¹⁷⁷ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.25.

¹⁷⁸ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.25.

¹⁷⁹ Jimenez, s.127.

¹⁸⁰ Jimenez, s.127.

¹⁸¹ Jimenez, s.127.

¹⁸² Ercan, s.65.

Teyit bankası aslında ikinci bir akreditif bankasıdır¹⁸³. Teyit bankasının yükümü amir bankanın yükümünden bağımsızdır¹⁸⁴. İşbu husus UCP 600’de akreditif bankası ve teyit bankasının yükümlerinin ayrı ayrı düzenlenmesiyle de zımnen vurgulanmaktadır.

Teyit bankasının varlığı lehtar nezdinde çeşitli avantajlar yaratır. Öncelikle alacağı, bir başka banka tarafından güvence altına alınmıştır. Ayrıca döviz kısıtlaması olan ülkelerde lehtarın bu yasaklardan etkilenmesinin de önüne geçecektir¹⁸⁵. Uygulamada taraflar ödemenin yapılmaması için mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edebilmektedir. Bu durum lehtarın bedele erişimini engellemektedir. Ancak teyit bankasının varlığı halinde, ki bu banka genellikle lehtarın ülkesindedir, bedelin tahsili için başvurulabilecek bir diğer merci de mevcuttur. Yani amir bankanın ödemesi ihtiyati tedbirle engellense dahi teyit bankası hakkında bir ihtiyati tedbir kararı mevcut olmadıkça lehtar teyit bankası kanalıyla bedeli elde edebilir. Unutulmamalıdır ki; UCP 600’ün 3.maddesi gereği bir bankanın farklı ülkelerdeki şubeleri farklı bankalar olarak değerlendirilecektir. Buradan bir bankanın farklı bir ülkedeki şubesinin teyit bankası olabileceği çıkarımı yapılamaz aksine yine akreditif bankası olmaya devam edecektir¹⁸⁶. Zira şube ayrı bir tüzel kişilik ihtiva etmez.

Belgeler teyit bankasına değil doğrudan amir bankaya ibraz edilebilir. Ancak bu durum teyit bankasının yükümünü kaldırmaz; meğerki akreditif vadesi geçmiş olsun. Bir Amerikan mahkemesinin akreditif vadesinden 6 hafta sonra teyit bankasına yapılan ibrazı geçerli saydığı bilinmektedir¹⁸⁷. Ancak bu durum UCP 600’e aykırıdır.

¹⁸³ YARGITAY Hukuk Genel Kurulu 2002/12-1078 E. 2002/1072K. Karar Tarihi:18.12.2002.

“Teyitli akreditifte akreditif bankasının yanında teyit bankasının bağımsız ve asli yükümlülüğü doğar. Aynı akreditif bankası gibi lehdara karşı mücerret asil ve bağımsız bir borç taahhüdü altına girer. Yani ikinci bir akreditif bankası gibidir. Lehtar tarafından akreditif süresi içinde uygun belgelerin ibrazı halinde akreditif bedelini ödemekle yükümlüdür. Ödediği bedeli için ise akreditif bankasına rücu eder. Teyit bankasının lehdara ödeme yapması ile akreditif bankasının lehdara karşı akreditif borcu sona erer, ancak teyit bankasının alacağı doğar. Teyit bankasının isteyeceği alacak lehdarın alacağı değil, kendi alacağıdır. Akreditif lehdarının akreditif alacağının doğumu için ödeme yeri bankasına akreditif süresinde uygun belgeleri ibraz etmesi gerekir. Teyitli akreditifte teyit bankası aynı zamanda ödeme yeri bankası olduğundan teyitli akreditifin özellikleri de dikkate alınarak lehdarın öncelikle teyit bankasına başvurması icap eder. Teyit bankası herhangi bir sebeple ödeme yapmaz ise lehtar o zaman akreditif bankasına başvurabilir. Akreditif bankasının sonradan teyit bankasına ödememe talimatı vermesi teyitli akreditifin niteliği gereği mümkün değildir. Çünkü teyit bankası akreditifi teyit etmekle lehdara karşı akreditif bankasından ayrı, bağımsız ve asil yükümlülüğü doğar. Lehdara karşı bağımsız bir borç taahhüdü altına girer. Teyitli akreditifte lehdarın akreditif alacağı ödeme bankası olan teyit bankası nezdinde doğar. Alacağın akreditif bankası nezdinde doğması için lehtar tarafından teyit bankasına başvurulup ödeme yapılmaması nedeni ile akreditif bankasına lehtar tarafından başvuru yapılması gerekir.”(<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> Erişim tarihi: 03.06.2025).

¹⁸⁴ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.20.

¹⁸⁵ Reisoğlu, Akreditif, s.207.

¹⁸⁶ Reisoğlu, Akreditif, s.207.

¹⁸⁷ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.21.

2.1.3.6. Muhabir Banka (*Advising Bank*)

İhbar bankası olarak da isimlendirilmektedir. UCP 600'ün 2.maddesinde “akreditif bankasının talebi üzerine akreditifi ihbar eden banka” olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası ticarete akreditif amiri ve lehtar farklı ülkelerde bulunmaktadır. Bu durum neticesinde amir banka, lehtarın bulunduğu ülkedeki bir banka, ki bu banka muhabir bankadır, vasıtasıyla akreditifin açıldığını ve akreditife ilişkin şartları lehtara ihbar eder. Burada muhabir bankanın görevi lehtara akreditife ilişkin ihbarı yapmaktır. Muhabir bankanın aynı zamanda teyit bankası olarak görevlendirilmediği sürece ödeme yükümü yoktur¹⁸⁸. Ancak genelde muhabir banka, teyit, ibraz ve iştirah gibi farklı görevler de yerine getirmektedir¹⁸⁹. Bu durumda muhabir banka sıfatının dışında teyit bankası, görevli banka, iştirah bankası gibi sıfatları da haiz olmaktadır.

Muhabir bankanın, amir banka karşısındaki konumunun ne olduğu doktrinde tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüş, muhabir bankayı bir alt vekil olarak kabul etmektedir¹⁹⁰. Muhabir bankanın bir alt vekil olarak kabulü halinde; amir bankanın, muhabir bankanın eylemlerinden sorumluluğu, TBK m.507 kapsamında değerlendirilecektir.

Baskın görüş ise muhabir bankayı, bir ifa yardımcısı kabul etmektedir¹⁹¹. Yargıtay HGK da konuya ilişkin eski tarihli bir kararında, muhabir bankanın ifa yardımcısı olduğunu kabul etmiştir¹⁹². Bu durumda; amir banka, TBK m.116 kapsamında muhabir bankanın eylemlerinden sorumlu olacaktır¹⁹³.

¹⁸⁸ Yargıtay 11.H.D. 1976/5881E. 1977/558K. Karar Tarihi:10.02.1977: “...Amir banka alıcı ile yaptığı sözleşmede belli edilen koşullara uygun olarak satıcı lehine akreditif açar ve keyfiyeti satıcının bulunduğu yerde şubesi varsa onun, yoksa başka bir bankanın bu amaçla muhabir bankaya gönderdiği akreditif mektubunda ödeme koşulları ve satıcının ibraz edeceği belgelerin nev'i ve mahiyeti de belirtilir. Muhabir banka, ancak bu belgelerin satıcı tarafından ibraz edilmesi ve ödeme koşullarının gerçekleşmesi halinde ödemede bulunur. Aksi takdirde ödeme yapamaz; yaparsa akreditif bankasına karşı vekalet hükümlerine göre sorumlu olur. Muhabir banka akreditifi teyit etmediği sürece akreditif bankasının temsilcisi durumunda kalmaya devam eder ve bu nedenle de satıcıya karşı müstakil bir sorumluluk (parasal) yüklenmiş olmaz...”. (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> Erişim Tarihi: 03.06.2025).

¹⁸⁹ Jimenez, s.127.

¹⁹⁰ Göger, s. 690.

¹⁹¹ Ekici, s.61; Özel, s.86; Ercan, s.101.

¹⁹² Yargıtay HG. Hukuk Genel Kurulu 04.11.1964 T. 1964/942 E. 1964/637 K.: “Buradaki bilimsel açıklamalara göre Norveçteki muhabir bankanın davalının yardımcısı sayılmasına hiçbir engel yoktur ve daha yukarıda açıklandığı gibi taraflar arasındaki aktin yorumundan da anlaşılan budur.”. (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> Erişim Tarihi:06.06.2025).

¹⁹³ Aydın/ Ersöz, s.544.

2.1.3.7. Rambursman Bankası (*Reimbursing Bank*)

Amir banka ile görevli banka ya da teyit bankası arasında bir hesap ilişkisi olmadığında aracı bir bankaya gerek duyulmaktadır. İşbu halde ihtiyari olarak bir rambursman bankası tayini mümkündür. Eğer varsa rambursman bankası da akreditifte belirtilmektedir¹⁹⁴. Görevi ödeme yapan bankayı amir banka adına ramburse etmek yani o bankaya ödeme yapmaktır¹⁹⁵.

Rambursman bankası UCP 600'de açık olarak düzenlenmemiştir. Ancak bu açığı yine ICC tarafından düzenlenen “Akreditifli İşlemlerde Bankalar Arası Rambursmanları Düzenleyen Kurallar” (*Uniform Rules For Bank-To-Bank Reimbursements Under Documentary Credits- URR 725*) ile doldurmak mümkündür. URR 725 m.2/b'de “*Amir banka tarafından verilen bir rambursman yetkisi uyarınca rambursmanı sağlaması için kendisine talimat veya yetki verilen banka*” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁹⁶.

Bu kurallar URR 725 m.1 gereği akreditif metninde özel olarak atıf yapılması halinde uygulama alanı bulabilecektir¹⁹⁷. Eğer URR 725'e herhangi bir atıf yoksa; fakat UCP 600'ün uygulanacağı kararlaştırılmışsa UCP 600 m.13 b bendi uygulama alanı bulacaktır. Buna göre amir banka, bir rambursman bankasını süreyle kısıtlama olmaksızın akreditife uygun şekilde yetkilendirmelidir. Bu talimat rambursman bankasına bir SWIFT mesajıyla bildirilir¹⁹⁸. Rambursman talimatı önem arz eder zira bankalar akreditife teyitlerini eklerken bu talimattaki şartlara göre lehtara ödeme yapmayı taahhüt ederler¹⁹⁹. Amir banka bu yetkilendirmeyi gecikmeden yapmalıdır²⁰⁰. UCP 600 m.13/b-ii'de talep eden bankanın, rambursman bankasından akreditif şartlarına uygunluk sertifikası isteyemeyeceği düzenlenmiştir. Yani rambursman bankası belgelerin akreditife uygunluğunu kontrolle yükümlüğü olmadığı gibi bu konuda bir taahhüt altına girmemektedir²⁰¹.

¹⁹⁴ Özalp, Akreditif, s.18.

¹⁹⁵ Durukanoglu, s.174.

¹⁹⁶ URR 725' m.2/b: “*b. "Reimbursing bank" means the bank instructed or authorized to provide reimbursement pursuant to a reimbursement authorization issued by the issuing bank.*”.

¹⁹⁷ URR 725 m.1: “*The Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits ("rules"), ICC Publication No. 725, shall apply to any bank-to-bank reimbursement when the text of the reimbursement authorization expressly indicates that it is subject to these rules. They are binding on all parties thereto, unless expressly modified or excluded by the reimbursement authorization...*”.

¹⁹⁸ Baker, Walter/Dolan, John F, **Users' Handbook for Documentary Credits under UCP 600**, ICC Yayın No. 694, Paris, Fransa, 2008, s.72.

¹⁹⁹ Durukanoglu, s.174.

²⁰⁰ Reisoğlu, Akreditif, s.236.

²⁰¹ Reisoğlu, Akreditif, s.236.

2.1.3.8. İştirâ Bankası (*Negotiating Bank*)

UCP 600'ün 2.maddesinde iştirâ, “*uygun bir ibraz altında poliçelerin (görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin) ve/veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken banka iş gününde veya daha önce görevli banka tarafından lehtara avans ödeme yapılarak veya avans ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınması*” şeklinde tanımlanmıştır²⁰².

Bankalar iki şekilde iştirâ yapabilmektedir: poliçenin iştirâsı ve belgelerin iştirâsı²⁰³. Belgelerin iştirâsı belgelerin değerinin verilerek satın alınması anlamına gelmektedir. Bu durumda banka evrakı lehtardan teslim alarak amir bankaya gönderir. Amir banka evrakın akreditife uygunluğunu kontrol ederek uygun bulması halinde iştirâ bankasına ödeme yapar; fakat aykırılık halinde akreditife rezerv koyacaktır²⁰⁴.

İştirâyâ yetkili bankalar ise, akreditifin sınırlı iştirâ edilebilir (*restricted negotiable*) ve serbestçe iştirâ edilebilir (*freely negotiable*) olmasına göre değişmektedir. Sınırlı iştirâ halinde akreditifte gösterilen banka bu hususta yetkili kılınmışken, serbestçe iştirânın düzenlenmesi halinde herhangi bir banka iştirâ bankası olabilir²⁰⁵.

2.1.4. Tarafların Yükümlülükleri

2.1.4.1. Akreditif Amirinin Yükümlülükleri

Tarafların ödemenin akreditifle yapılmasını kararlaştırdığı durumda, akreditif ilişkisinde amir olacak olan satıcı, alıcıyla olan anlaşmasına göre akreditifi gecikmeden açtırmalıdır. Akreditifin ne zaman açılacağı taraflarca kararlaştırılmamışsa yetkili hukuka göre tespit edilecektir. Uluslararası bankacılık uygulamasına göre, akreditifin yükleme tarihinden önce açılması gerekir. Amirin akreditif açma borcunu ifada gecikmesi halinde asıl ilişki kapsamında temerrüde düşmesi mümkündür²⁰⁶.

²⁰² UCP 600 m.2: “...Negotiation means the purchase by the nominated bank of drafts (drawn on a bank other than the nominated bank) and/or documents under a complying presentation, by advancing or agreeing to advance funds to the beneficiary on or before the banking day on which reimbursement is due to the nominated bank...”.

²⁰³ Doğan, Akreditif, s.319.

²⁰⁴ Reisoğlu, Akreditif, s.157.

²⁰⁵ Baker/Dolan, s.57.

²⁰⁶ Ekici, s.74.

Akreditif açılması alıcıyı alt ilişkideki ödeme borcundan kurtarmamaktadır²⁰⁷. Çünkü akreditif açılması ifa uğruna edimdir²⁰⁸. Yani akreditifle ödemenin gerçekleştirilememesi durumunda alıcının alt ilişkideki borcu devam edecektir.

Akreditifi açtırmakla akreditif amiri, amir bankaya bedeli ödemekle yükümlenmektedir. Ancak bu ödeme genellikle hemen gerçekleştirilmez. Burada amir banka, amir lehine bir gayri nakdi kredi tesis etmektedir²⁰⁹. Fakat akreditif meblağının tümünün bankaya yatırılarak akreditif açılması da mümkündür.

Amirin bir diğer yükümü ise usulünce ibraz edilen evrakın kabulüdür²¹⁰. Bu yükümün ifası amir adına amir banka ve görevli banka vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir²¹¹.

Akreditife ilişkin masraf ve komisyonlar kural olarak akreditif amirine aittir²¹². Ancak akreditif metninde aksinin kararlaştırılması mümkündür. Banka komisyon ve masrafları için belgeler üstünde hapis hakkına sahiptir²¹³. Amir banka ödemeyi gerçekleştirdiği anda komisyon ücretine hak kazanır²¹⁴. Fakat akreditifin ifasının imkansız hale gelmesi durumunda, banka o ana kadar gördüğü iş için nisbi bir komisyon talep edebilir²¹⁵.

2.1.4.2. Amir Bankanın Yükümlülükleri

Amir bankayla amir arası ilişki bir vekalet akdidir²¹⁶. Bu minvalde akreditifin süresinde açılması vekilin özen borcu kapsamında amir bankanın bir yükümüdür²¹⁷.

Amir bankanın yükümlülükleri UCP 600 m.7’de özel olarak düzenlenmiştir²¹⁸:

²⁰⁷ Ekici, s.74.

²⁰⁸ Günay, Gözde Engin, **Türk Hukuku’nda Akreditif**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.45.

²⁰⁹ Reisoğlu, Akreditif, s.171

²¹⁰ Doğan, Uluslararası, s.206.

²¹¹ Kaya, Arslan, **Belgeli Akreditifte Lehtarın Hukuki Durumu**, 1. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1995, s.50.

²¹² Durukanoğlu, s.137.

²¹³ Özel, s.86

²¹⁴ Aydın/ Ersöz, s.530.

²¹⁵ Ekici, s.81.

²¹⁶ Reisoğlu, Akreditif, s.177.

²¹⁷ Aydın/Ersöz, s.527.

²¹⁸ UCP 600 m.7: “a. Provided that the stipulated documents are presented to the nominated bank or to the issuing bank and that they constitute a complying presentation, the issuing bank must honour if the credit is available by: i. sight payment, deferred payment or acceptance with the issuing bank; ii. sight payment with a nominated bank and that nominated bank does not pay; iii. deferred payment with a nominated bank and that nominated bank does not incur its deferred payment undertaking or, having incurred its deferred payment undertaking, does not pay at maturity; iv. acceptance with a nominated bank and that nominated bank does not accept a draft drawn on it or, having accepted a draft drawn on it, does not pay at maturity; v. negotiation with a nominated bank and that nominated bank does not negotiate. b. An issuing bank is irrevocably bound to honour as of the time it issues the credit. c. An issuing bank undertakes to reimburse a nominated bank that has honoured or negotiated a complying

“a) İbrazı şart koşulan belgelerin görevli bankaya veya amir bankaya ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturması kaydıyla,

i. akreditif amir bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme, vadeli ödeme veya poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde;

ii. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka ödeme yapmadığı takdirde;

iii. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka vadeli ödeme yükümlülüğüne girmediği veya girmiş olduğu halde ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde;

iv. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde;

v. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde iştira yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka iştira işlemi yapmadığı takdirde; amir banka ibrazı karşılamalıdır.

b) Bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.

c) Bir amir banka uygun bir ibrazı karşılayan veya iştira eden ve belgeleri amir bankaya gönderen görevli bir bankayı ramburse etmekle yükümlüdür. Poliçe kabulü veya vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olan bir akreditif altındaki uygun bir ibraz tutarının rambursmanı, görevli banka ödeme vadesinden önce ön ödeme veya satın alma işlemi yapmış olsun olmasın ödeme vadesinde gerçekleştirilir. Bir amir bankanın görevli bir bankayı ramburse etme yükümlülüğü amir bankanın lehtar karşısındaki yükümlülüğünden bağımsızdır.”

Özetle; amir bankanın evrakların akreditife uygun olarak süresinde ibrazı halinde ödeme yükümü bulunmaktadır. Ancak banka sunulan evrakı makul bir özenle beş iş günü içerisinde incelemelidir. Aksi durumda ibraz edilen evrakı zımnen kabul etmiş sayılmakta olup rezerv koyamayacaktır.

Makul özenin sınırı ise UCP 600 m.14/a’da belirlenmiş olup belgelerin dış görünüşleri itibariyle incelenecekleri düzenlenmiştir. Bununla birlikte bankaların bir güven kurumu olduğu da unutulmamalıdır. Taraflar akreditif işlemlerinde bankanın yer alması neticesinde bankaya duyulan güven ölçüsünde birbirlerine güvenirler²¹⁹. Dolayısıyla hem bir güven kurumu hem de bir tacir olan bankanın bu ölçütler doğrultusunda özen yükümünü yerine getirmesi gerekmektedir²²⁰. Bu anlamda bankadan beklenen herhangi bir vekilin özeninin üstünde

presentation and forwarded the documents to the issuing bank. Reimbursement for the amount of a complying presentation under a credit available by acceptance or deferred payment is due at maturity, whether or not the nominated bank prepaid or purchased before maturity. An issuing bank's undertaking to reimburse a nominated bank is independent of the issuing bank's undertaking to the beneficiary.”

²¹⁹ Battal, s.257.

²²⁰ Aydın/Ersöz, s.533.

ağırlaştırılmış bir özendir²²¹. Bu özene aykırılık halinde banka doğacak zarardan vekil sıfatıyla sorumludur²²².

Amir banka ödeme yapan teyit bankası ve görevli bankayı ramsburse etmekle, yani ödedikleri bedeli onlara ödemekle, yükümlüdür.

Amir bankanın amiri koruma borcu olduğu ve akreditifin ifasını engelleyebilecek hususlarda amire bilgi vermekle yükümlü olduğu doktrinde kabul edilmektedir. Bir yan edim yükümü niteliğinde bulunan bu borç “culpa in contrahendo (sözleşme görüşmelerinde kusurlu davranış)” sorumluluğa dayandırılmaktadır²²³.

2.1.4.3. Lehtarın Yükümlülükleri

Lehtarın, akreditifte belirlenen bedeli tahsili için akreditifte öngörülen belgeleri, akreditifte öngörülen süre ve şartlara uygun şekilde, görevli bankaya ibrazı gerekir. Aksi durumda, bedeli tahsil edemeyecektir. Lehtar akreditifte uygun olmayan belgeleri ibrazı halinde kural olarak ödemeye ulaşamaz; lakin akreditif amirinin evrakları bu şekilde kabul edip rezerv kaldırma talimatı vermesi halinde lehtar ödeme alabilecektir²²⁴. Ancak unutulmamalıdır ki, lehtarın belgeleri ibraz etmesi bir yüküm değildir²²⁵; kaldı ki görevli bankayla, amir bankayla yahut teyit bankasıyla arasında herhangi bir sözleşme de bulunmamaktadır. Evrakın ibrazı akreditif dışında yani asıl ilişki kapsamında ibrazı, lehtar konumunda bulunan satıcı için bir yükümdür. Doktrindeki baskın görüşe göre, asıl ilişkideki bu yüküm bir asli borçtur²²⁶. Bu görüşe göre belgelerin ibrazı, akreditifin açılması ve satım bedelinin ödenmesi borcunun karşılığını oluşturmakta olup bir asli borçtur. Bu kapsamda belgelerin süresinde ve usulünce ibraz edilmemesi halinde borca aykırı davranış söz konusu olacaktır. bu ihlalin sonucu işe sözleşmeden dönmeye kadar genel hükümlerdeki düzenlemelere varmaktadır²²⁷.

Azınlık görüş ise bu yükümü bir yan edim yükümü olarak değerlendirmektedir²²⁸. Bu durumda ise TBK m.112 kapsamında tazminat talebi mümkündür²²⁹.

²²¹ Battal, s.260.

²²² Doğan, Akreditif, s.280.

²²³ Aydın/Ersöz, s.535.

²²⁴ Somuncuoğlu, Ünal, **Türk Borçlar Kanunu Işığında Akreditif Hukuku**, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık Sanayi Ticaret A.Ş., Ankara, 2017, s.44.

²²⁵ Somuncuoğlu, s.45.

²²⁶ Kaya, s.52; Saraç, s.70.

²²⁷ Kaya, s.52.

²²⁸ Çebi, s.70.

²²⁹ Doğan, Akreditif, s.195.

Lehtarın herhangi bir ödeme borcu bulunmamaktadır. Ancak akreditif amiriyle arasındaki sözleşmede banka komisyon ve harçlarının lehtar tarafından ödenmesi kararlaştırılabilir²³⁰. Bu durumda bunlara ilişkin masrafı karşılamak zorundadır.

2.1.4.4. Görevli Bankanın Yükümlülükleri

Görevli bankanın kural olarak ödeme yükümü bulunmamaktadır²³¹. Fakat ödeme yapmak, poliçeyi kabul etmek, belgelerin iştirası konusunda yetkilendirilebilir. Görevli banka akreditife teyidini eklemesi halinde bedeli ödemekle yükümlü hale gelir ki bu durumda da teyit bankasına dönüşecektir.

Görevli banka kural olarak bir ödeme yükümlülüğünü haiz olmadığından ibraz edilen belgeleri akreditif bankasına gönderebilir. Eğer amir banka tarafından yetkilendirilirse 5 iş günü içerisinde belgeleri inceleyerek ödeme yapabilir yahut iştirâ edebilir. Bankanın evrakları inceleme kıstası yine makul özen derecesinde olup evrakları görüş itibariyle inceleyecektir. Ancak sunulan belgelerin akreditife aykırılığı halinde rezerv koyulacaktır.

Görevli banka için akreditife uygun olmayan belgelere rezerv koyulması bir hak olduğu kadar görevdir. Şöyle ki; akreditife aykırı olan ve rezerv koyulması gereken evraka rezerv koyulmaması ve görevli bankanın ödeme yapması durumunda amir bankaya da teyit bankasına da rücu edemez²³².

2.1.4.5. Teyit Bankasının Yükümlülükleri

Teyit bankasının yükümleri UCP 600 m.8'de düzenlenmiş olup amir bankanın yükümlerini düzenleyen UCP 600 m.7'ye paralel şekildedir. Bu durum teyit işleminin ayrı ve bağımsız bir akreditif olduğunu ortaya koymaktadır. Belgelerin teyit bankasına akreditife uygun olarak süresinde ibrazı halinde bankanın ödeme yükümü bulunmamaktadır. Ancak banka sunulan evrakı makul bir özenle beş iş günü içerisinde incelemelidir. Aksi durumda evraka rezerv koyamayacaktır. Burada makul özenin sınırı UCP 600 m.14/a'da belgelerin dış görünüşleri itibariyle incelenecekleri hüküm altına alınmıştır.

Teyit bankasının evraklarda aykırılık bulması halinde beş iş günü içinde rezerv koyarak belgeleri iade etmesi gerekir. Buna ek olarak UCP 600 m.16/c gereği durumun ibraz eden lehtara bildirilmesi gerekir.

²³⁰ Ercan, s.75.

²³¹ Saraç, s.58.

²³² Reisoğlu, Akreditif, s.233.

Lehtar belgeleri doğrudan amir bankaya da ibraz edebilir. Bu durumda ibraz süresinin bitmesi halinde teyit bankası yükümlülüğünden kurtulacaktır²³³.

2.1.4.6. Muhabir Bankanın yükümlülükleri

Muhabir bankayla akreditif amiri arasında herhangi bir hukuki ilişki yoktur. Ancak *Doğan*, muhabir bankanın, akreditif amirini koruma yükümünün bulunduğunu kabul etmektedir²³⁴.

Muhabir bankanın yükümlülükleri esasında amir bankaya karşıdır. Aldığı talimat gereği akreditifi lehtara bildirmekle yükümlüdür. Ancak küşat mektubu muhabir bankanın eline SWIFT ağı dışından da gelebilmektedir. Bu durumda muhabir banka elindeki evrakın gerçekliğini kontrol etmelidir. Zira bazı bankalar ülkesel internet erişim sorunları ve çeşitli alt yapı sorunları nedeniyle SWIFT ağında yer almamaktadır.

Muhabir banka, amir bankadan aldığı talimata aykırı bir bildirimde bulunması halinde doğacak zarardan hem akreditif bankasına karşı hem de lehtara karşı mesuldür²³⁵. Yargıtay'ın önüne gelen bir olayda muhabir banka akreditifte yapılan değişikliği lehtara zamanında bildirmemiş ve lehtar zarara uğramıştır²³⁶. İlk derece mahkemesi burada muhabir bankanın sorumluluğuna hükmetmiştir. Fakat hesaplama hatası nedeniyle karar Yargıtay tarafından bozulmuştur.

Muhabir bankanın amir bankayla olan ilişkisi kapsamında bir yan edim yükümü olarak bilgi verme ve aydınlatma yükümü de vardır. Bu kapsamda muhabir banka lehtar hakkında edindiği bilgileri akreditif bankasına aktarmalıdır²³⁷.

²³³ *Reisoğlu*, Akreditif, s.210.

²³⁴ *Doğan*, Uluslararası, s.224.

²³⁵ *Doğan*, Uluslararası, s.225.

²³⁶ Yargıtay 11.H.D. 26.09.2013K. 2011/13789E. 2013/16818K.: "...Mahkemece, toplanan kanıtlar ve bilirkişi raporuna dayanılarak, akreditif işlemlerine uygulanması gereken UCP 600 sayılı broşürün 9/a maddesinde teyit bankası olmayan ihbar bankasına, akreditifteki değişikliği lehtara ihbar etme görevinin verildiği, ancak ibrazı karşılama veya iştirak etme yükümlülüğünün getirilmediği, somut uyuşmazlıkta davalı bankaya 01.10.2007 tarihinde yani akreditifin vadesinin dolmasından sonra amir banka tarafından gönderilen mesajda yükleme vadesinin 20.10.2007, akreditif vadesinin de 05.11.2007 olarak değiştirildiği konusunda bilgi verildiği, davalı bankanın ise bu değişikliği davacıya bildirmeyerek kusurlu davrandığı, zira bu husus davacıya tam olarak bildirilse idi akreditifin sona erdirilmesinin veya sözleşmenin devam ettirilmemesinin söz konusu olabileceği, davalı bankanın bu eylemi nedeniyle davacının depozito ve cezai şart ödemenin yanında, bir de mahrum kalınan kar zararına uğradığı, davacı tarafın 22.06.2011 tarihli dilekçe ile taleplerini açıklayıp, 207.419,22 TL'sinin kar mahrumiyeti, 135.660,77 TL'sinin cezai şart alacağı olduğunu ve istenen manevi tazminatın da maddi tazminata dönüştürüldüğünü bildirdiği gerekçesiyle davanın kabulüne, 557.505 TL'nin 04.01.2008 tarihinden itibaren avans faiziyle birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiştir..." (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> Erişim tarihi: 10.06.2025)

²³⁷ *Doğan*, Akreditif, s.217.

2.1.4.7. Rambursman Bankasının Yükümlülükleri

Rambursman bankası faiz, komisyon ve diğer her türlü masrafları için amir bankadan talepte bulunacaktır²³⁸. Rambursman bankasının ödeme talebinde bulunulmasına rağmen ödeme yapmaması halinde de akreditif bankası faiz kaybı ve diğer giderlerden mesul tutulmuştur. Rambursman bankasının, talep eden bankaya karşı herhangi bir yükümlülüğü yoktur²³⁹. Amir bankaya karşı ödeme taahhüdü altına girse dahi talep eden bankaya ödemeyi reddedebilir. Ancak bu durumda mesuliyeti amir bankaya karşıdır.

2.1.4.8. İştira Bankasının Yükümlülükleri

İştira bankası belgeleri makul bir süre içerisinde amir bankaya göndermelidir. Gecikme olması halinde amir bankanın zararından sorumludur²⁴⁰. İştira bankası akreditif bedelinin altında bedelle evrak veya poliçeyi devralmaktadır. Aradaki fark iştira bankasının kazancıdır.

Genellikle, iştira işlemi ihtirazı kayıt koyularak yapılmaktadır. Yani, iştira eden banka ödemeyi elde edemezse yaptığı ödemeyi lehtardan geri alabilecektir²⁴¹. Ancak, ihtirazı kayıt bulunmaması da mümkündür. Bu durumda, yapılan ödemenin iadesini lehtardan isteyemez. Fakat, TTK m.679’la çelişen bir durum oluşturmaktadır. Zira poliçeli bir akreditif kullanılması ve poliçenin Türk hukukuna tabi olması durumunda, iade talebi mümkün olacaktır. TTK m. 679’da “Düzenleyen, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur. Düzenleyen, kabul edilmeme hâlinde sorumlu olmayacağını şart edebilirse de ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtlar yazılmamış sayılır.” denilerek hem ödememe hem de poliçenin kabul edilmemesi halinde, lehtardan paranın geri alınması mümkün olabilecektir²⁴².

²³⁸ UCP m.13/b-iv: “A reimbursing bank’s charges are for the account of the issuing bank. However, if the charges are for the account of the beneficiary, it is the responsibility of an issuing bank to so indicate in the credit and in the reimbursement authorization. If a reimbursing bank’s charges are for the account of the beneficiary, they shall be deducted from the amount due to a claiming bank when reimbursement is made. If no reimbursement is made, the reimbursing bank’s charges remain the obligation of the issuing bank.”

²³⁹ Doğan, Akreditif, s.234.

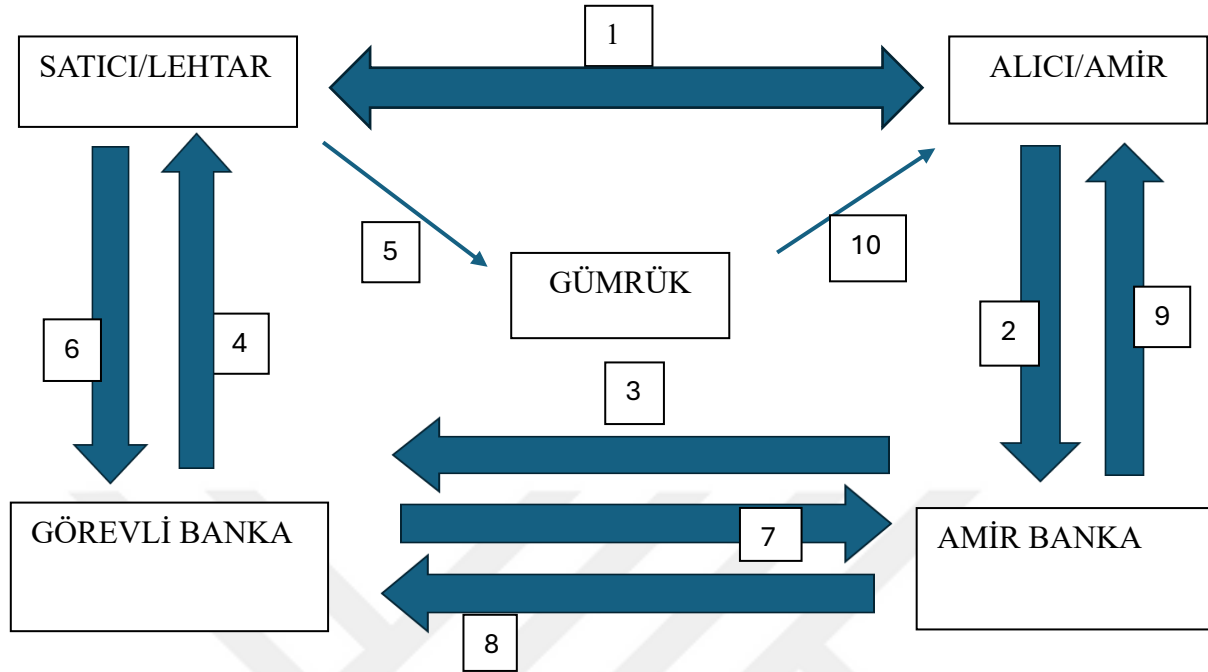
²⁴⁰ Reisoğlu, Akreditif, s.164.

²⁴¹ Jimenez, s.128.

²⁴² Özel, s.67.

2.1.5. İşleyişi

Tablo 2. 1: Akreditif İşleyiş Tablosu

- 1- Taraflar arasında bir hizmet yahut satım sözleşmesi akdedilerek ödemenin akreditifle gerçekleştirileceği kararlaştırılır. Bu aşamada akreditifte sunulacak evraklar detaylıca açıklanmalı ve uygulanacak hüküm ve koşullar kararlaştırılmalıdır. Zira aksi durum belirsizliklere yol açarak akreditife rezerv koyulmasına yol açabilmektedir.
- 2- Akreditif amiri olan alıcı, “Akreditif Açtırma Teklif Formu(Application Form)” nu satım yahut hizmet akdinde öngörüldüğü şekilde düzenleyerek amir bankaya başvuruda bulunur.
- 3- Amir banka, amirin kredibilitesini değerlendirerek akreditifi açar²⁴³. Amir banka akreditifi düzenler²⁴⁴. İşbu akreditif fiziken, teleks, fax ve SWIFT ağı üzerinden görevli bankaya gönderilebilmektedir. Fiziken düzenlenmesi halinde her banka kendine özgü bir format kullanabilmektedir. Ancak SWIFT mesajlarında belirli formatlar²⁴⁵ kullanılmaktadır. Günümüzde akreditif işlemlerinde SWIFT ağı yoğun olarak kullanılmaktadır. Burada görevli banka SWIFT dışından gelen akreditifin gerçekliğini özellikle kontrol etmelidir.
- 4- Görevli banka burada eline geçen belgelerin doğruluğunu kontrol eder. Eğer muhabir banka ise lehtara akreditifin açıldığına dair bildirimde bulunur.

²⁴³ Jimenez, s.131.

²⁴⁴ Eskiden düzenlenen bu metne “Küşat Mektubu” da denmektedir. Bk. Ekşi, Ticaret, s.286.

²⁴⁵ MT 700, MT 710, MT720 gibi formatlar mevcuttur.

- 5- Akreditifin açıldığını haber alan satıcı alıcıya malları gönderir. Satıcı mala ilişkin vesai ki akreditife uygun olarak düzenlemek zorundadır zira aksi durumda rezerv koyulması riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Malın gönderimi aşaması her zaman sıralama içerisinde beşinci olarak yer almak zorunda değildir daha önce de gönderimi mümkündür zira ülkeler arası mal taşıma haftalar hatta aylar alabilmektedir.
- 6- Lehtar konumunda olan satıcı akreditife uygun olarak düzenlediği evrakı (konişmento, ticari fatura, muayene sertifikası, sigorta poliçesi, menşei şahadetnamesi) görevli bankaya ibraz eder. Banka bu evrakı 5 azamı iş günü içerisinde inceler²⁴⁶. Eğer sunulan belgelerde akreditife aykırılık mevcutsa akreditife rezerv koyacaktır. Aksi durumda banka ibrazı karşılar yahut yetkisi dahilinde ise belgeleri iştira edebilir. Bankanın belgeleri iştirası halinde iştira bankası haline gelir.
- 7- Görevli banka ibraz edilen evrakı amir bankaya gönderir.
- 8- Amir banka eline geçen evrakı 5 iş günü azamı sürede inceler. Bu aşamada amir banka bizzat amirin evrakı inceleyip ibrazı kabul etmesini isteyebilmektedir²⁴⁷. Evrakların akreditife uygun bulunması halinde kabul ihbarında (*acceptance advice, A/A*) bulunur ve vadesinde ödemeyi gerçekleştirir.
- 9- Amir banka amirin bedeli ödemesi sonrası ibraz edilen evrakları amire verir.
- 10- Akreditif amiri olan alıcı elindeki evraklarla malı gümrükten çekecektir.

Akreditifte bankaya ibraz edilen evraklar tarafların öngördüğü şekilde hazırlanan malların, tarafların öngördüğü şekilde gönderildiğini gösterir²⁴⁸. Akreditif işlemlerinde bankalar belgelerde “Katı Uygunluk (*Strict Compliance*)” aramaktadırlar. Satıcı mala yahut hizmete ilişkin bedeli, akreditife uygun evrakları sunmadığı sürece elde edemez.

Bu ödeme yöntemi deneyimli ihracatçıları ve ithalatçıları dahi zorlayabilmektedir. İstatistiklere göre ibraz edilen evraklardaki aykırılıkların Londra gibi bir banka finans merkezinde dahi %50’nin üzerinde olduğu görülmektedir²⁴⁹.

İbraz edilen evraktaki bazı aykırılıkların eğer akreditif vadesi ve ibraz süresi geçmemişse satıcı tarafından sonradan giderilmesi mümkündür²⁵⁰. Ancak evrakta yer alan geç yükleme gibi bazı hususların da sonradan düzeltilmesi mümkün değildir. Ne yazık ki uygulamada akreditif amiri konumunda bulunan alıcılar, satıcıdan indirim elde edebilmek için ibraz edilen evraktaki

²⁴⁶ UCP 600 m.14.

²⁴⁷ Kim, s.96.

²⁴⁸ Jimenez, s.124 .

²⁴⁹ Jimenez, s.124.

²⁵⁰ Jimenez, s.133.

uyumsuzlukları pazarlık aracı olarak kullanabilmektedir. Bu gibi durumların engellenmesi için belgelerin akreditif metninde açıkça belirlenmesi ve içeriğine dair hususların da netleştirilmesi önem arz eder. Örneğin bir olayda²⁵¹ akreditif metninde “*Coromandel groundnuts*” gönderilmesi kararlaştırılmışken konişmentoda “*Machine Shelled Groundnut Kernels*” ibaresi kullanılmıştır. Fakat banka burada aykırılık olduğundan bahisle ödeme yapmayı reddetmiştir. Mahkeme de burada bankanın bu iki düzenlemenin yer fıstığı ticaretiyle uğraşan kişiler açısından aynı anlama geldiğini bilemeyecek durumda olduğu, bilmesi de beklenemeyeceğinden banka lehine karar vermiştir.

İbraz edilen evraktaki harf hataları dahi özellikle anlam değişikliği yaratıyorsa uygunsuz ibraz olarak değerlendirilerek banka tarafından akreditife rezerv konulmasına neden olabilmektedir²⁵².

Akreditifli ödemelerde de sunulan evrakın sahte olması yahut tahrif edilmiş olması da mümkündür. UCP 600’de sahtelik hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda, boşluk uygulanacak hukuk tarafından doldurulmaktadır²⁵³. Evrakın sahteliği yahut tahrif edilmiş olması halinde, 1941 tarihli *Sztejn vs. J.Henry Schroder Banking Corporation* kararında²⁵⁴ ilk kez kabul edildiği üzere bankanın ödeme yükümü bulunmamaktadır.

Eğer poliçeli bir akreditif mevcutsa poliçenin kabulü durumunda kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi devreye girecektir. Yani poliçeyi lehtardan devralan üçüncü kişiye karşı sahtelik iddiası ileri sürülemez²⁵⁵. Ancak burada bir ayırım yapılması kanaatindeyiz zira Türk hukukuna göre poliçe emre ve nama düzenlenebilen bir evrak olup bu ayırım tarafların ileri sürebileceği itiraz ve defilerin niteliğini de değiştirmektedir. Poliçenin emre muharrer olarak düzenlenmesi halinde soyutluk ilkesi devrede olacak ve sahtelik iddiası ileri sürülemeyecektir. Nama yazılı kıymetli evrak, zilyetliğin devri ve temlik beyanıyla birlikte devredilir. Temlik işleminin sonucu olarak da soyutluk ilkesi nama yazılı evrakta uygulanamaz zira taraflar alt ilişkideki defileri ileri sürebilecektir²⁵⁶. Bu nedenle, nama yazılı poliçenin olduğu durumda sahtelik defi iyiniyetli üçüncü kişi lehtara karşı da ileri sürülebilecektir.

²⁵¹ J.H.Rayner and Company LTD v. Hambros Bank LTD, Court of Appel, King’s Bench Division 1943, <https://www.scribd.com/document/616760989/1943-K-B-37-pdf> (erişim tarihi: 05.03.2025).

²⁵² **Jimenez**, s.135.

²⁵³ **Kim**, s. 107.

²⁵⁴ 177 Misc. 719, 31 N.Y.S.2d 631, https://www.trans-lex.org/123313/_/sztejn-v-j-henry-schroder-banking-corporation-31-nys-2d-631/ (erişim tarihi: 04.03.2025) .

²⁵⁵ **Reisoğlu**, 600 Sayılı, s.19.

²⁵⁶ **Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan**, s.64.

Akreditif esasen alt ilişkiden bağımsız bir ilişkidir. Yani esas ilişkiye dair iddialar akreditif ilişkisi kapsamında ileri sürülemeyeceği gibi; eğer evraklar akreditife uygun olarak ibraz edilmişse, ödemenin yapılmasına da engel olmaz. Bu gibi durumlarda yani gönderilen malın ayıplı ya da eksik olması durumunda bedelin lehtara aktarımının engellenmesi için akreditif amirleri amir banka yahut teyit bankasının olduğu ülkede mahkemelerden ihtiyati tedbir talep etmektedirler. Ancak doktrinde akreditife ihtiyati tedbir uygulanması tasvip edilmemektedir²⁵⁷. *Kostakoğlu* da aynı görüştedir fakat buna bir ekleme yaparak akreditif lehtarının kesin delillerle dürüstlük kuralına aykırı hareket etmesi halinde ihtiyati tedbir koyulmasını kabul etmektedir²⁵⁸. DOCDEX 317 no’lu kararında ihtiyati tedbire karar verilse dahi bankanın mahkeme kararını göz ardı edemeyeceğini, ihtiyati tedbir hususunun ise yerel hukukun konusu olup UCP 600’ün kapsamının dışında olduğuna hükmetmiştir²⁵⁹. 314 no’lu kararında, DOCDEX ihtiyati tedbir isteminde mümkün olduğunca bağımsızlık ilkesine bağlı kalınması gerektiğini yalnızca kuvvetli argümanların varlığında bu yola başvurulması gerektiğini belirtmiştir²⁶⁰.

Akreditifin haczi mümkündür. Evrakın uygun ibrazı halinde bir alacak doğacak olup bu alacak İcra İflas Kanunu m.89 kapsamında haczedilebilir²⁶¹. Yani lehtarın alacaklıları, bankada bulunan lehtara ait meblağı haczedebilir. Fakat akreditif belgelerinin ibraz edilmemesi yahut usulünce ibraz edilmemesi durumunda bir alacak doğmayacaktır. Bu durumda haciz uygulanması da mümkün değildir.

2.1.6. UCP 600 ve Akreditife İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

2.1.6.1. Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları (UCP 600)

Modern anlamda akreditif, 19.yy’ın ilk yarısında Londra’da faaliyet gösteren bankalar tarafından kullanılmıştır²⁶². I.Dünya Savaşı sonrası uluslararası ticarette hacmin artması, akreditif kullanımını yaygınlaştırmış ve bu ödeme yöntemine yeknesak bir düzenleme getirilmesi gereği duyulmuştur. Bu kapsamda ICC tarafından akreditiflere ilişkin ilk taslak 1929 yılında hazırlanarak kabul edilmiş ancak sadece Fransız ve Belçika bankalarında uygulanmıştır²⁶³. 1933 yılına gelindiğinde ise yine ICC tarafından “ Akreditiflere İlişkin Bir Örnek Uygulamalar ” yayımlanmış ve bu daha geniş bir kitle tarafından kabul görmüştür.

²⁵⁷ **Reisoğlu**, 600 Sayılı, s.15.

²⁵⁸ **Kostakoğlu**, s.1033.

²⁵⁹ **Gary/Katz**, docdex, s.129-130.

²⁶⁰ **Gary/Katz**, docdex, s.116.

²⁶¹ **Ekşi**, Ticaret, s.311.

²⁶² **Özalp**, Akreditif, s.14.

²⁶³ **Reisoğlu**, Akreditif, s.73.

Devam eden yıllarda işbu metin 1951, 1962, 1974, 1983, 1994 ve halen yürürlükte olan 2007 olmak üzere çeşitli revizyonlar geçirmiştir. 2007 revizyonu “*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*” olarak isimlendirilmiş olup Türkçeye “Akreditiflere ilişkin birörnek usuller ve uygulama kuralları” olarak çevrilebilir. İşbu metin uygulamada “UCP 600” olarak da bilinmektedir.

Bir önceki revizyon olan 1994 metni ise UCP 500 olarak anılmaktadır. UCP 600’de madde sayısı azaltılmış ve tanımlarda değişiklikler yapılmıştır. UCP 600’de kuralların kullanım alanı genişletilmiştir.

SWIFT’le açılan akreditiflere özellikle UCP 600’e tabi olduğu yazılmalıdır. Zira UCP 500 aksine UCP 600’de SWIFT’le açılan akreditiflerin doğrudan UCP’ye tabi olduğu kuralı değişmiştir²⁶⁴.

UCP 600 bağlayıcı bir hukuk düzenlemesi değildir. Uygulanabilmesi için akreditif metninde atıf bulunması gerekir. Ancak irade serbestisi söz konusu olup taraflar, UCP 600’den ayrılan düzenlemeler de kararlaştırabilirler.

UCP 600’ün uygulanacağının kararlaştırılmaması halinde, önüne gelen bir uyuşmazlıkta mahkemenin bu kuralları *lex mercatoria*’nın bir parçası olarak yani ticari örf adet olarak uygulaması mümkündür²⁶⁵.

Yargıtay’ın 2006 tarihli bir kararında, UCP’nin uygulanacağının kararlaştırılmadığı bir akreditifte, amir banka kendi belirlediği muhabir bankaya ödeme yapmış ancak bu komisyonun amirden tahsili için başvurduğunda, mahkeme bu talebi reddetmiştir²⁶⁶. Mahkeme burada tarafların açıkça atıfta bulunmaması neticesinde UCP 500 ‘ün uygulanamayacağından hareketle karar vermiştir. Ancak bu tutum yanlıştır. Çünkü izah ettiğimiz üzere, UCP bir yasa hükmü olmasa da *lex mercatoria* olarak kanun hükmünün bulunmadığı bir ortamda uygulama alanı bulacaktır.

²⁶⁴ Ekşi, Ticaret, s.286.

²⁶⁵ Erdem, s.583.

²⁶⁶ Yargıtay 11.H.D. 2005/4880E. 2006/4978K.: “...Mahkemece, iddia, savunma ve dosyadaki belgelere göre, mektup metinlerinde MTO 500 sayılı broşür hükümlerinin uygulanacağına dair madde bulunmadığı, kaldı ki anılan hükümlerin bağlayıcılık taşıyan uluslar arası metinler olmadığı, mektup metinlerindeki açık hükme rağmen masraflara dair bu hükmün gözardı edilmesinin davacı açısından hafif kusur olarak değerlendirilemeyeceği, BK.nun 100/2-3 maddeleri ile sorumsuzluk hususunun açıklanmış olduğu gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir...” (<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay> Erişim Tarihi 05.09.2025)

2.1.6.2. Elektronik İbraz İçin Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları

Sürüm 2.1 (eUCP)

Akreditiflerle ilgili diğer metinse, UCP'ye ek olarak “ Elektronik İbraz İçin Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları Sürüm 2.1 (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic Presentation- eUCP*)”dır. İşbu düzenleme ICC tarafından belgelerin elektronik ortamda ibrazını ve fiziki belgelerle birlikte elektronik belgelerin ibrazını düzenlemek için getirilmiştir. eUCP, UCP 600'ü tamamlayan bir ek niteliğindedir²⁶⁷. Zaten bu hususa bizzat eUCP m.1'de de değinilmiştir²⁶⁸.

Tabi olunan eUCP sürümü akreditifte belirtilmezse eUCP m.1/c'ye²⁶⁹ göre uygulamadaki sürüme tabidir. eUCP'ye tabi olan bir akreditif otomatik olarak UCP 600'e de tabidir. Ancak eUCP ve UCP 600'ün hükümlerinde çatışma halinde eUCP m.2/b'ye göre eUCP farklı bir sonuç ortaya koyduğu sürece öncelikli olarak uygulanacaktır.

2.1.6.3. Uluslararası Standart Bankacılık Uygulaması (ISBP)

ICC tarafından düzenlenen bir diğer metin de Uluslararası Standart Bankacılık Uygulaması (*International Satandard Banking Practices-ISBP*)'dır. İlk olarak 2002 yılında, 645 yayın numarasıyla çıkarılmıştır. 2007 yılında 681 numaralı yayın, 2013 yılında 745 numaralı yayın olmak üzere pek çok revizyona uğramıştır. Güncel metin ise 2023 yılında çıkarılan 821 numaralı yayındır. ISBP akreditif belgelerinin hazırlanmasında UCP'ye yardımcı bir dökümandır²⁷⁰. UCP Kurallarını değiştirmeyip, bu kuralların açıklanmasını hedef alan bir düzenlemedir. ISBP'de UCP'nin bazı maddelerinin nasıl yorumlanması gerektiği ve akreditif kapsamında ibraz edilecek belgelerin nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Bu nedenle ISBP'nin UCP'nin bir alt düzenlemesi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

UCP'de de ISBP'ye gönderme mevcuttur. Şöyle ki; UCP 600 m.2'de²⁷¹ ”uygun ibraz (*complying presentation*), akreditif hükümlerine, bu kurallara ve Uluslararası Standart

²⁶⁷ Ekşi, Ticaret, s.312.

²⁶⁸ eUCP sürüm 2.1. m.1/a: “*The eUCP supplements the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (2007 Revision, ICC Publication No. 600) (“UCP”) in order to accommodate presentation of electronic records alone or in combination with paper documents.*”.

²⁶⁹ eUCP sürüm 2.1. m.1/c : “*This version is Version 2.1. An eUCP credit must indicate the applicable version of the eUCP. If not indicated, it is subject to the latest version in effect on the date the eUCP credit is issued or, if made subject to the eUCP by an amendment accepted by the beneficiary, the date of that amendment.*”.

²⁷⁰ ISBP 745T, s.15.

²⁷¹ UCP 600 m.2: “*...Complying presentation means a presentation that is in accordance with the terms and conditions of the credit, the applicable provisions of these rules and international standard banking practice...*”.

Bankacılık Uygulaması'na uygun ibraz" olarak tanımlanmıştır. Yani ibraz edilen evrakın ISBP'ye uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

2.1.6.4. Ticari Evraklara İlişkin Uyuşmazlık Çözümü Bilirkişiliği (DOCDEX)

Ticari Evraklara İlişkin Uyuşmazlık Çözümü Bilirkişiliği (*Documentary Instruments Dispute Resolution Expertise- DOCDEX*), ICC bünyesinde 1997'de kurulan Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Merkezi bünyesinde yürütülen ve uluslararası ticarete kullanılan belgelere dayalı uyuşmazlıkların çözülmesinde faaliyet gösteren bir bilirkişiliktir. Kendine özgü kuralları bulunan bir usuldür. Bu açıdan tahkime benzetmek mümkündür fakat bir tahkim yargılaması değildir. Çünkü bizzat DOCDEX kurallarında bunun bir tahkim süreci olmadığı ve kararlarının da tahkim kararı olmadığı belirtilmiştir²⁷². Dolayısıyla bir bilirkişilik olarak nitelendirilmelidir. Akreditifler, garantiler ve tahsil işlemlerine ilişkin uyuşmazlıklarda uzman görüşü sağlamaktadır²⁷³.

DOCDEX kararları her ne kadar bağlayıcı kararlar olmasa dahi yargı makamları bu kararları dikkate almaktadır. Zaten UCP 600'e tabi bir metin varsa DOCDEX kararları bir içtihat olarak uygulama alanı bulmalıdır. Şöyle ki; UCP 600 m.2'de uygun ibrazın şartları arasında uluslararası standart bankacılık uygulamalarına uygunluk da sayılmıştır. Burada kastedilen sadece ISBP değildir²⁷⁴. Genel anlamda uluslararası alanda uygulanan bankacılık standartlarıdır. DOCDEX kararları da hem uyuşmazlıkların çözümüne hizmet ederken hemde bankacılık standartlarını da tespit etmektedir. Bu nedenle DOCDEX kararlarının UCP 600'ün uygulandığı akreditiflerde bağlayıcı olduğunu savunmaktayız.

2.1.6.5. Akreditifte Bankalararası Rambursmana İlişkin Birörnek Kurallar (URR)

ICC tarafından düzenlenip yayınlanan bir diğer metin de “*Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits*”dir. Güncel metin 725 sayılı yayın olup 01.10.2008 tarihinden beri yürürlüktedir. İşbu metin bankalararası rambursman işlemlerini

²⁷² DOCDEX Kuralları m.2/5: “*Proceedings under the Rules are not arbitral proceedings and a Decision is not an arbitral award.*”.

²⁷³ Erdem, s.583.

²⁷⁴ Bergami, Roberto, “ISBP, Non-Bank Letters of Credit and eUCP: A Commentary”, *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*, C.11, S.2, 2007, s.24-34, s.29.

düzenlemektedir. Bu kuralların uygulanabilmesi için akreditif metinde açıkça atıf yapılması gerekir²⁷⁵.

2.1.7. Akreditif Türleri

UCP 600 m.6/b’de akreditif, dört tip olarak düzenlenmiştir. Bu tipler, akreditiflerin ödeme şekillerine göre sınıflandırılmasıdır²⁷⁶.

- 1- Görüldüğünde Ödemeli (*Sight Payment*): Görevli banka, evrakın ibrazı sonrası ödemeyi lehtara yapar.
- 2- Vadeli Ödemeli (*Deferred Payment*) : Görevli banka, evrakların ibrazından belirli bir süre sonra ödemeyi yapar. Bu tipte poliçe kullanılması mümkündür. Bu durumda poliçe kabul edilecek ve poliçenin vadesinde ödeme yapılacaktır.
- 3- Kabule Dayalı Akreditif (*Acceptance Credit*): Bu tipte evrakla birlikte vadeli bir poliçe de sunulur. Banka, poliçeyi kabul eder ve vade sonunda poliçedeki bedeli öder.
- 4- İştira akreditifi (*Negotiation*): Banka, akreditif evraklarının ibrazı sonrası iştira ederek yani akreditifi satın alıp bedelde bir iskonto yaparak lehtara ödeme yapabilir. İskonto edilen bedel bankanın yaptığı işlemde kazandığı komisyonudur.

Akreditifler, yukarıda belirtilen tipler dışında farklı türlere de ayrılmıştır. Akreditif türleri ve tipleri, birbirlerine entegre biçimde kullanılmaktadır.

2.1.7.1. Dönülebilir ve Dönülemez Akreditif (Revocable/Irrevocable L/C)

Dönülebilir akreditif, “lehtara önceden haber verilmeden ve herhangi bir anda amir banka tarafından değiştirilebilir veya iptal edilebilir”²⁷⁷ akreditif olarak tanımlanabilir. Dönülemez akreditif ise tüm tarafların rızası olmadan dönülemeyen akreditiftir²⁷⁸.

UCP 600’de dönülebilir akreditife ilişkin düzenlemeler kaldırılmıştır. Yani kural olarak akreditif dönülemezdir. Ancak Özalp’e göre, UCP 600’de düzenleme bulunmaması dönülemez akreditifi yasaklamamaktadır²⁷⁹. Dönmeye ilişkin hususların akreditif metnine eklenmesiyle

²⁷⁵ URR 725 m.1: “...The Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits ("rules"), ICC Publication No. 725, shall apply to any bank-to-bank reimbursement when the text of the reimbursement authorization expressly indicates that it is subject to these rules...”

²⁷⁶ Ercan, s.30.

²⁷⁷ UCP 500 m.8/a : “A revocable credit may be amended or cancelled by the issuing bank at any moment and without prior notice to the beneficiary.”.

²⁷⁸ Caprioli, s.6.

²⁷⁹ Özalp, Akreditif, s.43.

dönülebilir akreditif oluşturulması mümkündür. *Ekşi* ise, dönülebilir akreditifin UCP 500’de düzenlendiğini ancak UCP 600’den özellikle çıkarıldığını dikkate alarak dönülebilir akreditif düzenlenmesinde UCP 500’e atıf yapılmasını ileri sürmektedir²⁸⁰.

Akreditiflerde düzenlenen bazı şartlar, akreditifin kural olarak dönülemez olması durumunu fiilen kaldırabilmektedir. Şöyle ki, “yükleme tarihi ve gemi adı alıcı tarafından bildirilir” gibi kayıtlarla bu edimin yerine getirilmemesi sonucunda akreditif geçersiz kılınabilmektedir²⁸¹. Zira bu şartların sağlanmaması halinde lehtar görevli bankaya uygun ibrazda bulunamayacaktır.

Dönülemez akreditifte değişiklik yapılması mümkündür. Ancak bunun için bütün ilgililerin muvafakati gerekir²⁸².

Dönülebilir akreditifte bankalar daha büyük bir riskle karşı karşıyadır. Bu durum neticesinde daha yüksek komisyonlar talep etmektedirler²⁸³.

2.1.7.2. Teyitli ve Teyitsiz Akreditif (Confirmed/Unconfirmed L/C)

Akreditif teyitli ya da teyitsiz olabilir. Teyit, amir banka dışında bir bankanın evrakı kabul ve ödemeyle yükümlendiği bir müessesedir. Yani teyitli akreditif amir banka dışında bir bankanın akreditife teyidini eklediği akreditif türüdür. Akreditife teyidini ekleyen banka teyit bankası olacaktır. İhbar bankasının akreditife teyidini eklemediği durumda teyitsiz akreditif söz konusu olur²⁸⁴.

Amir bankanın ve teyit bankasının yükümleri UCP 600 kapsamında paralellik gösterdiği gibi işbu metinde ayrı ayrı düzenlenmişlerdir. Bu nedenle *Reisoğlu* teyit bankasını ikinci bir akreditif bankası olarak kabul etmektedir²⁸⁵. Bu husus teyit bankasının yükümünün amir

²⁸⁰ **Ekşi**, Ticaret, s.295.

²⁸¹ **Reisoğlu**, Akreditif, s.111.

²⁸² **Ekici**, s.98.

²⁸³ **Ercan**, s.27.

²⁸⁴ **Yılmazcan**, s.49.

²⁸⁵ **Reisoğlu**, Akreditif, s.112.

bankanın yükümünden bağımsız olmasıyla da pekiştirilmektedir²⁸⁶. Teyitli akreditif aynı zamanda dönülemez akreditiftir²⁸⁷.

Teyitsiz akreditifte görevli banka akreditife teyidini eklemeksizin görev yapar. Yaptığı işlem lehtara akreditifi ihbar etmektir. Evraklar yine bu bankaya sunulur ancak burada görevli banka amir bankanın temsilcisi olarak hareket etmektedir²⁸⁸.

2.1.7.3. Devredilebilir Akreditif (Transferable L/C)

Kural olarak, akreditif devredilemez. Devredilebilir akreditif, akreditif metninde özellikle “devredilebilir (*transferable*)” olduğu düzenlenen akreditiftir. “Devredilebilir (*transferable*)” ibaresi, mutlaka bulunmalıdır. Benzer yahut eş anlamlı kelimeler kullanılsa dahi devredilebilir akreditif yaratmaz²⁸⁹. UCP 600 m.38’de “ *devredilebilir akreditif lehtarın (ilk lehtarın) talebi üzerine kısmen veya tamamen diğer lehtarın (ikinci lehtar) kullanımına sunulabilir*” olarak düzenlenmiştir. Yani, akreditif metninde devredilebilir olduğu özel olarak belirtilen ve ilk lehtar tarafından tamamen veya kısmen ikinci lehtarın kullanımına sunulan akreditiftir. Devre yetkili olan lehtardır²⁹⁰. Genellikle aracının bulunduğu durumlarda kullanılan bir akreditif türüdür²⁹¹.

Aracının olduğu işlemlerde aracı kişi asıl satıcının kim olduğunun öğrenilmemesi ve asıl fiyatın ne olduğunun bilinmemesi için satıcının düzenlediği faturayı iletmek yerine kendi faturasını iletmektedir. Zira aksi durumda alıcının direkt satıcıya ulaşip doğrudan onunla işlem yapması mümkündür.

²⁸⁶ Yargıtay HG. Hukuk Genel Kurulu 10.07.2002 T. 2002/12-613 E. 2002/595 K.: “...Teyitli akreditifte akreditif bankasının yanında teyit bankasının bağımsız ve asli yükümlülüğü doğar. Aynı akreditif bankası gibi lehdara karşı mücerret asli ve bağımsız bir borç taahhüdü altına girer. Yani ikinci bir akreditif bankası gibidir. Lehdar tarafından akreditif süresi içinde uygun belgelerin ibrazı halinde akreditif bedelini ödemekle yükümlüdür. Ödediği bedel için ise akreditif bankasına rücu eder. Teyit bankasının lehdara ödeme yapması ile akreditif bankasının lehdara karşı akreditif borcu sona erer; ancak teyit bankasının alacağı doğar. Teyit bankasının isteyeceği alacak lehdarın alacağı değil kendi alacağıdır. Akreditif lehdarının akreditif alacağının doğumu için ödeme yeri bankasına akreditif süresinde uygun belgeleri ibraz etmesi gerekir. Teyitli akreditifte teyit bankası aynı zamanda ödeme yeri bankası olduğundan teyitli akreditifin özellikleri de dikkate alınarak lehdarın öncelikle teyit bankasına başvurması icap eder. Teyit bankası herhangi bir sebeple ödeme yapmaz ise lehdar o zaman akreditif bankasına başvurabilir. Akreditif bankasının sonradan teyit bankasına ödememe talimatı vermesi teyitli akreditifin niteliği gereği mümkün değildir. Çünkü teyit bankası akreditifi teyit etmekle lehdara karşı akreditif bankasından ayrı, bağımsız ve asli yükümlülüğü doğar. Lehdara karşı bağımsız bir borç taahhüdü altına girer” (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> Erişim Tarihi:04.06.2025).

²⁸⁷ Ekşi, Ticaret, s.297.

²⁸⁸ Ekşi, Ticaret, s.297.

²⁸⁹ Saraç, s.34.

²⁹⁰ Kostakoğlu, s.1024.

²⁹¹ Jimenez, s.128.

2.1.7.4. Rotatif Akreditif (Revolving L/C)

Rotatif akreditif taraflar arasında devamlı işlem yapılması halinde başvuru akreditifli ödeme yöntemidir²⁹². Kendiliğinden yenilenen bir akreditif türüdür. Tek bir akreditif açılmasıyla formaliteler kısaltılmakta ve akreditif kaynaklı maliyetler düşürülmektedir²⁹³. Süreye ve değere bağlı olarak açılabilir.

Süreye bağlı rotatif akreditifte akreditif belirli bir süre dahilinde periyodik olarak kullanılmaktadır²⁹⁴. Süreye bağlı rotatif akreditif, birikimli (*Cumulative*) ve birikimsiz (*Non-cumulative*) olarak açılabilir. Akreditifin birikimli olması durumunda kullanılmayan miktar sonraki aya devrederken birikimsizde kullanılmayan miktar devredilmeyecektir.

Değere bağlı rotatif akreditifte ise akreditif tutarı vade dahilinde dönem sınırlaması olmaksızın tekrar tekrar kullanılabilir²⁹⁵.

2.1.7.5. Ard Arda Akreditif (Back to Back L/C)

Ard arda akreditif “Counter Credit” ya da “Reciprocal Letter of Credit” olarak da bilinmektedir. Transit ticarete kullanılan bir türdür²⁹⁶. Bu türde asıl akreditif başka bir akreditife teminat olarak kullanılmaktadır²⁹⁷. Asıl akreditifin lehtar, aracı konumunda bulunup asıl amir için mal ya da hizmet tedarik etmektedir. Her iki akreditif, birbirinden ayrı olsa da ikinci akreditif ilk akreditifin şartları esas alınarak düzenlenmektedir²⁹⁸. Ard arda akreditifte ikinci akreditifin açılması için asıl akreditif amirinin izni gerekmez²⁹⁹. Genellikle ikinci akreditifin bedeli daha az olup aradaki fark komisyondur.

2.1.7.6. Kırmızı Kayıt ve Yeşil Kayıt Akreditif (Red Clause/Green Clause L/C)

Kırmızı kayıt ve yeşil kayıt akreditifler bedelin malın teslimi öncesi ödendiği akreditiflerdir. Eskiden akreditif metnlerinin elle yazılıp gönderildiği dönemlerde peşin ödemeye dikkat çekmek için kırmızı mürekkep kullanılmıştır³⁰⁰. Kırmızı kayıt akreditif adı buradan gelmektedir. Kırmızı kayıta mal henüz gönderilmeden alıcı meblağın tamamı ya da bir

²⁹² Ekşi, Ticaret, s.300.

²⁹³ Reisoğlu, Akreditif, s.120.

²⁹⁴ Özalp, Akreditif, s.35.

²⁹⁵ Reisoğlu, Akreditif, s.122.

²⁹⁶ Durukanoğlu, s.154.

²⁹⁷ Jimenez, s.129.

²⁹⁸ Reisoğlu, Akreditif, s.125.

²⁹⁹ Kim, s.103.

³⁰⁰ Ekşi, Ticaret, s.303.

kısımının ödenmesi için bankasına talimat vermektedir³⁰¹. Bu şekilde satıcıya da finansman sağlanmaktadır. Fakat bu durum risklidir. Çünkü kısmi bir ödeme yapılmış olsa da malın gönderilmemesi riski mevcuttur.

Yeşil kayıtlı akreditiflerde de bir peşin ödeme mevcuttur. Bunun için malların depolandığını gösteren, banka adına düzenlenmiş bir depo makbuzu bulunmalıdır³⁰².

2.1.8. Akreditifte Kullanılan Belgeler

Akreditif metninde ibrazı istenen belgeler özel olarak belirlenebilmektedir. Yani her bir akreditif ilişkisinde daha az veya daha fazla belge ibrazı gerekebilmektedir. Ancak akreditiflerde bulunan temel evraklar:

- Konişmento (*Bill of Lading*)
- Ticari fatura (*Commercial Invoice*)
- Muayene sertifikası (*Inspection Certificate*)
- CIF ya da CIP taşımada sigorta poliçesi (*Insurance Policy*)
- Menşei Şahadetnamesi (*Certificate of Origin*)
- Poliçe (*Bill of Exchange*) şeklindedir.

Ancak bunlar dışında da evrak istenmesi mümkündür. Yani Koli Müfredat listesi (*Packing List*), Çeki Listesi (*Weight List*), FIATA belgeleri gibi diğer evraklar da istenebilir. FIATA belgeleri Uluslararası Nakliye Acenteleri Birliği (*International Federation of Freight Forwarders Associations*) tarafından standardize edilerek, taşınan mallara karşılık verilen evraklardır³⁰³.

Konişmento deniz ticaretinde kullanılan taşıyan tarafından düzenlenen bir belgedir. Esasında malların taşınmasını konu alan bir taşıma sözleşmesidir³⁰⁴. Ayrıca TTK kapsamında bir kıymetli evraktır. Buna binen bir emtia senedi olup malın aynını temsil eder³⁰⁵. Ancak doktrinde konişımentoyu emtia senedi olarak kabul etmeyen bir görüş de mevcuttur³⁰⁶. TTK m.1228 gereği nama, emre ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir. Nama yazılı düzenlenmesi halinde temlik beyanı ve zilyetliğin devriyle, emre yazılı düzenlenmesi halinde ciro ve

³⁰¹ Durukanoğlu, s.150.

³⁰² Ekşi, Ticaret, s.304.

³⁰³ Gül, Rasim, **UCP 600 ve Bankalarda Akreditif Uygulamaları Örnek Olay İncelemeleri**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.35.

³⁰⁴ Ercan, s.50.

³⁰⁵ Yazıcıoğlu, Emine, **Kender-Çetingil Deniz Ticareti Hukuku**, 17.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2022, s.373.

³⁰⁶ Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan, s.363.

zilyetliğin devriyle, hamiline düzenlenmesi halindeyse zilyetliğin devriyle mülkiyetin devrine olanak sağlar³⁰⁷. Akreditiflerde konişmentonun düzenleme tarihi akreditifte öngörülen yükleme tarihini geçmemelidir³⁰⁸. Aksi durum evraka rezerv konulmasına neden olacaktır.

Akreditifle yapılan ödemelerde mala dair özellikleri gösteren asıl evrak Ticari faturadır.³⁰⁹ UCP 600 m.18’de “*Bir ticari faturada yer alan mal, hizmet veya iş tanımı akreditifteki tanımla uyumlu olmalıdır.*” denilmekle fatura içeriğinin akreditife uygun olarak düzenlenmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Kaldı ki; katı uygunluk (strict compliance) ilkesi ticari faturalarda diğer belgelere nazaran daha sert uygulanmaktadır³¹⁰.

Akreditif temel haliyle lehtardan çok amir için risk taşımaktadır. Zira ibraz edilen evraklar akreditife uygunsa gerçekte mal ayıplı olsa dahi banka ödeme yapacaktır. Çünkü akreditifte bankanın yükümü malı kontrol etmek değil evrakı incelemektir. Bankaların yalnızca evraklar üstünden ilerlemesi akreditifin alt ilişkiden bağımsızlığının bir sonucudur³¹¹. Bu kapsamda amirin bu risklerden sakınması için akreditif belgeleri arasında bir uluslararası gözetim şirketince düzenlenmiş malın yükleme öncesi durumunu gösteren bir muayene sertifikası bulunmalıdır³¹². Bir diğer alternatif ise malların sözleşmeye uygunluğunu garantileyen bir teminat mektubunun ibraz edilecek evraklar arasına dahil edilmesidir³¹³.

Gönderilen mal seyahati esnasında pek çok riske maruz kalmaktadır. Çeşitli rizikolara karşı malın ya da maldan beklenen yararın güvence altına alınması için mal sigortalanmaktadır. Buna ilişkin sigorta poliçesi de özellikle mala sigorta yapılmasını da öngören INCOTERMS kapsamında CIF ya da CIP taşımalarda akreditif belgeleri arasında yer almaktadır.

Menşei Şehadetnamesi, malın hangi ülkede üretildiğini gösteren belgedir³¹⁴. İhracatçı tarafından düzenlenir ve genellikle ihracatçının bağlı bulunduğu ticaret odası tarafından onanır³¹⁵.

³⁰⁷ TTK m.681: “ (1) Her poliçe açıkça emre yazılı olmasa da ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla devredilebilir. (2) Düzenleyen, poliçeye “emre yazılı değildir” ibaresini veya aynı anlamı ifade eden bir kaydı koymuşsa, poliçe ancak alacağın temlik yoluyla devrolunabilir ve bu devir alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur. (3) Ciro, poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın muhataba, düzenleyene veya poliçeyle borç altına girmiş olanlardan herhangi birine yapılabilir. Bu kimseler poliçeyi yeniden ciro edebilirler.”

³⁰⁸ Ekici, s.79.

³⁰⁹ Kim, s.106.

³¹⁰ Gary/Katz, docdex, s.33.

³¹¹ Aydın/Ersöz, s.547.

³¹² Kim, s.106.

³¹³ Reisoğlu, 600 Sayılı, s.16.

³¹⁴ Özalp, Akreditif, s.115.

³¹⁵ Durukanoğlu, s.99.

Akreditif belgeleri arasında poliçe de bulunması mümkündür. Bu durumda poliçeli akreditif söz konusu olur. Poliçe Türk hukukuna göre bir kıymetli evraktır. Türk Ticaret Kanunu m.671'e göre "Poliçe, belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi" düzenleyen, muhatap ve lehtar olmak üzere üç taraflı bir ilişki meydana getiren bir kambiyo taahhüdüdür³¹⁶.

2.2. Banka Ödeme Yükümü (Bank Payment Obligation)

2.2.1. Tanımı ve Önemi

Banka Ödeme Yükümlülüğü (BPO), bir bankanın başka bir bankaya karşı yerine getirdiği, bir elektronik veri eşleştirme sisteminde (*Transaction Matching Application-TMA*) veri eşleşmesi (*data match*) sonucu devreye giren, otomatikleştirilmiş bir ticari ödeme garantisidir³¹⁷. BPO, açık hesap ve akreditif arasında bir köprü görevi gören, banka merkezli³¹⁸ bir ödeme yöntemidir.

Her ne kadar İngilizce çevirisine uygun olarak banka ödeme yükümü şeklinde isimlendirilmiş olsa da "bankalar arası ödeme yükümü" olarak isimlendirilmesi daha doğru olur. Çünkü, süreci her ne kadar asıl ilişkinin tarafları başlatsa da bir banka bir diğer bankaya karşı ödeme yükümü altına girmektedir. Yapılan ödeme ise bankalar arasında gerçekleşmektedir. Buna ek olarak, bu ödeme biçimi ICC tarafından yayımlanan "Banka Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin Birörnek Kurallar (*Uniform Rules for Bank Payment Obligations-URBPO*)" ile düzenlenmiştir. Bu metnin hedef kitlesi ise bankalardır³¹⁹. Yani, sadece bankalar arası durumu düzenlemektedir. Bu nedenle, somut duruma daha uygun olması açısından "Bankalar Arası Ödeme Yükümü (*Bank to Bank Payment Obligation*)" şeklinde bir isimlendirme bu ödeme yönteminin özelliklerini daha iyi yansıtacaktır. Ancak 2013'te yayımlanan URBPO'da "Banka Ödeme Yükümü (*Bank Payment Obligation*)" isimlendirmesi tercih edilmiştir.

BPO, akreditiflerden farklı olarak tamamen elektronik ortamda işleyen, fiziksel belge sunumunu gerektirmeyen bir ödeme taahhüdüdür. Akreditiflere nazaran, fiziksel inceleme bulunmayıp otomatik olarak gerçekleşmesi neticesinde, operasyonel masraflar çok daha

³¹⁶ Ülgen/Helvaci/Kaya/Ertan, s.107.

³¹⁷ Özalp, Abdurrahman, "Uluslararası Ticarete Banka Güvenceli Yeni Bir Ödeme Yöntemi: BPO", *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi*, C.3, S.1, 2014, s.247-258, (BPO), s.249.

³¹⁸ Hare, Cristopher/Neo, Dora, *Trade Finance Technology, Innovation and Documentary Credits*, Oxford University Press, Oxford, 2021, s.257.

³¹⁹ Bayram, Orkun, *Dış Ticarete Yeni Ödeme Şekli Banka Ödeme Yükümlülüğü BPO-Etkinlik Analizi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul, 2017, (BPO), s. 128.

düşüktür. Mal mukabili ödemenin pratik yapısıyla, akreditifin güvenceli yapısının harmanlanmasıyla ortaya çıkmış bir ödeme yöntemidir³²⁰.

Uygulamada akreditifle karıştırılmakta, hatta “Elektronik Akreditif” veya “Basit Akreditif (*Light L/C*)” olarak da anılmaktadır³²¹. Fakat BPO bir akreditif olmadığı gibi, eUCP kapsamında kalan elektronik akreditiflerden de farklıdır. eUCP uygulamasında belgelerin elektronik ortamda ibrazıyla akreditife işlerlik kazandırmak söz konusuysa; BPO evraklarla ilgilenmez.

BPO, satıcı için ödeme garantisi sağlarken, akreditif sürecinin maliyetlerini ve zaman kaybını bertaraf etmektedir. Ayrıca satıcının mal üzerindeki kontrolünün daha fazla olduğu bir ödeme yöntemidir. Taşıma belgeleri daha uzun süre satıcı hakimiyetinde kalmakta olup akreditiften farklı olarak taşıma belgelerini kendisi alıcıya göndermektedir³²².

Alıcı ise göndermeme ve geç teslim risklerine karşı korunmaktadır. Şöyle ki, taşıma evrakları mal yüklendikten sonra gönderilmekte ve ödeme de ancak yükleme yahut malın teslimi sonrası yapılmaktadır. Bu açıdan BPO mal mukabili ödemeyle benzeşmektedir. Fakat BPO dolandırıcılık ve sahtecilik karşısında zayıf kalmaktadır³²³. Çünkü sahte veya yanlış verilerin sunulması da mümkündür.

Uluslararası ticaretin aktörleri BPO’ya beklenen ilgiyi görmemiştir³²⁴. Belki de bu, BPO’ya yönelik potansiyel ilginin kripto paranın ortaya çıkışıyla, Bitcoin ve diğer kripto para birimlerine kaymasından kaynaklanıyor olabilir.

BPO işlemlerinde, 2020 yılına kadar SWIFT’in ticaret hizmetleri aracı sistemi (*Trade Services Utility-TSU*) kullanılmıştır. Ancak bu tarihten sonra, SWIFT bu sisteme olan desteğini kesmiştir. Aynı hizmet, farklı firmalar tarafından farklı isimler altında halen verilmektedir. SWIFT desteğinin kesilmesinin, bu ödeme yönteminin piyasada yeterli ilgiyi görmemesinden kaynaklandığı yönünde yorum yapılmıştır³²⁵.

2.2.2. Tarafları

Asıl işlemin tarafları olan alıcı ve satıcı, bu ilişkide de yer almaktadır ancak asıl aktörler bankalardır. Alıcının bankası, BPO kapsamında yükümlü banka (*Obligor Bank*) olarak yer

³²⁰ Bayazıtlı, s.59.

³²¹ Özalp, BPO, s.249.

³²² Kim, s.133.

³²³ Kütükçü, Yahya, *Alıcı ve Satıcı Firmalar Açısından Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri*, Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi, Ankara, 2021, (Alıcı), s.79.

³²⁴ Rajawat, Mahivardhan Singh, “Survey of International Trade Law in the Light of Recent Technological Implications”, *Indian Journal of Law and Legal Research*, C.4, S.1, 2022, s.1-9, s.8.

³²⁵ Kütükçü, Alıcı, s.85.

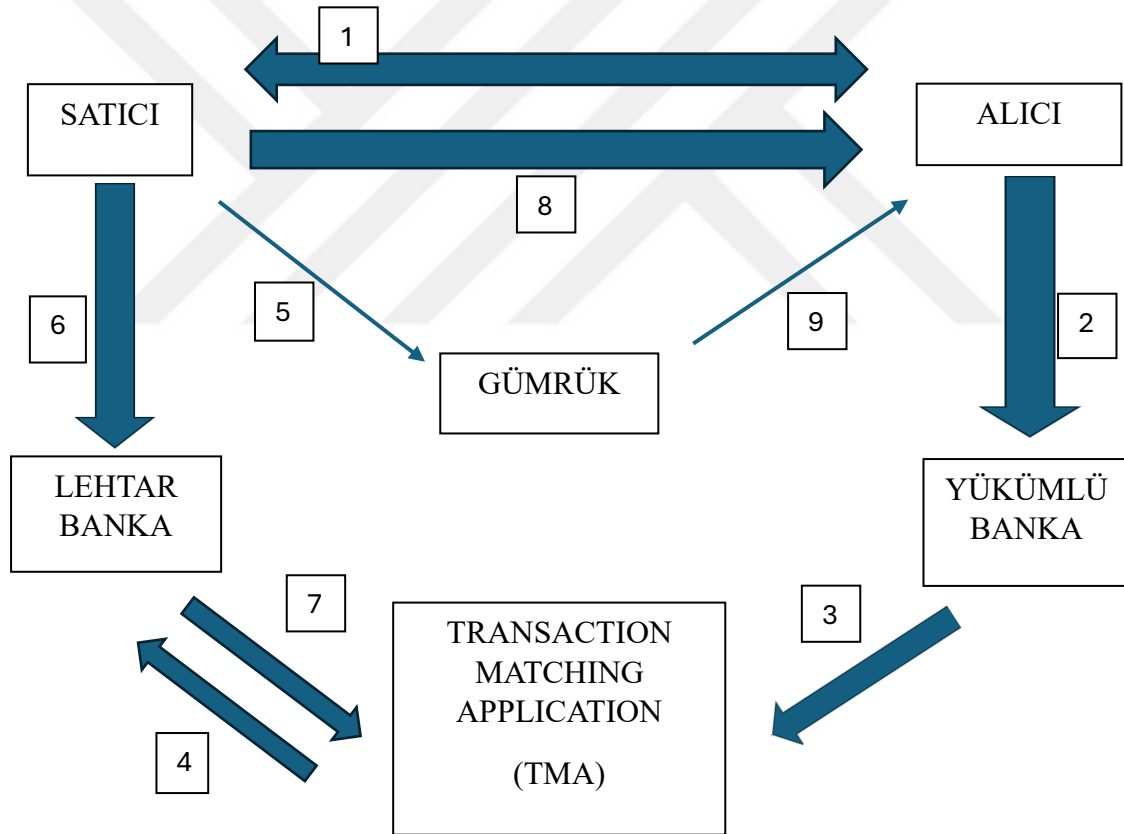
almaktayken, satıcının bankası ise lehtar banka (*Recipient Bank*) konumundadır. Yalnızca satıcının bankası, lehtar banka olabilir³²⁶. Fakat yükümlü banka, alıcının bankası dışında bir banka da olabilmektedir³²⁷. Birden fazla yükümlü bankanın bulunması da mümkündür³²⁸.

2.2.3. İşleyişi

BPO, SWIFT'in ticaret hizmetleri aracı sistemi (*Trade Services Utility-TSU*) veya Elektronik Veri Eşleştirme Sistemi (*Transaction Matching Application - TMA*) aracılığıyla gerçekleştirilen otomatik veri eşleştirme esasına dayanmaktadır.

Bir BPO işleminde birden fazla yükümlü banka (*obligor bank*) bulunabilir. Bu durumda her bir banka BPO kapsamında taahhüt ettikleri miktar yahut oran kadar sorumlu olacaktır³²⁹.

Tablo 2. 2: Banka Ödeme Yükümü İşleyiş Tablosu

- 1- Öncelikle, alıcı ve satıcı asıl ilişkide ödemenin BPO yöntemiyle yapılacağını kararlaştıracaktır.
- 2- Alıcı, BPO kapsamında ödemeyi yapması için bankasıyla anlaşır.

³²⁶ Bayram, BPO, s. 110.

³²⁷ Ekşi, Nuray, "Banka Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin ICC URBPO 750E kurallarının Hukuki Niteliği ve Bağlayıcılığı", *Banka ve Finans Hukuku Dergisi*, C. 2, S.8, 2013, s.3-18, (Banka), s.7.

³²⁸ URBPO m.9.

³²⁹ Bayram, BPO, s. 107.

- 3- Yükümlü banka, ödeme yükümüne ilişkin şartları içeren bir veri (*baseline*) oluşturur ve bunu TMA'ya sunar.
- 4- Lehtar bankaya, TMA üzerinden BPO'nun açıldığına dair bir mesaj iletilir. Lehtar banka, BPO'nun açıldığını müşterisine bildirir.
- 5- Satıcı ise malları yükleyerek buna ilişkin belgeleri toplar.
- 6- Satıcı, elde ettiği belgelerdeki verileri, lehtar bankaya sunar.
- 7- Lehtar banka da satıcıdan gelen verileri, TMA'ya sunar. TMA sunulan veri setlerini otomatik olarak karşılaştırır. Bu karşılaştırma sonucunda “eşleşme raporu (*Data Match*)” veya “veri eşleşmezliği raporu (*Data Mismatch*)” düzenlenerek taraflara gönderilir. Eğer eşleşme sağlamışsa “oluşturulmuş veritabanı (*Established Baseline*)” haline gelmiş olur. *Established baseline*'ın sağlanması sonrasında, ödeme hemen yahut vadeliyse vade sonunda yapılacaktır. *Established baseline*'ın oluşması itibarıyla yükümlü banka, geri dönülemez bir taahhüt altına girmektedir³³⁰. Veri Eşleşmezliği, durumunda bir oluşturulmuş veritabanı (*Established Baseline*) oluşturulmamış olur ve yükümlü bankanın ödeme yükümü söz konusu olmaz. Fakat URBPO m.10'da ilgili tarafların, bankaların, eşleşmezliği kabulü halinde de yükümlü bankanın ödeme yükümünün doğacağı düzenlenmektedir.
- 8- Yükleme evrakları ve diğer vesaik, normalde alıcıya direkt olarak gönderilir. Yani, akreditifteki gibi bankanın göndermesi söz konusu değildir. Lakin satıcının, bankasıyla anlaşmasıyla evrakların banka tarafından gönderilmesi de mümkündür³³¹. Bu, BPO'nun vasfını değiştirmez. Bankanın evrakı göndermesi halinde yaptığı işlem sadece evrakı iletmektir³³².
- 9- Alıcı eline geçen evraklarla birlikte malı gümrükten çeker.

2.2.4. Baseline'da Bulunması Gereken Bilgiler

Baseline'da bulunması gereken minimum bilgiler:

- 1- Alıcının adı ve ülkesi
- 2- Alıcının Bankası ve SWIFT kodu
- 3- Satıcının adı ve ülkesi
- 4- Satıcının Bankası ve Swift Kodu

³³⁰ URBPO m.3.

³³¹ Özalp, BPO, s.256.

³³² Bayram, BPO, s. 110.

- 5- Sipariş Referans Numarası
- 6- İşlem Referans Numarası
- 7- Mala ait spesifikasyonlar (birim tutarı ve miktarı vb.)
- 8- Ticari veri setini sunacak bankanın Swift Kodu (bu banka satıcının bankası da olabilir başka bir sunu bankası da olabilir)
- 9- Alıcı ya da satıcının bankasında işlem ile ilgili olarak irtibat kurulacak kişinin bilgileri³³³.

Ancak baseline’da BPO’lu işlem öngörülmüşse;

- 1- Yükümlü banka
- 2- Lehtar banka
- 3- İşlem tutarı
- 4- Var ise işlem vadesi de bulunması gerekmektedir³³⁴.

2.2.5. Banka Ödeme Yükümlüne İlişkin Birörnek Kuralların (URBPO) Uygulanması

İşbu husus URBPO m.2’de iki durum halinde özel olarak düzenlenmiştir:

- 1- Established Baseline’da Ödeme yükümlülüğü segmentinde URBPO’nun uygulanacağı açıkça öngörülebilir.
- 2- Bankalararası bir başka anlaşmada URBPO’nun uygulanması kararlaştırılabilir.

Görüldüğü üzere, URBPO’nun uygulanması için tarafların bu konuda anlaşması gerekmektedir. URBPO m.2/c-i’de bir diğer koşul olarak ISO 20022 TSMT³³⁵ mesaj tipinin kullanılması zorunlu tutulmuştur. Aksi eylemin URBPO’nun uygulanabilirliğini kaldırdığı açıkça madde metninde belirtilmiştir³³⁶.

URBPO da nitelik olarak UCP 600’e benzerlik gösterir; şöyle ki, taraflar URBPO’nun uygulanacağını kararlaştırsa dahi farklılaşan düzenlemeler yapmakta serbesttirler³³⁷.

³³³ Bayram, BPO, s.107-108.

³³⁴ Bayram, BPO, s.109.

³³⁵ Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu (*International Organization for Standardization- ISO*) Finansal mesajlarda kullanılmak üzere ISO 20022 standartlarını getirmiştir. Bu mesajlar, ticari hizmetlerin yönetiminde kullanılmak üzere olanları “TSMT” koduyla bilinmektedir. Bk. **Banka Ödeme Yükümlülüğüne ilişkin bir Örnek Kurallar**, 2013, ICC Yayın No 750T, s.10.

³³⁶ URBPO m.2/c-i.

³³⁷ Hare/ Neo, s.262.

Tarafların URBPO'nun uygulanmasına ilişkin BPO'da ya da ayrı bir akitte anlaşmamış olması halinde bir hukuk boşluğu doğacaktır. Zira Türk hukukunda olduğu gibi pek çok hukukta da BPO'ya ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna ek olarak UPBPO'nun ticari örf adet olarak kabulü de mümkün değildir³³⁸. Çünkü nispeten yeni olup uygulamada sağlam kökler oluşturmamıştır. Oluşan hukuk boşluğu nedeniyle, hakimin hukuk yaratma yetkisi devreye girecektir³³⁹. Bu yetkinin takdiri esnasında hakimden beklenen zamanın şartlarına uygun etkin bir kural ortaya koyması olup, URBPO'nun aynısını kullanarak boşluğu doldurmasıdır³⁴⁰.

URBPO, bankalar arasındaki ilişkileri düzenleyen bir çerçeve sunarken, bankalar ile müşterileri arasındaki ilişkileri kapsamaz. Bu nedenle alıcı ve bankası arası ilişki ya da satıcı ve bankası arası ilişki URBPO'nun kapsamı dışındadır.

Taraflar eğer URBPO'nun uygulanacağını kararlaştırmışsa uygulanacak hukukun nasıl tayin edileceği URBPO m.15'te³⁴¹ özel olarak düzenlenmiştir. İşbu maddenin b bendinde de düzenlendiği üzere URBPO'nun tabi olunan hukukun emredici kurallarına aykırılığının sonucu geçersizliktir. Ancak yedek hükümlere aykırılık halinde geçersizliğe neden olmayıp URBPO uygulama alanı bulacaktır³⁴².

2.2.6. Banka Ödeme Yükümlüne İlişkin Diğer Hükümler

BPO; veriler temelinde şekil alan bir ödeme yöntemi olup URBPO m.6'da düzenlendiği üzere, işleme temel teşkil eden mallar yahut belgelerle ilgilenmez. Ancak, bu durum bankanın verilerin doğruluğuna ilişkin sorumluluk aldığı anlamına gelmemektedir. Aksine, URBPO m.12'de³⁴³ taraf bankanın bu konudaki sorumsuzluğu hüküm altına alınmıştır.

Taraf bankalar, URBPO m.13'te mücbir sebeplerden de bağışık tutulmuşlardır. Yani, kendi kontrolü dışındaki nedenlerle yaşanabileceklerden sorumsuz kılınmışlardır.

³³⁸ Bayram, BPO, s.115.

³³⁹ Hare/ Neo, s.262.

³⁴⁰ Ekşi, Ticaret, s.324.

³⁴¹ URBPO m.15: “a) Bir BPO'ya uygulanacak amir yasa Yükümlü Banka'nın 'Established Baseline'da belirtilen şube veya ofisinin bulunduğu yerin yasası olacaktır.

b) URBPO uygulanabilir yasa tarafından yasaklanmadığı sürece o yasanın tamamlayıcısıdır.

c) Yükümlü Banka uygulanabilir yasa ve mevzuat gereği yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkonulduğu takdirde BPO altındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmez ve bundan kaynaklanan sonuçlardan dolayı hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.”.

³⁴² Ekşi, Ticaret, s.327.

³⁴³ URBPO m.12: “Bir Taraf Banka (i) alıcı veya satıcıdan aldığı herhangi bir verinin kaynağı, doğruluğu, gerçekliği, sahteliği veya hukuki sonuçlarına; (ii) verilerin ilişkili olduğu belgeler; veya tanım, miktar, ağırlık, kalite, durum, paketlenme, teslim, değer, mal, hizmet ve diğer işlerin değeri ve varlığına; veya (iii) herhangi bir veride değinilen, malları gönderenin, taşımacının, navlun komisyoncusunun, malın alıcısının veya malları sigorta edenin veya diğer herhangi bir kişinin iyi niyetine veya eylemine veya ihmeline, mali durumuna, icraatına veya ticari itibarına ilişkin olarak hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.”.

Lehtar banka, tâbi olunan hukukun izin vermesi halinde, BPO'dan doğan ya da doğacak alacağını temlik edebilir³⁴⁴. Bu, lehtar bankanın görevini bir başka bankaya devri anlamına gelmemektedir. Yükümlü banka ise, temlik işlemine onay vermediği sürece temlikle bağlı değildir.

BPO'da bankanın ödeme taahhüdünün satıcıya karşı değil, satıcının bankası olan lehtar bankaya karşı olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan da akreditiflerden farklılaştığı ve satıcı açısından risk arz ettiği görülmektedir.

Bankalar bir güven kurumudur³⁴⁵. Bankalar, mazhar oldukları güvene aykırı hareket etmemektedirler; ancak satıcının, istisnai de olsa yapılan ödemeye erişememesi mümkündür. Örneğin; lehtar bankanın, ödemeyi elde ettiği fakat birikmiş kredi kartı yahut kredi borçlarına karşılık, satıcıya takas hakkını kullanarak ödeme yapmaması karşılaşılabilecek bir durumdur. Böyle bir durumda, satıcı bedeli elde edemeyecektir. Ayrıca bu durum haricinde, banka içi aksaklıklar gibi durumlar nedeniyle de satıcının ödemeyi almakta gecikmesi mümkündür.

Satıcı risk yönetimi için çeşitli yollara başvurabilmektedir. BPO'da bir teyit bankası bulunmamaktadır. Ancak satıcı bankasıyla anlaşarak BPO'dan bağımsız olarak teyidini eklemesini isteyebilir³⁴⁶. Bu konuda anlaşmasının sağlanması halinde satıcı daha güvenli bir zemine adım atmaktadır.

Bir diğer yol ise lehtar bankasının BPO kapsamında alacağını satıcıya temlik etmesidir³⁴⁷. Ancak bunun için yükümlü bankanın onayı gerekecektir³⁴⁸.

³⁴⁴ URBPO m.16.

³⁴⁵ **Battal**, s.105.

³⁴⁶ **Bayram**, BPO, s.122.

³⁴⁷ **Bayram**, BPO, s.122.

³⁴⁸ URBPO m.16.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ BİR ÖDEME METODU OLARAK KRİPTO PARA

3.1. Genel Olarak

Son yıllarda gelişen bilgisayar teknolojileri ve internet sayesinde ödeme yöntemleri muazzam bir şekilde evrilmiştir. Bu gelişim halinde dahi SWIFT gibi banka merkezli bilişim sistemlerinin dışına çıkılmak istenmiştir. Bu konuda pratik fayda gözetilerek hareket edilmiştir. Şöyle ki kripto para öncesinde de çeşitli amaçlarla elektronik paralar ortaya çıkmıştır. Fakat ya bulunduğu düzlemle sınırlı kalmış, yani belirli bir amaçla sınırlı kalmış, ya da genel kabule mazhar olamamıştır. Özetle başarılı projeler halinde gelememiştir.

2008 yılında Satoshi Nakamoto isimli bir kişi ya da grup “ Bitcoin: Uçtan Uca Elektronik Nakit Sistemi (*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*)” isimli bir makale yayımlayarak blokzincir (*Blockchain*) teknolojisinin tanıtımını yapmıştır. Bu makaleyle daha önceki elektronik para sistemlerinin ötesinde bir veri ağına ilişkin fikirler ileri sürülmüştür.

2009 yılında ise ilk Bitcoin işlemi gerçekleştirilerek blokzincir ağı başlatılmıştır. Burada Bitcoin’in piyasaya sürümüyle alakalı tarihler dikkat çekmektedir. Zira 2008 ekonomik krizi sonrası paraya olan güven azalmış ve piyasa yeni arayışlar içerisine girmiştir. Hem dönemin konjonktürü hem de blokzincirin inovatif yapısı piyasanın dikkatini çekmesini sağlamıştır. Zira 2008 krizi öncesinde Mortgage krizi patlak vermiş³⁴⁹ öncelikle banka gibi aracı finans kurumlarına olan güven sarsılmıştır. Ayrıca merkezin müdahalesine açık konumda olan nakit paraya karşı da bir alternatif arayışı doğmuştur.

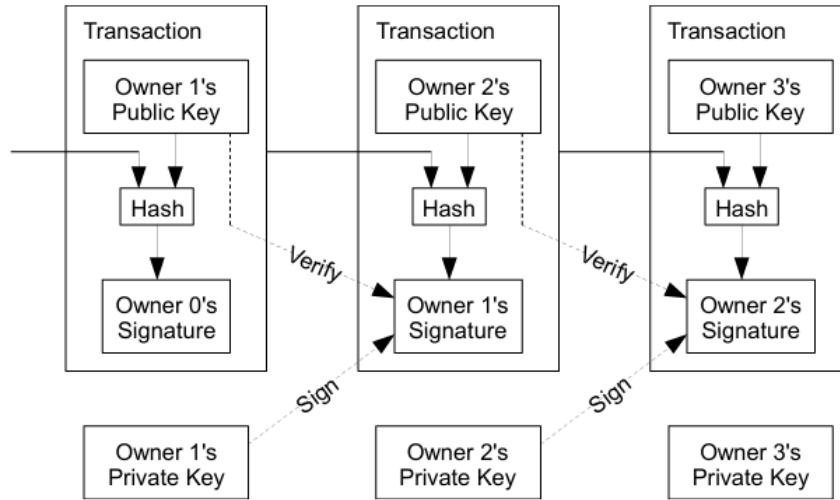
3.1.1. Blokzincir (*Blockchain*)

Blokzincir, veri kayıtlarının önceki bloğa ait hash kodunu³⁵⁰ içerir şekilde zaman damgasıyla işaretlenerek paketlenildiği yani blok haline getirilerek daha önceki bloklara bağlandığı veri kayıt sistemidir³⁵¹.

³⁴⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/2007-2008_finansal_krizi (erişim tarihi:14.04.2025).

³⁵⁰ Hash kodu, bloğun kendinden önceki bloğa dair bir özet fonksiyonudur.

³⁵¹ Nakamoto, S. **Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System**, s.2 (<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>) (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

Tablo 3. 1: Blokzincir İşleyiş Grafiği³⁵²

Verinin kriptografik olarak şifrenip dağıtık ağ³⁵³ üstünde, konsensus esasıyla³⁵⁴ bizzat ağı oluşturan uçlar (*Peer*) tarafından saklandığı, açık kaynak kodlu bir kayıt sistemidir. Tarafların üçüncü bir tarafa ihtiyaç duymaksızın bizzat kendi aralarında işlem yapmasına müsaade edecek şekilde tasarlanmıştır. Bu şekilde yapılan işlemler aracısız olup tarafların elektronik imzalarıyla gerçekleşen şeffaf işlemlerdir. Ancak buradaki şeffaflık sistem üstünde gerçekleştirilen transferi ve hangi cüzdanlar arasında işlemin ne zaman gerçekleştiğini göstermekle kısıtlıdır. Bunun ötesinde taraflara ait verilere erişim kural olarak mümkün değildir. Burada istisna olarak kripto para borsalarındaki cüzdanlar gösterilebilir.

Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³⁵⁵ 4.maddesinde de düzenlendiği üzere kripto para borsaları kullanıcılarına ait kişisel verileri depolamaktadır. Bu şekilde kamu otoritelerinin cezai süreçlerde cüzdan sahibine ait bilgilere erişimi mümkündür. Ancak kripto para dışı borsalarda böyle bir kayıt bulunmadığı için cüzdan sahipleri anonim durumdadır. Bu nedenle kripto paralar yasadışı işlerde de tercih edilmektedir.

Blokzincir ağında işlem gerçekleştirmek için elektronik cüzdanlar gerekmektedir. Kripto para işlemlerinde ücretsiz olarak cüzdan edinmek mümkündür. Bu cüzdanlar masaüstü ve mobil cihazlardan kullanılabilen sıcak cüzdanlar olabileceği gibi, çevrimdışı saklamayı mümkün kılan donanımsal ya da kağıt üstünde saklanabilen soğuk cüzdanlar olabilir.

³⁵² Nakamoto, S. **Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System**, s.2 (<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>) (Erişim Tarihi: 02.09.2025).

³⁵³ Tüm kullanıcıların erişim sağladığı ve verinin ortak olarak tutulduğu ağa dağıtık ağ denilmektedir.

³⁵⁴ Bloğa kaydedilecek işlemlerin doğruluğuna ağdaki düğümlerin (nodes) ortaklaşa karar vermesidir. Bk. Nakamoto, S. **Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System**, s.8 (<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>) (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

³⁵⁵ 02.07.2024 tarihli 32590 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 7518 sayılı kanun.

Günümüzde blokzincir teknolojisinin potansiyeli fark edilmiştir. Blokzincir aslında bir ortak veri kayıt ve depolama sistemidir. Bu temel üstünden sistem geliştirilmeye devam edilmiştir. Ethereum’la blokzincirde akıllı sözleşmeler kurulabilir hale gelmiştir³⁵⁶. Bu akıllı sözleşmeler blokzincirin potansiyel kullanım alanlarını artırmaktadır. Fikri hakların korunması, sigorta gibi alanlarda kullanımı mümkündür. Hatta Axa, Generali, Allianz, Aegon, Munich Re, Swiss Re ve Zurich gibi sigorta firmaları bu teknolojiye yatırım yapmaktadır³⁵⁷.

Blokzincirin borsa işlemlerinde, borsaya kote olmasa dahi şirketlerin pay devirlerinde kullanımının mümkün olduğunu düşünüyoruz. Çünkü, özellikle borsa işlemlerine ilişkin alt yapı zaten mevcut olup bunlara ilişkin verinin blokzincire aktarılarak, akıllı sözleşmeler vasıtasıyla sürecin otonomlaştırılması ve hızlandırılması mümkündür. Yine aynı şekilde şirketlerin işleyişine de blokzincir entegre edilebilir. Şirketlerin genel kurul ve yönetim kurulu kararlarının, blokzincir üstünden alınması da mümkün gözükmektedir³⁵⁸.

Geliştiriciler blokzincir teknolojisini diğer ödeme biçimlerine de entegre etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda akreditifteki belgelerin ibrazının blokzincir üstünden yapılarak belgelerin kontrolünün ve ödemenin akıllı sözleşmeler vasıtasıyla yapılabileceği düşünülmektedir³⁵⁹. Ayrıca özel blokzincir ağları oluşturularak bankalar arası para transferlerinde SWIFT’e alternatif otonom sistemlerin oluşturulması denenmektedir³⁶⁰. Hatta blokzincirin en büyük destekçilerinden birinin, bankalar olduğu da ileri sürülebilir. Zira, blokzincirle alakalı patentlerin %20’si bankalara aittir³⁶¹.

3.1.2. Kripto Para (*Cryptocurrency*)

Blokzincir ağında kayda alınan ve sistemin işleyişinde kullanılan ağa ait para birimleri vardır. İşte bu birimler, kripto para olarak adlandırılmaktadır. En basit şekliyle tanımlayacak olursak; kripto para, blokzincir ağındaki belirli bir açık anahtarla ilişkilendirilebilen veri kayıdır. Zira blokzinciri anlatırken değindiğimiz gibi bir veri ağı söz konusu olup kripto para ise buradaki kayıttır. Kripto para transfer işlemlerinde, her ne kadar bir şeyin transferi hissi söz

³⁵⁶ Bilgili, Fatih/Cengil, Mehmet F, **Blockchain ve Kripto Para Hukuku**, 2.Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Bursa, 2022, s.238.

³⁵⁷ Ganne, Emmanuelle, **Can Blockchain revolutionize international trade?**, World Trade Organization, Geneve, 2018, s.54.

³⁵⁸ Bilgili/Cengil, s.382.

³⁵⁹ Özkan, Zeynep, **Akreditifte Blokzinciri ve Akıllı Sözleşmelerin Uygulanabilirliğinin Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022, s.100.

³⁶⁰ Bayram, Orkun, “Importance of Blockchain Use in Cross-Border Payments and Evaluation of the Progress in this Area”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, C. 21, S.1, 2020, s.171-189, (**Importance**), s.178.

³⁶¹ Ganne, s.46.

konusu olsa da durum böyle değildir. Aslında olan, transfer işleminin ağa geri dönülmez olarak işlenmesidir. Yani kripto para, cüzdan sahibinin sistem üstündeki alacak kayıdır denilebilir.

Kripto paralar, merkezi olmayan yani herhangi bir finansal kurum bünyesinde merkezden yönetilmeyen bir yapıdır³⁶². Dağıtık yapıdaki bir ağda işlemekte olup herhangi merkezden arzı sağlanmamaktadır. Kripto para birimlerinin ortak özelliği, yüksek işlem hızı ve düşük maliyet sunmasıdır. Zira, ülkeler arası para aktarımında, akreditifle ödemede yüzlerde hatta binlerce dolar komisyon ödenmesi gerekebilirken, blokzincir üstünde birkaç dolarlık ücretlerle para aktarımı saniyeler içerisinde gerçekleştirilebilmektedir. Bununla birlikte, işlemin taraflarına anonimlik sağlanmaktadır. Çünkü, sisteme dağıtılan ve görülebilen veri taraflara ait açık anahtarlar olup bunun kişilerle ilişkilendirilmesi mümkün değildir.

Kripto paralara ilişkin en çok eleştirilen hususlardan biri vergi cennetlerinin özelliklerini göstermesidir³⁶³. Bunlar işlemlerin gerçekleştirildiği yerde yargılama yetkisi bulunmaması ve hesap sahiplerinin anonimliğidir. Bu nedenle, yasadışı finansal işlemlerde kullanıldığı da bir gerçektir. Hatta “*Silkroad* (ipekyolu)” isimli uyuşturucu madde satışı ile tanınan online darknet³⁶⁴ marketinde de ödemeler Bitcoin kullanılarak gerçekleştirilmekteydi, 2013 yılında site kapatılmış ve kurucusu yakalanmıştır³⁶⁵.

Kripto paralar, devletlerin kontrolü dışındadır. Yani, çeşitli regülasyonlarla kripto para işlemlerini düzenleseler de bunun tam zamanlı olarak denetleyememektedirler. Türkiye örneğini ele alırsak, her ne kadar bu alan regüle edilmeye çalışılsa da yasama erki, bu ülkenin egemenlik sınırları içerisinde düzenleme yapabilmektedir. Global borsaları bağlayacak bir düzenleme tam anlamıyla mümkün olmamaktadır. Hatta borsa dışı sıcak cüzdanlarla, cüzdan sahipleri istediği işlemleri yapabilmektedir. Kaldı ki, borsa dışı sıcak cüzdanlarda ve soğuk cüzdanlarda, cüzdan sahibinin tespiti de hayli zordur. Bu nedenle bu cüzdanlara haciz, el koyma gibi çeşitli müdahalelerde mümkün olmamaktadır³⁶⁶.

Kripto paralar esasında fiziki karşılık barındırmamakla birlikte sisteme güvene dayalıdır. Eğer fiziki bir karşılık aranacak olursa “iş ispatı (*Proof of Work*- PoW)” sisteminde çalışan kripto paralar için özellikle Bitcoin’de bu karşılık harcanan enerji olarak düşünülebilir. Şöyle ki; PoW sisteminde madenciler (*miner*) ağda bulunan işlemi bloğa kaydetmek için yarış

³⁶² Bayram, BPO, s.142.

³⁶³ İmamoğlu, Deniz Alp, **Kripto Para Birimleri ve Türk Hukukunda Düzenlenmesi**, 5.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s.119.

³⁶⁴ İnternet içinde belirli yazılımlar ve yetkilendirmelerle erişilen bir ağıdır. Bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Darknet> (Erişim tarihi: 04.09.2025).

³⁶⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/Silk_Road (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

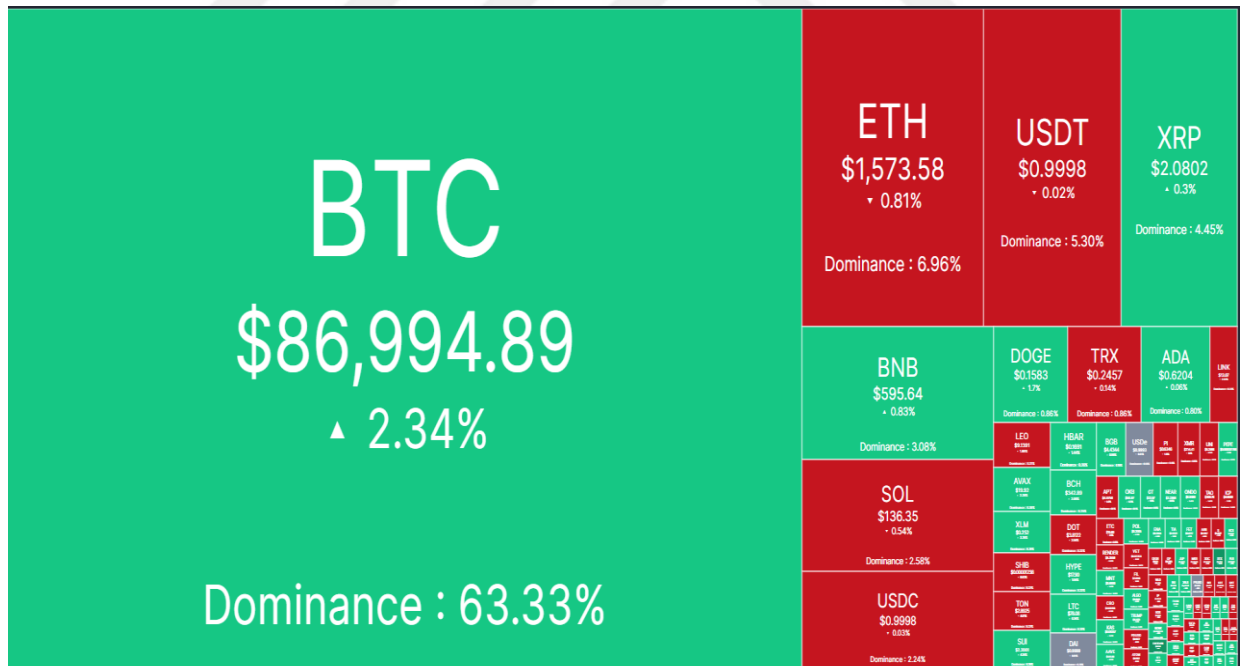
³⁶⁶ Büyükdogan, Berkay, **Kripto Paranın Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemi Olarak Kullanılmasına Dair Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya 2022, s.45.

halinde bir takım matematiksel problemleri çözmektedir. En hızlı şekilde çözüme ulaşıp hash kodunu bulan madenci işlemi ispatlamış olup kripto para kazanmaktadır. Bitcoin özelinde incelersek ödüle hak kazanan madenci 2024 yılı sonrasında 3,125 BTC ödül kazanmaktadır. Ancak bu ödül hash koduna ilk ulaşan madenciye verilmekte olup işlem gücü yüksek olan madencinin bunu elde etme ihtimali daha yüksektir³⁶⁷. Sonuç olarak PoW sisteminde daha yüksek işlem gücü gerekmekte olup bu da daha fazla enerji harcanmasına neden olmaktadır.

Kripto paralarda bir diğer uzlaşma mekanizması ise “hisse ispatı (*Proof of Stake- PoS*)”dır. Burada madenciler bloğu oluşturmak için yarışmamakta bu görev payı daha fazla olan madenciye verilmektedir³⁶⁸. Bu durumda daha az işlem gücü kullanılmakta ve daha az enerji harcanmaktadır.

Kripto paralar 2009 yılında Bitcoin’le ortaya çıkmış olsa da sayıları fazlasıyla artmıştır. 2025 itibariyle Coinmarketcap’te listelenen 9827 tane kripto para bulunmaktadır³⁶⁹. Ancak bunlardan piyasada kök salmış ve güven kazanmış kripto paralar daha sınırlıdır. Bunların başında Bitcoin, Ethereum, BNB, Tether, Ripple gelmektedir. Her birinin pazar payı, farklı olmakla birlikte, 22.04.2025 tarihinde Bitcoin, pazar payının %63,33’ünü elinde tutmaktadır.

Tablo 3. 2: Kripto Para Piyasası Baskınlık Grafiği³⁷⁰

³⁶⁷ Mendi, Arif Furkan/Çabuk, Alper, **Bitcoin’in Arkasındaki Güç: Blockchain Power Behind Bitcoin: Blockchain**, GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies, C.1, S.1, 2018, s.12-23, s.16.

³⁶⁸ Köse, M.Y. ve Köstekçi, A. **Kripto Para Olgusu ve Vergilendirme Sorunları**, 2023, s.35.

³⁶⁹ <https://coinmarketcap.com/> (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

³⁷⁰ <https://coinmarketcap.com/crypto-heatmap/> (erişim tarihi 22.04.2025).

3.1.2.1. Bitcoin

Blokszincirde düzenlenen ilk paradır. Kurucusu Satoshi Nakamoto olup kim olduğu halen bilinmemektedir. Bir iddiaya göre Samsung, Toshiba, Nakamichi, Motorola firmalarının Satoshi Nakamoto olduğu ileri sürülmektedir³⁷¹.

PoW uzlaşısı mekanizmasını kullanmaktadır. Sekiz basamağa kadar bölünebilmekte olup 0,00000001 bitcoin ile işlem yapılabilir. Bu en küçük birime de Satoshi adı verilmektedir. Bitcoin transferleri ağ üstünde şeffaf şekilde görüntülenebilmektedir. Ayrıca blokszincire bağlanan blokları da görmek mümkündür.

Hash 8403-e41f 4/22/2025, 00:49:04	0.00011153 BTC \$9.72
Hash 84d4-2bfa 4/22/2025, 00:49:04	0.00023719 BTC \$20.68
Hash b991-7c50 4/22/2025, 00:49:04	0.01568297 BTC \$1,367.16
Hash f5dc-255a 4/22/2025, 00:49:04	0.16714630 BTC \$14,570.95
Hash aed8-2ced 4/22/2025, 00:49:03	0.00022687 BTC \$19.78
Hash 3d4f-57da 4/22/2025, 00:49:03	9.58361778 BTC \$835,449
Hash 7980-25ac 4/22/2025, 00:49:03	0.00402141 BTC \$350.57
Hash 13d6-d9b9 4/22/2025, 00:49:03	0.00105691 BTC \$92.14
Hash b21e-adff 4/22/2025, 00:49:03	0.00570200 BTC \$497.07
Hash f514-479e 4/22/2025, 00:49:01	0.03366527 BTC \$2,934.76
Hash d14e-511f 4/22/2025, 00:49:02	0.00097523 BTC \$85.02
Hash fe14-95f8 4/22/2025, 00:49:01	0.00732411 BTC \$638.48

Fotoğraf 3. 1: Bitcoin Anlık Onaylanmamış İşlem Listesi³⁷²

³⁷¹ <https://www.sozcu.com.tr/elon-muskin-bitcoinin-kurucusu-ile-ilgili-sifreli-mesaji-satoshi-nakamoto-dedi-wp6998874> (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

³⁷² <https://www.blockchain.com/explorer/mempool/btc> (erişim tarihi: 22.04.2025).

Bitcoin arzı 21.000.000'la sınırlandırılmıştır. Ocak 2009'dan beri dolaşıma 19,854,565 Bitcoin arz edilmiş³⁷³ olup 893,470 blok kaydedilmiştir³⁷⁴. Kripto para madencileri ağ üstünde yapılan işlemlerden cüzi komisyonlar almaktadır. 21 milyon Bitcoin'in arzı sonrası sistemin bu komisyonlar vasıtasıyla sürekliliğinin sağlanacağı tahmin edilmektedir³⁷⁵.

3.1.2.2. Ethereum

Bitcoin'den sonra en bilinen kripto para birimidir. Ethereum, aslında blokzincirin adıdır ve "ERC-20" olarak da isimlendirilmektedir. Bu ağda kullanılan para birimi "Ether" dir. Ether kripto para birimi, "ETH" kısaltmasıyla da bilinmektedir. 2015 yılında, Vitalin Buterik tarafından tasarlanmıştır. İşlevsellik anlamında Bitcoin'in üstüne geçerek akıllı sözleşmelerin³⁷⁶ öne çıktığı bir yapıdır³⁷⁷. Kendi blokzincirini dijital yaşamın her alanına taşımayı hedeflemektedir³⁷⁸.

Uzlaş sistemi, PoS (Proof of Stake) esasına dayanır. Yani sistemde daha çok payı olan madenci blok oluşturma görevini üstlenmekte olup PoW sistemine göre daha az enerji ve işlem gücü harcanmasını sağlar. Ağ üstünde daha hızlı şekilde blok oluşturulmaktadır. Bu açıdan, Bitcoin ağına göre daha hızlı çalışmaktadır. Ancak Ethereum arzında, elinde daha çok Ethereum bulunduran madencinin piyasayı domine etmesi mümkündür.

3.1.2.3. BNB

Meşhur kripto para borsası Binance'in çıkarmış olduğu bir diğer ekosistem kripto parasıdır. BSC ağı üstünden çalışmakta ve ekosistemin kendi parasıdır. 2017 yılında piyasaya sürülmüştür³⁷⁹. "Proof of Staked Authority (PoSA)" uzlaş metodunu kullanmaktadır. Bu metotta sisteme belirli miktar kripto para depo eden kimliği ve güvenilirliği bilinen onaylanmış düğümlere (*nodes*) doğrulama hakkı tanınmaktadır.

Mevcut toplam arz 140.890.678,61 BNB'dir³⁸⁰.Tedarik limiti 200.000.000 BNB olup dönem dönem 100.000.000 BNB'ye düşülmek üzere kripto para yakımı gerçekleşmektedir³⁸¹.

³⁷³ <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/> (erişim tarihi 22.04.2025).

³⁷⁴ <https://www.blockchain.com/explorer/blocks/btc/893470> (erişim tarihi 22.04.2025).

³⁷⁵ Yılmaz, Asuman, **Türk Sermaye Piyasası Hukuku Açısından Kripto Para Birimi Bitcoin**, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.27.

³⁷⁶ Akıllı sözleşmeler programlanabilir protokollerdir. Bk. Özalp, Abdurrahman, "Blockchain ve Finansman", **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C.7, S.1, 2018, s.105-126, (**Blockchain**), s.117.

³⁷⁷ Köse, M.Y. ve Köstekçi, A. **Kripto Para Olgusu ve Vergilendirme Sorunları**, 2023, s.63.

³⁷⁸ **İmamoğlu**, s.69.

³⁷⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/BNB> (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

³⁸⁰ <https://coinmarketcap.com/tr/currencies/bnb/> (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

³⁸¹ <https://www.bnbburn.info/> (Erişim Tarihi: 22.04.2025).

Yapılan işlemler ve bloklar herkes tarafından takip edilebilir. “<https://bscscan.com>” adresi üzerinde hem gerçekleştirilen işlemleri anlık olarak takip etmek hem de zincire eklenen blokları görmek mümkündür.

3.1.2.4. Tether

Tether, Tether Limited tarafından 10/6/2014 tarihinde piyasaya sürülen bir kripto paradır. Piyasa içerisinde “USDT” olarak da bilinmektedir. Diğer kripto paraların aksine bir merkezi mevcuttur. Bu merkez, Tether arzını kullanıcı talebine göre ayarlamamaktadır.

Diğer kripto paraların aksine “Stablecoin” olarak bilinen bir kripto paradır. Stablecoin, belirli bir değere endekslenmiş kripto paralara verilen isimdir. Çeşitli şekillerde olabilir. Örneğin, “Pax Gold” isimli kripto para, 1 ons altına endekslenmişken, Tether ise 1 dolara endekslenmiş bir kripto paradır. Üreticisi, her bir Tether’e karşılık olarak 1 doların ellerinde bulunduğunu iddia etmektedir³⁸². Tether, itibari parayla kripto paranın bir kombinasyonudur³⁸³.

Para transferleri açısından özellikle tercih edilen bir para birimidir. Çünkü fiyat değişikliklerinden etkilenmez. Kripto para piyasasındaki ani dalgalanmalara karşı dirençlidir. Üretici firma, her bir Tether’e karşılık dolar bulundurduğunu iddia etmektedir. Ancak 148.529.875.297,28 USDT’nin piyasaya sunulduğunu düşününce, her Tether için karşılık bulunduğu iddiası kanaatimizce gerçekten uzaktır. Ancak, Stablecoin olması ve pek çok borsada işlem görmesi nedeniyle, en popüler kripto paralar arasında yer edinmiştir.

3.1.2.5. Ripple

2012 yılında uluslararası ödeme ve transfer işlemlerinde kullanılması amacıyla, Ripple Labs Inc. Tarafından piyasaya sürülmüştür. Bitcoin’e alternatif olarak düşünülmüş ve onu aşmayı hedeflemiştir. Şöyle ki, daha yüksek işlem hızı ve daha düşük işlem maliyeti vaad etmiştir³⁸⁴. Ripple arzı, 100 milyonla sınırlandırılarak bu miktar üretilmiştir. Dolayısıyla Ripple’da kripto para madenciliği (*mining*) yapılamamaktadır³⁸⁵. 100 milyon Ripple’ın %20’si Ripple kurucularında, %25’i Ripple Labs’de bulunmakta olup %55’i piyasa sunulmuştur³⁸⁶.

³⁸² <https://tether.to/en/transparency/?tab=usdt> (Erişim Tarihi: 23.04.2025).

³⁸³ Büyükdoğan, s.17.

³⁸⁴ <https://xrpl.org/about/xrp> (Erişim Tarihi: 23.04.2025).

³⁸⁵ Bingöl, Önder, **Küresel Finans Piyasalarında Kripto Paranın Konumu: Teori, Uygulama ve Gelecek Beklentileri**. Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024, s.109.

³⁸⁶ İmamoğlu, s.74.

PoW ya da PoS uzlaşısı sistemi yerine “Interledger Protocol” isimli bir uzlaşısı mekanizması kullanır. Ağda bulunan her bir düğüme ait Özgün Düğüm Listesi “Unique Node List (UNL)” bulunur ve bunlara itibar edilerek uzlaşısı sağlanır³⁸⁷.

Ripple’ın hedef kitlesi, başta bankalar olmak üzere uluslararası ticaretin aktörleridir. Bu anlamda SWIFT’e daha hızlı ve ucuz bir alternatif sunmayı hedeflediği görülmektedir³⁸⁸.

3.1.3. Kripto Paranın Hukuki Niteliği

Kripto paraların ortaya çıktığı günden beri niteliğinin ne olduğu sürekli olarak tartışılmıştır. Zira bu husus devletlerin kripto para karşısındaki tutumunu tamamıyla değiştirebilecek niteliktedir. Şöyle ki, para olarak nitelenmesi ya da emtia olarak nitelenmesi yahut bir sermaye piyasası aracı olarak nitelenmesi durumunda tabi olunacak vergiler ve uygulanacak mevzuat değişiklik göstermektedir.

Kripto paraların hukuki niteliğine ilişkin tam bir düzenleme yapılmamış olup uluslararası kuruluşlar bunu milli hukuklara bırakmıştır. Bu durum neticesinde ülkeler arasında farklı uygulamalar görülebilmektedir.

3.1.3.1. Avrupa Birliği Hukukundaki Durumu

Avrupa Komisyonu; 9 Haziran 2023 tarihinde, Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde “Kripto Varlıklar Piyasası Düzenlemesi (*Markets in Crypto Assets Regulation-MiCA*)” isimli bir regülasyon yayımlayarak, kripto varlıklara ilişkin temel kavramları niteleyen bir düzenleme getirmiştir³⁸⁹. İşbu metinle, AB bünyesinde kripto varlık hizmet sağlayıcılarına ve token ihraççılarına ilişkin kurallar getirilmiştir. Bu, bir çerçeve düzenlemedir³⁹⁰. Metinde, tam anlamıyla kripto paranın tanımı yapılmamış olup, genel olarak “kripto varlık” kavramına ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur. Bu nedenle, kripto paranın hukuki niteliğini tanımlamaya yetmemektedir.

3.1.3.2. Amerikan Hukukundaki Durumu

Amerikan hukukunda da kripto paralara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı eyaletler, bu konuda hızlı davranarak çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Alaska, Arizona,

³⁸⁷ Ahmadova, Sevinj/Erek, Mustafa, “A Review on Ripple, a Financial Intermediary Coin” *Akademik İzdüşüm Dergisi*, C.7, S.2, 2022, s.117-130, s.119.

³⁸⁸ Bingöl, s.108.

³⁸⁹ Köse, M.Y.ve Köstekçi, A. *Kripto Para Olgusu ve Vergilendirme Sorunları*, 2023, s.96.

³⁹⁰ İmamoğlu, s.138.

California, Colarado, New York, Nevada, Maine, Vermont gibi eyaletler kripto varlıklar ve blokzincir hakkında kendi yasalarını yapmışlardır³⁹¹. Takiben Amerikan hükümeti de harekete geçmiş ve çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Mart 2014'te Amerikan Milli Gelir İdaresi (Internal Revenue Service- IRS) 2014-21 no'lu bildirgeyle kripto paraları mal olarak vergilendireceğini açıklamıştır³⁹².

22 Mayıs 2024 tarihinde, Amerikan senatosunda "FIT21" olarak da bilinen "21. Yüzyıl için Finansal İnovasyon ve Teknoloji Yasası(*Financial Innovation and Technology for the 21st Century Act*)" kabul edilmiştir. Bu düzenleme de MiCA gibi dijital varlık ve blokzincir kavramını esas alarak çerçeve bir düzenleme getirmektedir³⁹³. Ancak burada da kripto para kavramına dair net bir tanım bulunmamaktadır.

4 Şubat 2025 tarihinde, Amerikan senatosu bir diğer düzenleme olan ,“GENIUS Act” olarak bilinen” Amerikan stablecoin’leri için “Ulusal İnovasyonu Yönlendirme ve Kurma Yasası (*Guiding and Establishing National Innovation for U.S. Stablecoins Act*)”nı kabul etmiştir. Bu düzenleme de çerçeve nitelikte olup, stablecoin’lere ilişkin düzenleme getirmeyi hedeflemektedir³⁹⁴. Burada kripto paranın net bir tanımı yapılmasa da stablecoin için bir tanım yapılmıştır. Stablecoin; GENIUS Act’ta, ulusal para birimi dışında, sabit bir parasal değere göre istikrarlı bir değeri koruyacağını beyan eden veya koruyacağı yönünde makul bir beklenti yaratan, ödeme ya da hesaplaşma amaçlı dijital varlık olarak tanımlanmıştır³⁹⁵. Burada konumuz açısından önem arz eden husus, stablecoin’lerin Amerikan hukukunda bir ödeme aracı olarak kabulü olmaktadır. Bu durum neticesinde, en azından stablecoin’lerin Amerikan hukukunda, para olarak nitelendirilmesinin önünü açmaktadır.

³⁹¹ <https://freemanlaw.com/digital-currency-transmission-laws-state-by-state/> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

³⁹² Internal Revenue Bulletin: 2014-16 ,section 4, A-1 (https://www.irs.gov/irb/2014-16_IRB#NOT-2014-21 Erişim Tarihi: 04.09.2025).

³⁹³ <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/4763/summary/07?s=3&r=1&q=%7B%22search%22%3A%22Financial+Innovation+and+Technology+for+the+21st+Century+Act%22%7D> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

³⁹⁴ <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/senate-bill/394> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

³⁹⁵ GENIUS Act, Section 2, Art.14: “...*PAYMENT STABLECOIN.—The term “payment stablecoin”—*

(A) means a digital asset—

(i) that is or is designed to be used as a means of payment or settlement; and

(ii) the issuer of which—

(I) is obligated to convert, redeem, or repurchase for a fixed amount of monetary value; and

(II) represents it will maintain or creates the reasonable expectation that it will maintain a stable value relative to the value of a fixed amount of monetary value; and

(B) that is not—

(i) a national currency; or

(ii) a security issued by an investment company registered under section 8(a) of the Investment Company Act of 1940 ...”

17 Temmuz 2025 tarihinde ise “2025 Dijital Varlık Piyasası Netlik Yasası (Digital Asset Market Clarity Act of 2025)” kabul edilmiştir. Bu düzleme GENIUS Act’la paralellik göstermektedir. Şöyle ki; aynı tanımları kullanmakta olup GENUIS Act’a atıflar yaparak, diğer kanunlarla olan entegrasyonunu sağlamaktadır.

3.1.3.3. Türk Hukukundaki Durumu

Türk hukukunun kripto paralara yaklaşımı ise, son düzenlemelerle şekillenmeye başlamaktadır. 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun’un³⁹⁶ 3.maddesinde elektronik para “...Elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, elektronik olarak saklanan, bu Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değer...” olarak tanımlanmıştır. Bu düzenlemede de görüldüğü üzere, elektronik paranın esaslı unsurları arasında, ödeme aracı olarak kabul edilme de sayılmaktadır. Kaldı ki, elektronik para, nakit paranın dijital ortamdaki yansımasıdır³⁹⁷.

Türk hukuku açısından, kripto paranın elektronik para olarak değerlendirilmesi, mümkün değildir. Çünkü, “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik”le³⁹⁸ ödemelerde kripto varlıkların kullanılması yasaklanmıştır. Bu durum kripto paraların ortaya çıkış felsefesine aykırıdır³⁹⁹. Yönetmelikte bununla da sınırlı kalmamış; kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımına ilişkin hizmet sunulması dahi yasaklanmıştır. Bu nedenle kripto para, elektronik para olarak değerlendirilememektedir.

Kripto paralar piyasada çeşitli şekilde kullanılsa dahi iktisadi anlamda bir ortak değişim ve mübadele aracı olarak kabul edilmemektedir⁴⁰⁰. Toplumun genel kabulüne mazhar olmamıştır. Kripto parayla ödeme kabul eden kişi ve işletmeler sınırlı sayıdadır. Kaldı ki, “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik”le bu genel kabulün ülkemizde oluşması da engellenmiştir. Buna ek olarak, Türk parasını basım ve ihraç yetkisi yalnızca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına verilmiş olup başka bir kurum tarafından para basımı kanunla engellenmiştir⁴⁰¹. Bu kapsamda, kripto paraların Türk hukuku anlamında para

³⁹⁶ 27/6/2013 tarihli 28690 sayılı Resmi Gazete.

³⁹⁷ Yurtçık, Mehmet Sıddık, **Hukuki Açidan Elektronik Para**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s.62.

³⁹⁸ 16.04.2021 tarihli 31456 sayılı Resmi Gazete.

³⁹⁹ İmamoğlu, s.144.

⁴⁰⁰ Yılmaz, s.44.

⁴⁰¹ 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu m.1 f.1 : “Türkiye’de banknot ihracı imtiyazına münhasıran sahip ve bu Kanunda yazılı görev ve yetkileri haiz olmak üzere “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası” unvanı altında anonim şirket olarak bir banka kurulmuştur.”.

olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Fakat farklı ülkelerde farklı düzenlemelerin de mevcut olduğu unutulmamalıdır. Şöyle ki; El Salvador, 9 Haziran 2021 tarihinde Bitcoin’i yasal ödeme aracı olarak kabul etmiştir⁴⁰². Bu durumda, Bitcoin’in El Salvador için bir para olarak kabulü mümkün olabilecektir.

Türk Hukukunda bir başka görüş ise, kripto paraların döviz olarak değerlendirilmesi hususunu incelemiş ve döviz olarak nitelenmenin mümkün olduğunu ileri sürmüştür⁴⁰³. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın⁴⁰⁴ m.2 g ve h bentlerinde “Efektif” ve “Döviz” tanımlanmıştır. İşbu kararda döviz “...Efektif dahil yabancı parayla ödemeyi sağlayan her nev’i hesap, belge ve vasıtaları...” ifade etmektedir. Yukarıda da değindiğimiz üzere, El Salvador’un Bitcoin’i bir ödeme aracı olarak kabulü ile Bitcoin’in yabancı ülke parası olarak değerlendirilmesi ihtimali güç kazanmıştır. Buna binaen yabancı parayla ödemeyi sağlayan her türlü vasıta bizzat mevzuatta döviz olarak tanımlanmaktadır. Bu görüş mevzuatta engel bulunmamasından hareketle kripto paranın döviz olarak nitelenebileceğini ileri sürmektedir. Ancak aksi yönde görüş de kripto paranın, mevzuatla örtüşmediği ve yapısı gereği döviz olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştü.⁴⁰⁵ Bitcoin’in bir ödeme aracı olduğu hususu su götürmez bir gerçektir. Sonuçta para transferi maksadıyla üretilmiş bir varlıktır. Ancak para olma hususu, her ne kadar El Salvador’un girişimiyle güçlenmiş olsa da genel kabule mazhar olmuş değildir. Bununla birlikte, bir ödeme aracı olma vasfı “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik”le engellenmiştir. İşte bu nedenle, mevcut mevzuat gereği, Bitcoin ve diğer kripto paraların döviz olarak kabulü mümkün değildir.

“7518 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴⁰⁶”la kripto varlıklara ilişkin beklenen düzenleme yapılmıştır. İşbu kanun Avrupa Komisyonunun “Kripto Varlıklar Piyasası Düzenlemesi (*Regulations on Markets on Crypto Assets-MiCA*)” ile paralellik göstermektedir; ancak daha dar kapsamlı bir düzenlemedir. Ayrıca kanun hazırlanırken temel saikin aracı kurumların durumunu düzenlemek ve vergi almak olduğu görülmektedir⁴⁰⁷. Bununla birlikte blokzincir ağındaki anonimliğin ülkemizde hizmet veren

⁴⁰² <https://www.investopedia.com/el-salvador-accepts-bitcoin-as-legal-tender-5200470> (Erişim Tarihi: 23.04.2025).

⁴⁰³ İmamoğlu s.150.

⁴⁰⁴ 11.08.1989 tarihli 20249 sayılı Resmi Gazete.

⁴⁰⁵ Köse, M.Y.ve Köstekçi, A. **Kripto Para Olgusu ve Vergilendirme Sorunları**, 2023, s.98.

⁴⁰⁶ 02.07.2024 tarihli 32590 sayılı Resmi Gazete.

⁴⁰⁷ 7518 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Genel Gerekçe; “...Ülkemizde de kripto varlık platformlarında hesap açıp alım satım işlemlerini deneyimleyen kişi sayısının 10 milyon civarında olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla uluslararası örneklerde olduğu gibi ülkemizde de platformların düzenleme altına alınması gereği kabul görmüştür.

Düzenleme sürecinde yapılan çalışmalarda blokzinciri teknolojisinin finans ve diğer alanlarda kullanımının sağlayacağı faydalar dikkate alınmış, bu yenilikçi ekosistemin gelişimini engelleyici bir yaklaşımdan uzak durulmuştur. Bir başka ifadeyle Kanun Teklifi blokzinciri teknolojisini değil, bu teknolojiye

hizmet sağlayıcılara çeşitli yükümler getirilerek aşılması hedeflendiği ortadadır. Yani temel amaç kayıt dışılığı ortadan kaldırarak vergilendirilebilir geliri tespit etmek ve hizmet sağlayıcıların genel işleyişini regüle etmektir. Anlaşılacağı üzere işbu kanun kapsamlı bir düzenleme getirmeyip kripto paranın ne olduğuna ilişkin kesin bir tanımlama yapmamaktadır. Zaten kanun metninde esas alınan kavram MiCA’da olduğu gibi “Kripto Varlık”tır. Kanunun 1.maddesinin bb bendinde Kripto varlık “... *Dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak elektronik olarak oluşturulup saklanabilen, dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan ve değer veya hak ifade edebilen gayri maddi varlıklar...*” olarak tanımlanmıştır. Bu kavram kripto paranın da ötesinde bir üst başlıktır. Yani blokzincir üstünde değer veya hak ifade eden NFT’ler⁴⁰⁸, Kripto paralar, video, sanat eserleri, menkul kıymetlere özgü haklar içeren kripto varlıkları ifade etmektedir⁴⁰⁹.

Hem kanun gerekçesi hem de 7518 Sayılı kanunla değişik 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunun 13.maddesi incelendiğinde; kanun koyucunun alıcısına tanınan haklara ve imkânlara göre kripto varlığın niteliğinin belirlenmesini esas aldığı görülmektedir. Yani, kanunla bir tanımlama yapılmış olsa dahi genel geçer bir hukuki niteleme bulunmamaktadır.

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu 13.maddesinde “Sermaye piyasası araçlarının kaydıleştirilmesi” konusu düzenlenmekle birlikte sermaye piyasası araçlarının kripto varlık olarak ihracı mümkün kılınmış fakat kripto varlıkların sermaye piyasası aracı olduğu ifade edilmemiştir. Yani 6362 sayılı SPK’da düzenlenmekle sermaye piyasası aracı olduğu kabul edilmemektedir. Kaldı ki 6362 sayılı SPK m.3/ş “...Sermaye piyasası araçları: Menkul kıymetler ve türev araçlar ile yatırım sözleşmeleri de dâhil olmak üzere Kurulca bu kapsamda olduğu belirlenen diğer sermaye piyasası araçlarını...” ifade ettiği düzenlenmiştir. Ancak kripto varlıklar bu tanım içine girmemektedir⁴¹⁰. Zaten Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik m.3/1’de kripto varlıklar “...menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı olarak nitelendirilmeyen gayri maddi varlıkları...” ifade ettiği düzenlenmiş olup yönetmelikle de bir sermaye piyasası aracı olmadığı açıkça belirtilmiştir.

Kripto paraların hukuki niteliğinin ne olduğu ise halen bir muammadır. Bu kapsamda bizim de desteklediğimiz görüş, eşyaya ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanabileceğidir⁴¹¹.

dayanmakta olan kripto varlıkların platformlar nezdindeki alım satım faaliyetlerini düzenlemeyi amaçlamaktadır...”

⁴⁰⁸ Non-Fungible Token (NFT) misli olmayan ve bölünemeyen kripto varlıkları ifade etmektedir. Bk. **Bilgili/Cengil**, s.287.

⁴⁰⁹ 7518 sayılı Kanun m.1/bb Gerekçesi.

⁴¹⁰ **Yılmaz**, s.89; **İmamoğlu**, s.111.

⁴¹¹ **Yılmaz**, s.61; Özdemir, Gençler, “Kripto Paraların Eşya Niteliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, S.1, 2021, s.289-306, s.302.

Eşyanın tanımı Türk hukukunda kanun koyucu tarafından yapılmamıştır. Çünkü zaman ve ihtiyaçlara göre kapsamının değerlendirilmesi işi doktrin ve içtihatlarla bırakılmıştır⁴¹². Doktrinde ve içtihatlarda yapılan eşya tanımlaması ise “...kişilerin üzerinde hâkimiyet kurabildiği, ekonomik değeri ve maddi varlığı olabilen maddeler...” şeklindedir⁴¹³. Burada görüldüğü üzere eşya kavramının beş temel unsuru mevcuttur:

- 1- Kişilik dışı olması
- 2- Sınırları belirli olması
- 3- Üstünde hâkimiyet kurmaya elverişli olması,
- 4- Ekonomik değer arz etmesi
- 5- Cismani varlığı bulunması

Kripto paraların, eşya niteliğini haiz olması için bu unsurları sağlaması gerekmektedir. Öncelikle kripto paralar kişilik dışıdır. İnsan vücuduyla yahut kişilik haklarıyla hiçbir bağı yoktur. Kripto para cüzdanlarında, kripto paralar belirli miktarda bulunmakta olup her biri ayrı ayrı, hatta parçalar halinde dahi işlemlere konu olabilmektedir. Sonuç olarak, sınırları belirlenebilir durumdadır. Kripto paralar, sıcak veya soğuk cüzdanlarda muhafaza edilebilmektedir. Yalnızca o cüzdana ait açık ve gizli anahtarı bilen, yani o cüzdana erişimi bulunan kişi tarafından kullanılabilir. Bu durumda, kripto paralar üstünde hakimiyet kurulabildiği de aşikardır. Kripto paralara ait toplam hacim 2,97 trilyon dolardır⁴¹⁴. Her bir kripto paranın da serbest piyasada kendine ait fiyatı bulunmakta olup ekonomik değer arz etmektedir. Ancak kripto paralar cismani bir varlığa sahip değildir. Bu nedenle eşya olarak kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir.

Ancak kanun koyucu eşyanın cismani bir varlığa haiz olmasına istisnalar getirmiştir. TMK m.762’de taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerin taşınır mülkiyeti kapsamında değerlendirilebileceği düzenlenmiştir. Bağımsız ve sürekli hak olarak tabir edilen bazı hakların⁴¹⁵ aynı hak konusu yapılabileceği düzenlenmiştir⁴¹⁶.

Kripto paralar ilişkin kanun boşluğu mevcuttur. Bu durumda hakim önüne kripto paranın hukuki niteliğine ilişkin bir uyuşmazlık geldiğinde TMK m.1 f.2 gereği örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona

⁴¹² Özdemir, s.298.

⁴¹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 27.02.2018 T. 2014/429 E. 2018/68 K.; Sirmen, Ayşe Lale, **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, 6.Baskı, Ankara, 2018, s.4.

⁴¹⁴ <https://coinmarketcap.com/charts/> (Erişim Tarihi: 25.04.2025).

⁴¹⁵ TMK m.704- “...Taşınmaz mülkiyetinin konusu şunlardır: 1. Arazi, 2. Tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, 3. Kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler...”.

⁴¹⁶ Sirmen, s.5.

göre karar vermesi gerekir. Burada hakimden beklenen her ne kadar cismanilik özelliğini taşımasa da kanun koyucunun gerekli gördüğü yerde bu özelliği esnetebildiğini dikkate alarak niteliğine uygun düştüğü ölçüde taşınır eşyaya ilişkin hükümleri kıyasen uygulamasıdır⁴¹⁷. Her ne kadar maddi bir varlığı olmadığı düşünülse de kripto para, bilgisayar yazılımı olarak değerlendirilen sıcak cüzdanlarda saklanabildiği gibi, flash bellek görünümlü yahut kağıda basılı durumda olan fiziki cüzdanlarda da -yani soğuk cüzdanlarda- saklanabilir. Bu durumda, cismani bir varlığı olduğu kabulünün önü açılmaktadır.

Fotoğraf 3. 2: USB Donanım Formunda Soğuk Cüzdan

Fotoğraf 3. 3: Kağıt Formunda Soğuk Cüzdan

Son olarak, kripto paralar başta Türkiye olmak üzere, tüm dünyada bir yatırım aracı olarak da görülmektedir. Hele ki, kripto paranın ödeme aracı olarak kullanımının yasaklanması sonrası, Türk piyasasında yalnızca bir yatırım aracı gibi değerlendirilmeye başlamıştır. Hatta bu husus, kripto paralara ilişkin uyuşmazlıklarda, yetkili mahkemenin tayininde dahi dikkate alınmaktadır⁴¹⁸. Bu kapsamda, kripto paralara taşınabilir eşyaya ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması mevcut konjoktüre de uygun olacaktır.

⁴¹⁷ Özdemir, s.302; Bilgili/Cengil, s.176.

⁴¹⁸ İzmir BAM 17. Hukuk Dairesi, 12.05.2022 tarihli ve 2022/727 E., 2022/864 K. : "... 27 Haziran 2013 tarih ve 28690 sayılı Resmî Gazetede 6493 sayılı "Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun" yürürlüğe girdiği, ödeme ve elektronik para hizmetlerine bir mevzuat alt yapısı oluşturulmaya çalışıldığı belirtilmiş olup, dava dilekçesi içeriğinden, davacının yatırım/ kazanç amaçlı söz konusu kripto parayı satın aldığı anlaşılmaktadır. Davacı tacir değildir. Öte yandan davacı tarafın işlemi dijital paralardan gelir elde etmeye yönelik olduğundan tüketici işlemi olarak kabul edilemez..." (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/izmir-bam17-hd-e-2022-727-k-2022-864-t-12-5-2022> Erişim Tarihi: 05.09.2025)

3.1.4. Kripto Para Transferlerinin İşleyişi

Kripto para transferleri uçtan uca (peer to peer- P2P) formatı içerisinde gerçekleşmektedir. Bir aracısı bulunmamakta olup bizzat sistem içerisinde cüzdan sahipleri arasında anlık olarak gerçekleşir. Fakat öncelikle hem alıcının hem de göndericinin kripto para cüzdanlarının olması gerekir. Bu cüzdanlara erişim hususunda gizli anahtar öne çıkar. Ardından gönderici, alıcının hesabına ait açık anahtarı öğrenmelidir. Bu açık anahtarın (örneğin: 16buEwTNBi9xRx3giC9vvp6rFUX8j2Sc7c) bilinmesiyle birlikte gönderi adresine alıcıya ait açık cüzdan adresi yazılarak işlem gerçekleştirilir. Yanlış cüzdan adresi girilmesi halinde işlemi geri almak mümkün değildir⁴¹⁹. Durumu somutlaştırmak açısından açık anahtarı IBAN, kapalı anahtarı ise banka şifresine benzetebiliriz⁴²⁰.

From	To
1 bc1pgrc0cvmmms2vutp4gnendh9fs0tkqrh788jm7tr64g... 0.00319077 BTC • \$350.16	1 bc1pkcrg69dcyzsky8023x9xx448vguhmp0t7xy0ycd8pfcx5... 0.00316703 BTC • \$347.55
	2 bc1q6mk5tdatjp8jy7ard4nkp96vlgczts39xn05xh 0.00001823 BTC • \$2.00

Fotoğraf 3. 4: B421itcoin Anlık İşlem Örneği⁴²¹

İşlemin gerçekleştirilebilmesi için cüzdanınızda kullanılan ağın çalıştığı kripto paranın bulunması gerekmektedir. Yani eğer Bitcoin ağı üstünden gönderiliyorsa cüzdanda işlem komisyonuna yetecek kadar fazlalık Bitcoin bulunmalıdır. Bu ağ BNB Smart Chain(BEP20) ağı ise BNB, Ethereum ağı (ERC20) ise Ethereum, göndericinin cüzdanında bulunmalıdır. Bu komisyonlar ağdan ağa farklılık gösterdiği gibi parasal karşılığı da ağın kullandığı kripto paranın değerine göre değişmektedir. Yani BNB Smart Chain(BEP20) ağı üstünde yapılan 10 USD'lik bir işlemde alınan komisyon BNB 350 USD iken 0.03 USD olabilirken BNB 500 dolara çıktığında komisyon ücreti 0.07 USD olabilmektedir. Bunun dışında para transferlerinden farklı olarak, kripto para işlemlerinde, parite farkı kaynaklı kayıplar yaşanmamaktadır.

⁴¹⁹ Büyükdoğan, s.47.

⁴²⁰ Bilgili/Cengil, s.162.

⁴²¹ <https://www.blockchain.com/explorer/mempool/btc> (erişim tarihi:04.09.2025)

3.1.5. Uluslararası Ticarete Kripto Paraların Kullanımı

Uluslararası ticarete hız gitgide önem kazanmıştır. Günümüzde uluslararası ödemelerin temel aracı SWIFT ağı haline gelmiştir. Hatta uluslararası ödemelerin gerçekleştirilebilmesinde SWIFT üyeliği bir standart haline gelmiştir⁴²². Ancak, bu sistem de gerek duyulan hızdan yoksun kalmıştır. Buna ek olarak, SWIFT bankalar arası güvenli iletişimi sağlayan bir sistem olup ödeme ve hesapların takibi gibi fonksiyonları icra etmemektedir⁴²³. Bu işlemler bizzat banka personeline yapılmaktadır. Bu da hem işlem maliyetini artırmakta hem de süreci uzatmaktadır.

Bu duruma alternatif olarak ise 2009 yılında blokzincir üstünden işleyen kripto para ortaya çıkmıştır. Kripto paranın ortaya çıkışındaki saik, merkezi olmayan, aracısız bir ağ yaratarak para transferlerini kolaylaştırmaktır. Bitcoin sonrasında da bu fikirle, Ripple (XRP), Stellar(XLM) gibi düşük maliyetli ve hızlı şekilde para transferlerine yönelik kripto paralar da oluşturulmuştur.

Kripto parayla yapılan ödemelerde, ödeme anlık gerçekleşmektedir. Yani, transfer talimatı verildikten sonra işlemin iptali mümkün değildir. Bu açıdan, ödemenin malın teslimi öncesi yahut teslimi sonrası yapılması halinde, peşin ödeme ve mal mukabili ödemeyle benzeştiği söylenebilir. Ayrıca, aynı bu ödeme yöntemlerinde olduğu gibi, ürün ya da hizmeti sunanın ödemenin mal ya da hizmetin teslimi sonrasında yapılması halinde, ödeme alacağı garanti altına alınmamıştır. Ödemenin peşin olarak yapılması durumunda ise, malın alıcıya ulaşması garanti altına alınmamıştır. Bu anlamda, taraflara güvence sağlamayan bir yöntemdir. Taraflar arasında, vesaik mukabili ödeme, akreditif ve banka ödeme yükümünden farklı olarak ikinci bir ilişki bulunmamaktadır. Aradaki ödeme ilişkisi de salt satım ya da hizmet sözleşmesine dayanır.

Kripto paraların uluslararası ticarete kullanımı daha düşük işlem ücretleri sağladığı gibi kur farklarından doğan zararların önüne geçilmesini de sağlamaktadır. Ayrıca banka transferleri günlerce sürebilirken kripto para transferleri saniyeler içerisinde gerçekleşmektedir. Bu hız faktörü araya banka gibi aracı kurumların girdiği vesaik mukabili ödeme, akreditif ve banka ödeme yükümü gibi yöntemler karşısında daha da öne çıkmaktadır. Çünkü bu yöntemlerin karmaşık yapısı taraflar arasındaki menfaat dengesine hizmet etse de maliyet ve harcanan zamanın artmasına neden olmaktadır.

Kripto paraların bir diğer cazibesi ise ödeme işlemlerinde taraflara ciddi şekilde kolaylık sağlamasıdır. Kripto para cüzdanlarının arayüzleri basit olup mobil bankacılık transferlerine

⁴²² Bayram, Importance, s.172.

⁴²³ Bayram, Importance, s.180.

benzerlik göstermektedir. Bu nedenle mobil bankacılıktan havale yahut EFT yapan herkes kolaylıkla kripto para transferi yapabilecektir.

Genel olarak kripto paralar, bir değere endeksli değildir. Yapısı gereği, hareketli yapıdadırlar. Devlet kontrolü bulunmaması ve spekülatif bir piyasa olması nedeniyle fiyatlar anlık olarak dalgalanabilmektedir. Bu durum kripto paralara dair bir dezavantaj olursa dahi USDT ve BUSD gibi dolara endeksli stablecoin'lerin ödemelerde tercih edilmesi fiyat dalgalanmalarının önüne geçmeyi kolaylaştıracaktır. Bu nedenle uluslararası ticarete stablecoin'lerin kullanımı önerilmektedir⁴²⁴.

Kripto paralara ilişkin yegane sorun, hukuken para olarak kabul edilmemesidir. Aksi durumda, ayrı bir ödeme yöntemi olarak incelenmesi gerekmezdi. Şöyle ki; ürün yahut hizmetin teslimi öncesi ödemenin yapılması halinde peşin ödeme, sonrasında yapılması halinde mal mukabili ödeme olarak kabul edilmeliydi. Fakat, kripto paralar ne iktisadi anlamda⁴²⁵ ne de hukuken para değildir.

Bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre, kripto paraların taşınır eşya gibi değerlendirilmesi gerekmektedir⁴²⁶. Bu durumda kripto paraların mal bedelinin ödenmesinde kullanılmasının taraflar arasındaki sözleşmede kararlaştırılması halinde işbu sözleşmenin niteliği değişmektedir. Yani bir satım sözleşmesi yerine malların takası söz konusu olup trampa sözleşmesi ortaya çıkmaktadır. Eğer ki bir hizmetin karşılığı olarak kripto parayla ödeme yapılacaksa karma sözleşme ortaya çıkacaktır. Yasalarda düzenlenen çeşitli sözleşme tiplerine ait edimlerin kanunun öngörmediği biçimlerde bir araya getirilmesiyle oluşan yeni sözleşmeye "Karma Sözleşme" denilmektedir⁴²⁷. Bir hizmetin sunulmasına ilişkin edimle, bir mal olarak ele alınabilecek kripto paranın mülkiyetinin aktarılması edimi kanunda öngörülme-yen bir şekilde bir araya getirilmiş ve yeni bir sözleşme tipi oluşturulmuş olacaktır.

Sonuç olarak kripto parayla yapılacak ödeme asıl ilişkisinin niteliğini değiştirmektedir. Bu nedenle mevcut düzenlemeler neticesinde kripto parayla yapılacak ödemeler uygulamada kullanılan yöntemlerden farklılık arz etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın düzenlediği Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik m.3 f.2'de Kripto varlıkların ödemelerde doğrudan veya dolaylı şekilde kullanılamayacağı düzenlenmiştir. İşbu Yönetmeliğin 2.maddesinde ise "...1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının (I) numaralı bendinin (f) alt bendi ile dördüncü fıkrası ve 20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat

⁴²⁴ Büyükdoğan, s.80.

⁴²⁵ Yılmaz, s.46.

⁴²⁶ Bilgili/Cengil, s.176; Özdemir, s.302.

⁴²⁷ Zevkililer, Aydın/Gökyayla, Kadir Emre, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Turhan Kitabevi, 19.Bası, Ankara, 2019, s.17.

Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunun 12 nci maddesinin üçüncü fıkrası ile 18 inci maddesinin altıncı fıkrası...” dayanak gösterilmiştir. 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununa göre bu yasağa uymamanın yaptırımı ise m.68’de adli para cezası olarak belirlenmiştir⁴²⁸. Ancak bu yaptırımın süjesi kripto para hizmet sağlayıcılarıdır. Cüzdan sahiplerine kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımı yönetmelikle yasaklansa da bu yasağın aşılması halinde cüzdan sahiplerine uygulanacak bir yaptırım düzenlenmemiştir.

6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun’da ise yönetmeliğe aykırılık halinde uygulanacak yaptırım 27’inci maddenin 1’inci fıkrasında düzenlenmiştir. Burada da öngörülen yaptırım idari para cezası olup bunun da süjesi yine hizmet sağlayıcıdır⁴²⁹. Yani cüzdan sahiplerine yönelik bir yaptırım bu kanunda da bulunmamaktadır.

Şunu da belirtmekte fayda vardır ki kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımının yasaklanması Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının çıkardığı bir yönetmelikle yapılmıştır. Ancak Anayasamızın 48’inci maddesinde çalışma ve sözleşme hürriyeti düzenlenmiştir. Sözleşme hürriyeti de temel hak ve özgürlükler arasında yer almaktadır. Yine Anayasamızın 13’üncü maddesinde “...Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir...” denilmekle temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemelerin yalnızca kanunla yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle sözleşme hürriyetine kısıtlama getiren Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik, kanunilik ilkesine aykırıdır⁴³⁰.

Bu yasak kripto paraların uluslararası ticarete kullanımını engelleyemez. Zira sistemin çalışmasına devletler tam olarak müdahale edememektedir. Yani sistem içi transferlerin engellenmesi mümkün olmadığı gibi kişilere yönelik bir yaptırım da namevcuttur.

⁴²⁸ 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu m.68 f.1-a “...a) 4 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında ve açık piyasa işlemleri ile ilgili 52 nci maddesinde verilen yetkiler çerçevesinde Banka tarafından yapılan düzenlemelere uymayan; 40 ıncı maddesinin (II) numaralı fıkrası uyarınca zorunlu karşılık ve umumi disponibilitate için tespit edilen oranları süresi içinde tesis etmeyen veya eksik tesis eden bankaların ve diğer mali kurum ve kuruluşların görevli ve ilgilileri hakkında ikiyüz günden dört yüz güne kadar adli para cezasına...”

⁴²⁹ 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun m.27 f.1: “...Bu Kanunda ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılacak düzenlemelerde ve alınan kararlarda yer alan ve bu Bölümde ayrı bir cezai yaptırım öngörülme-yen hususlara aykırı davranan ve sistem işleticisi veya ödeme hizmeti sağlayıcısı olarak faaliyet gösteren tüzel kişiler hakkında Banka Yönetim Komitesince kırk bin Türk lirasından dokuz yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir. Ancak, bu suretle menfaat temin edilmiş ya da zarara sebebiyet verilmiş olunması hâlinde verilecek idari para cezasının miktarı bu menfaatin ya da sebep olunan zararın iki katından az olamaz. Bu kabahatlerden birinin idari yaptırım kararı verilinceye kadar birden çok işlenmesi hâlinde, ilgiliye bir idari para cezası verilir ve verilecek ceza iki kat artırılır. Ancak, bu kabahatin işlenmesi suretiyle bir menfaat temin edilmesi veya zarara neden olunması hâlinde idari para cezasının miktarı bu menfaat veya zararın üç katından az olamaz...”

⁴³⁰ Yılmaz, s.39.

Bununla birlikte uluslararası ticari ilişkilerde yabancılık unsuru mevcut olup bu ilişkiye uygulanacak hukukun tayini gerekmektedir. Bu durumda 5718 sayılı MÖHUK m.24'e göre uygulanacak hukuk tayin edilecektir. Tarafların Türk Hukuku dışında bir hukukun uygulanmasını sözleşmede seçmeleri halinde o hukuk düzeni uygulanacaktır. Bu durumda yönetmelikle getirilen yasağın kapsamı dışına çıkılabilecektir. Tarafların hukuk tayini yapmamış olması halinde aradaki ilişkiye, MÖHUK m.24/4 gereği sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu durumda karakteristik edim borçlusunun kim olduğunun tespiti öne çıkar. Eğer ki karakteristik edim borçlusu yabancı kişi yahut kurum ise yine yönetmelikle getirilen yasak aşılmış olacaktır.

SONUÇ

Uluslararası ticarete kullanılan pek çok ödeme yöntemi bulunmaktadır. En eski ödeme yöntemleri olarak, peşin ödeme ve mal mukabili ödeme düşünülebilir. Kaldı ki; en ilkel yapıdakiler de bunlardır. Pratik gereklilikler ve oluşan imkanlar, yeni ödeme yöntemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunlar, tarihsel süreç içerisinde popülerlik kazanmış ve gelişen teknolojiler ve imkanlar neticesinde, değişikliğe uğrayarak günümüzdeki hallerine ulaşmıştır. Ancak bu, değişimin durduğu anlamına gelmemektedir. Bilakis, 21.yy gelişmelerin sürat kazandığı bir dönem olmuştur. Gelişen bilişim teknolojileri, pek çok alana nüfuz ettiği gibi, ödeme sistemlerinde de pek çok yöntem içerisine entegre olmuştur. Bunun en iyi örneği, SWIFT sisteminin bankacılıkta aktif olarak kullanımınıdır. Ancak, bununla da sınırlı kalmamış ve blokzincir ağı üretilmiştir. Blokzincir inovatif bir ortak veri kayıt sistemidir. Bu yapı kripto paraları doğurmuştur. Günümüzdeki tartışmalar arasında blokzincirin diğer ödeme metotlarına entegrasyonu tartışılmaktadır. Akreditifteki belgelerin sunumunun blokzincir üstünden yapılarak ödemelerin de blokzincir üstünden gerçekleştirilmesine yarayan otomatik bir sistemin çalışmaları yapılmaktadır.

Ancak unutulmamalıdır ki; her ne kadar sistemler gelişse de bazı kronik sorunları bünyesinde barındırır. Burada önemli olan husus menfaatler dengesidir. Her bir ödeme yönteminin kendi içerisinde farklı menfaat dağılımı mevcuttur. Uluslararası ticarete ithalatçıların ve ihracatçıların tercih ettikleri ödeme yöntemleri hakkında bilgi sahibi olması hak kaybına uğramamaları için zaruridir. Zira evrak ve prosedürel süreçlerin karmaşık yapısı bu alanda ihtisas gerektirmektedir. Nispeten daha basit ödeme yöntemleri tercih edilse dahi bunlarda da menfaatler dengesi taraflardan biri lehine değişebilmektedir.

İhracatçı lehine ödeme yöntemlerini sıralarsak:

- 1- Peşin ödeme
- 2- Ödeme peşin yapılmak üzere kripto parayla ödeme
- 3- Akreditif
- 4- Banka ödeme yükümü
- 5- Vesaik mukabili ödeme
- 6- Açık hesap
- 7- Ödeme teslimat sonrası yapılmak üzere kripto parayla ödeme
- 8- Konsinye satım

olarak sıralamak mümkündür. Ancak ithalatçı lehine olan sıralama ise bu listenin tam tersidir.

Vesaik mukabili ödeme, uluslararası ticarete sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Hukuki niteliği doktrinde tartışılmıştır. Birden fazla tarafın bulunduğu bir ilişki olması nedeniyle tek bir nitelime altında değerlendirilmesi mümkün değildir. Taraflar arasındaki ilişkiler özel olarak incelenmek zorundadır. Amir ve gönderi bankası arası ilişki, doktrindeki baskın görüş tarafından, vekalet akdi olarak değerlendirilmiştir. Azınlık görüş ise hizmet akdi olduğunu ileri sürmektedir. Baskın görüş doğrultusunda hareket edecek olursak, gönderi bankası ve tahsil bankası arası ilişki de alt vekalet olarak değerlendirilmelidir. Fakat tahsil bankası ve muhatap arasında tam anlamıyla sözleşmesel bir ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle ne hizmet akdi ne de vekalet akdi olarak nitelenebilir. Burada tahsil bankası ve muhatap arasında bir sözleşmesel ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle bu ilişkinin tanımlanmasında belirsizlikler mevcuttur. Vesaik mukabili ödemede, süreci başlatan amir ve muhatap arası ilişki olup, onların arasındaki sözleşmenin bir ard etkisi olarak tahsil bankası ve amir arası ilişki ortaya çıkmıştır. ihracatçı gönderi bankasına tahsil talimatı verirken, satım sözleşmesinde doğan bir yan edim yükümü olarak, ithalatçının zarara uğramaması saikini de bu talimata zımnen aktarmaktadır. Tahsil talimatı ve buna dayanan evrakları, teslim alan bankaların da bu metinler kapsamında hareket etme zorunlulukları nedeniyle, ithalatçıya karşı onu korumakla yükümlendiği kabul edilmelidir. Bu kapsamda tahsil bankası ve muhatap arasında “Üçüncü Kişiyi Korucuyu Etkili Sözleşme Teorisi” kapsamında, edim yükümünden bağımsız bir borç ilişkisinin doğduğunu düşünmekteyiz.

Akreditifle ödeme, diğer ödeme yöntemlerine nazaran tarafların menfaatlerinin daha dengeli olduğu bir yapıdır. Bu nedenle, yıllarca tüm dezavantajlarına rağmen uluslararası ticaretin aktörleri tarafından tercih edilmiştir. Karmaşık yapısı, konunun uzmanlarında bile uygulanmasına dair şüpheler yaratabilmektedir. ICC bu konuya el atmış ve muhtelif düzenlemelerle, akreditiflere ilişkin kuralları koymuştur. Ancak yeni sorunlar ve yeni gelişmeler, akreditiflere dair daha çok soruyu beraberinde getirmektedir. ICC, UCP kurallarını sürekli olarak güncelleyerek ve buna ek düzenlemeler getirerek akreditife ilişkin standart uygulamalar yaratmaktadır.

Akreditiflerin hukuki niteliğine ilişkin tartışma halen devam etmektedir. Ancak doktrindeki baskın görüş, akreditifteki ilişkileri parçalara ayırarak, bu ilişkileri ayrı ayrı nitelime yoluna gitmiştir. Bu şekilde muhtelif ilişki özelinde uygulanacak hükümlerin tayini de netleşmiş olmaktadır. Bu ilişkiler temelinde tarafların yükümleri de tespit edilmektedir.

Akreditiflerin türleri ise uygulayıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu husus, her bir türün özellikleri incelendiğinde açıkça görülmektedir.

Akreditifler, katı uygunluk ilkesi kapsamında değerlendirilirler. Şöyle ki, ibraz edilen evrakın birbirine ve akreditife uygun olması gerekmektedir. Aksi durum evraka rezerv koyulmasına sebep olabilecektir.

Akreditifteki hantal yapının ve maliyetlerin önüne geçmek için ICC alternatif bir ödeme biçimi olan banka ödeme yükümünü yaratmıştır. Bu yöntem, daha otonom bir sistem yaratsa da uygulamada çok da kabul görmemiştir. Zira uluslararası ticaretin aktörleri, bir insanı makineye tercih etmektedir. Zaten banka ödeme yükümüne olabilecek potansiyel ilgi, kripto paranın ortaya çıkışıyla, kripto para birimlerine ve blokzincir teknolojisine kaymıştır. SWIFT dahi kendi TMA'sını desteklemeyi bırakmış ve bu hizmet bazı firmalarca sağlanır hale gelmiştir.

Kripto parayla ödemeye nazaran diğer yöntemlerde daha sağlam bir hukuki zemin mevcuttur. Çünkü gerekli düzenlemeler uluslararası kuruluşlarca yapılmış ve ülkelerce bu regülasyon ve sözleşmelere taraf olunmuştur. Öte yandan hukuki zeminin sağlamlaşmasında, bu yöntemlere ilişkin uyuşmazlıklardan çıkan içtihatların da etkisi vardır. Fakat kripto paralara ilişkin regülasyonlar, geç ortaya çıkmış ve yapılan düzenlemeler de Türkiye örneğinde olduğu gibi, yetersiz kalmaktadır. Ülkelerin kripto paraya karşı tutumu, genellikle çekimserdir. Zira kripto paraların anonim ve müdahaleye kapalı yapısı, devletler üstünde mali kaygılar oluşturmaktadır. Bununla birlikte, kripto paraların yasadışı işlemlerde kullanıma açık yapısı da devletleri ona karşı çekimser davranmaya itmektedir. Ancak kullanıcılar açısından pratik faydası dikkate alındığında kullanışlı bir yöntem olduğu yadsınamaz.

Kripto paraların temeli olan blokzincir teknolojisi de finansal sistemlere, yenilikler getirmiştir. Blokzincir üstünde çalışmalar ve geliştirmeler, yapılmaya başlanmıştır. Hatta bu sistemin geliştirilmesinde, bankaların büyük payı olduğu da söylenebilir. Günümüzde SWIFT sisteminin maliyetli ve yavaş kalması neticesinde blokzincirin bir alternatif olarak kullanılması düşünülmektedir. Hatta Ripple Labs, bu konuda SWIFT'e alternatif olması amacıyla kendi blokzincirini geliştirmiştir. Bu platformun kullanıcıları bankalar ve finans kuruluşlarıdır.

Ülkelerin kripto paralara yaklaşımları ise farklılık göstermektedir. Her bir ülkenin kendi düzenlemesini getirmesi, yeknesak bir uygulamanın oluşmasını engellese de düzenlemeler arasında benzerlik olduğu da yadsınamayacaktır.

Kripto paranın ne olduğu Türk hukukunda tam olarak tanımlanmış değildir. Kanun koyucu, 7518 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la kripto varlık kavramını “... *Dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak elektronik olarak oluşturulup saklanabilen, dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan ve değer veya hak ifade edebilen gayri maddi varlıklar...*” olarak tanımlanmıştır. Fakat bu kavram kripto paranın çok daha üstünde çerçeve bir kavram olarak yer almaktadır. Sonuç olarak kripto para, Türk hukukunda tam bir tanımlamaya kavuşmamıştır.

Mevcut mevzuat ışığında, kripto para niteleme taşınır eşya olarak nitelenmelidir. Her ne kadar cismanilik unsuru sağlanmasa da kanun koyucu çağın gereklerine göre, bu unsuru esnetebilmektedir. Bu kapsamda kripto paraya taşınır eşyaya ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması mümkündür. Kaldı ki kripto paranın soğuk cüzdanlarda saklanması durumunda bu kabulün güç kazandığı da ortadadır. Taşınır eşya olarak kabul durumu aynı zamanda kripto paraya Türk piyasasında bir yatırım aracı olarak bakılmasıyla da uyushmaktadır.

Türkiye’de kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımı, “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik”le yasaklanmıştır. İşbu düzenleme, bir yönetmelikle yapılması sebebiyle Anayasa’ya aykırıdır. Zira kanunilik unsurunu, barındırmamaktadır. Bununla birlikte “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik”le birlikte kripto para transferini gerçekleştiren cüzdan sahiplerine yönelik bir yaptırım da mevcut değildir. Yani fiili anlamda bir yasak olduğu da söylenemeyecektir.

Son olarak uluslararası ticaretin yabancılık unsuru taşıması nedeniyle yönetmelikle getirilen yasağın aşılması da pek tabi mümkündür. Zira, taraflar arasındaki sözleşmede, yabancı bir hukukun uygulanacağını düzenlenmesi durumunda yönetmelik uygulama alanı bulamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmadova, S. ve Erek, M. (2022). *A Review on Ripple, a Financial Intermediary Coin*. Akademik İzdüşüm Dergisi, C.7, S.2, s.117-130.
- Akça, H. (2009). *Vesaik Mukabili Ödemeden Doğan Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Akkaya, Ü. (2005). *Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili Ödeme Şekillerinin Karakteristik Özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Al Kılıç, Ş. (2010). “*Uluslararası Ticarete Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi*”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 2, s. 1-44.
- Atalay, E. (2011). *Uluslararası Ticaret Hukukunda Vesaik Mukabili Ödeme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Aydın, G. S. ve Ersöz, O. (2020). *Akreditif Açtıran ile Akreditif Bankası Arasındaki İlişki*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S.1, s. 521-556
- Bahtiyar, M. (1990). *Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar*, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.15, S.3, s.71-88
- Baker, W. ve Dolan, J.F.(2008). *Users’ Handbook for Documentary Credits under UCP 600*. ICC Yayın No. 694, Paris, Fransa
- Battal, A. (2001). *Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Bayazıtlı, K. (2015). *Yeni Bir Ödeme Şekli Olarak Banka Ödeme Yükümlülüğü ve Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

- Bayram, O. (2017), *Dış Ticarete Yeni Ödeme Şekli Banka Ödeme Yükümlülüğü BPO-Etkinlik Analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul
- Bayram, O. (2020). *Importance of Blockchain Use in Cross-Border Payments and Evaluation of the Progress in this Area*. Doğu Üniversitesi Dergisi, C. 21, S.1, s.171-189
- Bayram, O. (2019), *Uluslararası Ticarete Tahsil Esasına Dayalı Ödeme Şekilleri (Collection Basis) ve Uygulama Adımları*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.2, S.2, s.209-216.
- Bergami, R. (2007). ISBP, Non-Bank Letters of Credit and eUCP: A Commentary. Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration, C.11, S.2, s.24-34.
- Bilgili, F. ve Cengil, M.F. (2022). *Blockchain ve Kripto Para Hukuku*. 2.Baskı. Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Bursa.
- Bingöl, Ö. (2024). *Küresel Finans Piyasalarında Kripto Paranın Konumu: Teori, Uygulama ve Gelecek Beklentileri*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Bratiloveanu, I. ve Dogaru, D.M. (2017). *The Consignment Agreement*. Revue des Sciences Politiques NO. 53•2017. Editura Universitaria Craiova, s.45-54.
- Budak, U. (2007). *Payment Transactions in International Trade*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükdoğan, B. (2022). *Kripto Paranın Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemi Olarak Kullanılmasına Dair Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Caprioli, E.A. (1992). *Le Crédit Documentaire : Évolution Et Perspectives*. Litec. Paris.
- Çebi, H. (2022). *Akreditif*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çelt, D. Ö. (2023). *Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme Teorisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Demir, B. (2010). *Uluslararası Bankacılıkta Ödeme Yöntemlerinden Akreditif ve Akreditifte Karşılaşılan Sorunlar ile Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilek, M. (2007). *Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, V. (2003). *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif*. Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş. Ankara.
- Doğan, V. (2016). *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif*. 4.Bası. Savaş Yayınevi ,Ankara.
- Doug, B. (2015). *A Basic Guide To Exporting*. 11th edition. U.S. Department of Commerce, Washington.
- Durukanoğlu, N. (2008). *Dış Ticaret Dünyası Örnek Olay ve Tablolar*. 2.Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Edwards, William C. Jr. (1979). *Introduction To The Methods Of Payment Involving Banks*. North Carolina Journal of International Law and Commerical Regulation, C.4, S.2, s.207-216.
- Ekici, A. (1995). *Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 Sayılı Yeknesak Teamül ve Uygulamaları Işığında Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri*. 1.Bası. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul.

- Ekşi, N. (2013). *Banka Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin ICC URBPO 750E kurallarının Hukuki Niteliği ve Bağlayıcılığı*, Banka ve Finans Hukuku Dergisi. C. 2, S.8, s.3-18.
- Ekşi, N. (2020). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. 4.basım. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Ercan, T. (2020). *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif ve Hukuki Niteliği*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Erdem, E. (2024). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*.3.Bası. On İki Levha Yayıncılık A.Ş. İstanbul.
- Ganne, E. (2018). *Can Blockchain revolutionize international trade?*. World Trade Organization, Geneve.
- Gary C. ve Katz R. (2012). *Collected DOCDEX Decisions 2009-2012*, ICC Publication No. 739E, Paris.
- Gary C. ve Katz R. (2012). *ICC BANKING COMMISSION OPINIONS 2009 - 2011 New Opinions on UCP 600, ISBP 681, UCP 500, URC 522 and URDG 758*. ICC Publication No. 732E, Paris.
- Giovannucci, D. (2002). *Basic Trade Finance Tools: Payment Methods in International Trade. A Guide To Developing Agricultural Markets And Agro-Enterprises*, World Bank.
- Göğer, E. (1968). *Belgeli Akreditifin Hukuki Mahiyeti ve Yargıtayın Bir İçtihamı*, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 4, S.4, s.687-757.
- Gül, R. (2010). *UCP 600 ve Bankalarda Akreditif Uygulamaları Örnek Olay İncelemeleri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Günay, G.E. (2013) *Türk Hukuku'nda Akreditif*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Hare, C. ve Neo D. (2021). *Trade Finance Technology, Innovation and Documentary Credits*, Oxford University Press, Oxford.
- Hinkelman, E. (2009). *A Short Course in International Payments*. 3rd Edition, World Trade Press, California.
- İmamoğlu, D.A. (2024). *Kripto Para Birimleri ve Türk Hukukunda Düzenlenmesi*. 5.Baskı. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Jimenez, G. (2012). *ICC Guide to Export/Import: Global Standards for International Trade*. 4th Edition, International Chamber of Commerce, ICC Publication No:686E.
- Kaya, A. (1995). *Belgeli Akreditifte Lehtarın Hukuki Durumu*. 1. Bası. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- Kostakoğlu, C. (2016). *Banka Kredileri Tüketici ve Konut Kredileri ile Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar – Akreditif*. 8.Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kurt, E. (2021). *Karşılıksız Çek Keşide Edilmesini Önlemek İçin Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Kütükçü, Y. (2021) *Alıcı ve Satıcı Firmalar Açısından Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri*. Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi, Ankara.
- Kütükçü, Y. (2013) *UCP 600 ve ISBP 745'e göre Akreditif Metinleri ve Belgeler*. Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi, Ankara
- Mendi, A. F., ve Çabuk, A. (2018). *Bitcoin'in Arkasındaki Güç: Blockchain Power Behind Bitcoin: Blockchain*. GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies, C.1, S.1, s.12-23.
- Öz, M. T. ve Oğuzman, M. K. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. C.1. 16.Bası. Vedat Kitapçılık, İstanbul.

- Öz, M. T. & Oğuzman, M. K. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. C.2. 14.Bası. Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Özalp, A. (2018). *Blockchain ve Finansman*. Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, C.7, S.1, s.105-126.
- Özalp, A. (2021). *Dış Ticarete Yeni Kurallar UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif*. 4.Baskı. Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Özalp, A. (2014). *Uluslararası Ticarete Banka Güvenceli Yeni Bir Ödeme Yöntemi: BPO*, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, C. 3, S.1, s.247-258.
- Özdemir, G. (2021). *Kripto Paraların Eşya Niteliği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1, s.289-306.
- Özel, S. (1991). *Yargıtay Kararları Eşliğinde Akreditif ve Hukuki Niteliği*. 1.Bası. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- Özkan, Z. (2022). *Akreditifte Blokzinciri ve Akıllı Sözleşmelerin Uygulanabilirliğinin Hukuki Açidan Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztaban, O. (2016). *Dış Ticaretin Finansmanı ve Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri İle Makroekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Rajawat, M. S. (2022). *Survey of International Trade Law in the Light of Recent Technological Implications*. Indian Journal of Law and Legal Research, C.4, S.1, s.1-9.
- Reisoğlu, S. (2009). *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif*. 2.baskı. Cem Web Ofset San. Tic. Ltd. Şti, Ankara.
- Reisoğlu, S. (2014). *Akreditifle İlgili 600 Sayılı Kuralların Uygulanması ve Sorunlar*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:490, Ankara.

- Kim, Sang Man, (2021). *Payment Methods and Finance for International Trade*. Springer, Singapore.
- Saraç, S. (2014). *Akreditifin Hukuki Niteliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sirmen, Ayşe Lale. (2018). *Eşya Hukuku*, Yetkin Yayınları. 6.Baskı. Ankara.
- Somuncuoğlu, Ü. (2017). *Türk Borçlar Kanunu ışığında Akreditif Hukuku*. 1.baskı, Seçkin Yayıncılık Sanayi Ticaret A.Ş. Ankara.
- Şanlı, C. (2021). *Milletlerarası Özel Hukuk*. 9.bası. Beta Yayıncılık. İstanbul.
- Top, F. (2014). Dış Ticarete Ödeme ve Teslim Şekilleri: Bucak Mermer Sektörü Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ülgen, H. Helvacı, M. Kaya, A. ve Nomer Ertan, N. F. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku*. 11.Bası. On İki Levha Yayıncılık. İstanbul.
- Yazıcıoğlu, E. (2022). *Kender-Çetingil Deniz Ticareti Hukuku*. 17.Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2023). *Türk Sermaye Piyasası Hukuku Açısından Kripto Para Birimi Bitcoin*. 2.Baskı. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Yılmazcan, A. (2016). *UCP 600 Kuralları Çerçevesinde Akreditifin İşleyişi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yurtçiçek, M.S. (2012). *Hukuki Açidan Elektronik Para*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurtsever, H. (2010). *Uluslararası Ödeme Sekillerinde Bankalarca Alınan Komisyon ve Vergi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ege Akademik Bakış, C.10, S.3, s. 855-869.

Zevkliler, A. ve Gökyayla, K.E. (2019). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Turhan Kitabevi, 19.Bası. Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (Erişim Tarihi: 13.04.2025)

<https://coinmarketcap.com/charts/> (Erişim Tarihi: 25.04.2025)

<https://coinmarketcap.com/crypto-heatmap/> (erişim tarihi 22.04.2025)

<https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/> (erişim tarihi 22.04.2025)

<https://coinmarketcap.com/tr/currencies/bnb/> (Erişim Tarihi: 22.04.2025)

<https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim tarihi: 03.11.2024)

https://en.wikipedia.org/wiki/Telegraphic_transfer (erişim tarihi:03.11.2024)

<https://freemanlaw.com/digital-currency-transmission-laws-state-by-state/> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

<https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/docdex/> (Erişim Tarihi: 02.06.2025)

<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ictihat/> (Erişim Tarihi: 03.06.2025)

<https://tether.to/en/transparency/?tab=usdt> (Erişim Tarihi: 23.04.2025)

<https://ticaret.gov.tr/gumruk-muhafaza/sikca-sorulan-sorular#:~:text=%C3%9C%20T%C3%BCrk%20paras%C4%B1nda%20>

[25.000%20TL,nakitlerin%20beyan%20edilmesi%20zorunlu%20de%C4%9Fildir.](#)

(Erişim tarihi: 16.06.2024)

https://tr.wikipedia.org/wiki/2007-2008_finansal_krizi (erişim tarihi:14.04.2025)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/BNB> (Erişim Tarihi: 22.04.2025)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Darknet> (Erişim tarihi: 04.09.2025)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Silk_Road (Erişim Tarihi: 22.04.2025)

<https://www.blockchain.com/explorer/blocks/btc/893470> (erişim tarihi 22.04.2025)

<https://www.blockchain.com/explorer/mempool/btc> (erişim tarihi: 22.04.2025)

<https://www.blockchain.com/explorer/mempool/btc> (erişim tarihi:04.09.2025)

<https://www.bnbburn.info/> (Erişim Tarihi: 22.04.2025)

<https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/4763/summary/07?s=3&r=1&q=%7B%22search%22%3A%22Financial+Innovation+and+Technology+for+the+21st+Century+Act%22%7D> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

<https://www.congress.gov/bill/119th-congress/senate-bill/394> (Erişim Tarihi: 03.09.2025)

<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay> Erişim Tarihi:05.09.2025)

https://www.ing.com.tr/F/Documents/pdf/Bilgi_Destek/TiCARi_TARiFE_UCRETLERi_11.01.2024.pdf (Erişim tarihi 15.06.2024)

<https://www.investopedia.com/el-salvador-accepts-bitcoin-as-legal-tender-5200470> (Erişim Tarihi: 23.04.2025)

https://www.irs.gov/irb/2014-16_IRB#NOT-2014-21 (Erişim Tarihi: 04.09.2025)

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/izmir-bam17-hd-e-2022-727-k-2022-864-t-12-5-2022> (Erişim Tarihi: 05.09.2025)

<https://www.scribd.com/document/616760989/1943-K-B-37-pdf> (erişim tarihi: 05.03.2025)

<https://www.sozcu.com.tr/elon-muskin-bitcoinin-kurucusu-ile-ilgili-sifreli-mesaji-satoshi-nakamoto-dedi-wp6998874> (Erişim Tarihi: 22.04.2025)

https://www.trans-lex.org/123313/_/sztejn-v-j-henry-schroder-banking-corporation-31-nys-2d-631/ (erişim tarihi: 04.03.2025)

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/urun-ve-hizmet-ucretleri/dis-ticaret> (Erişim tarihi: 16.06.2024)

<https://xrpl.org/about/xrp> (Erişim Tarihi: 23.04.2025)

Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System.* (<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>) (Erişim Tarihi: 13.04.2025)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	RESUL BUĞRA ATEŞ
EĞİTİM DURUMU	
Lisans Diploması	Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi (2016-2022)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, (2022-2025)
Tez Konusu	Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Fransızca
BİLİMSEL FAALİYETLER	
2019	Summer Course on European and International Economic Law, Augsburg University, Germany
2022	Online Bilişim Hukuku Programı, BMDD-CENG
2022	Uluslararası Sözleşmeler ve Tahkim Programı, İstanbul Üniversitesi SEM
2023	Ceza Muhakemesi Semineri, Antalya Barosu
2024	ICC Banking Commission Opinions and DOCDEX Decisions on Documentary Credits and Standby Letter of Credits Webinar, ICC TURKEY
2024	Tahkimde Taraf Vekilliği Eğitimi, TBB Tahkim Merkezi
2025	Kira Hukuku Sempozyumu, Antalya Barosu
2025	Sözleşme Yönetimi Hukuku Çevrim İçi Eğitimi, BTK Akademi
2025	Bilişim Hukuku Çevrimiçi Eğitimi, BTK Akademi
Stajlar	Antalya Barosu Avukatlık Yasal Stajı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avukat, Avukat Resul Buğra Ateş Hukuk Bürosu